

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**İLAHİYAT ÖĞRENCİLERİNİN RAP MÜZİK
DİNLEMELERİNİN SEBEPLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Hatice ŞANLIBAYRAK

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Erol SUNGUR**

**RİZE
2023**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında, Dr. Öğr. Üyesi Erol SUNGUR danışmanlığında, Hatice ŞANLIBAYRAK tarafından hazırlanan *İlahiyat Öğrencilerinin Rap Müzik Dinlemelerinin Sebepleri* adlı bu tez çalışması, 27/11/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Unvan, Adı SOYADI	İmza
Başkan	: Dr. Öğr. Üyesi Erol SUNGUR	
Üye	: Doç. Dr. Emine BATTAL	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Bekir ŞAHİN	

ETİK BEYAN

Felsefe ve Din Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “İlahiyat Öğrencilerinin Rap Müzik Dinlemelerinin Sebepleri” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

27/11/2023

(İmza)

Hatice ŞANLIBAYRAK

ÖN SÖZ

Din toplumun ayrılmaz bir parçasıdır. Toplum ise dünyanın çok daha yaşanabilir bir yer olması bakımından anlaşılmalıya muhtaçtır. İnsanlar dini değerleri ve inançları doğrultusunda hayatlarını düzenler ve şekillendirirler. Müzik dinleme alışkanlığı da böyledir. En yaygın boş zaman değerlendirme aktivitelerinden biri olan müzik dinleme, toplumun her kesiminde görülmektedir. Müziğin fazlaca çeşit bulundurması onu her insana hitap eder bir hale getirir. Bu geniş müzik yelpazesi içerisinde üzerinde durduğumuz tür ise rap müziktir. Rap müzik günümüzde en yaygın dinlenen müzik türlerinden biridir. Özellikle genç dinleyicilerden oluşan hayran kitlesi araştırılmaya değer görülmektedir. Bu araştırmada İlahiyat/İslami İlimler öğrencilerinin rap müzik dinleme sebepleri, öğrencilerle görüşülerek anlaşılmalıya çalışılmıştır.

Din sosyolojisi bakımından spesifik olarak bu konuyu belirlememde bana rehberlik eden kıymetli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Erol SUNGUR'a bana sağladığı akademik destek, bilgi birikimi ve yol göstericiliği için şükranlarımı sunuyorum. Birlikte çalışma imkânı bulduğum değerli hocam Prof. Dr. İzzet ER'e, bana sağladığı motivasyon ve yol göstericiliği için ayrıca teşekkür ederim. Tecrübelerini bana aktararak yetişmemde desteği olan tüm hocalarıma, araştırmama asıl katkıyı sağladıkları için değerli katılımcılara ve en önemlisi her zaman maddi-manevi desteğini arkamda hissettiğim sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Hatice ŞANLIBAYRAK

RİZE 2023

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYAN.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	VII
ABSTRACT.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
GÖRSELLER LİSTESİ	XI
GİRİŞ	1
1. HİP-HOP KÜLTÜRÜ.....	14
1.1. Hip-Hop Nedir?.....	14
1.1.1. Hip-hop’la Yakından İlişkili Rap Kavramları.....	17
1.1.1.1. Trap	17
1.1.1.2. Sample.....	18
1.1.1.3. Old School	19
1.1.1.4. Hybride Müzik/Melez Şarkı.....	20
1.1.1.5. Freestyle	20
1.1.1.6. Punch.....	21
1.1.1.7. Melankolik Rap.....	21
1.2. Popüler Kültür ve Rap İlişkisi.....	21
1.2.1. Popüler Kültürün Özellikleri ve Rap.....	23
1.3. Ülkemizde Rap’ın Etkisi ve Kamuoyundaki Durumu	27
1.4. Türk Rap Müziğinin Kısa Tarihi.....	29
1.4.1. Türk Rap Müziğinin Doğuşu.....	29
1.4.2. Türkiye’de Türk Rap Müziğinin Gelişimi.....	32
1.5. Türk Rap Müziği ve Din İlişkisi	34
2. İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN RAP MÜZİK	
DİNLEMELERİNİN SEBEPLERİNE DAİR BULGULAR VE YORUMLAR	38
2.1. Demografik Veriler	38

2.2. Çevresel Faktörlere Bağlı Veriler	41
2.2.1. Rap Müzikle İlk Tanışma	41
2.2.1.1. Akran Grubunun Etkisi	43
2.2.1.2. Ailenin Etkisi	45
2.2.1.3. Kitle İletişim Araçlarının Etkisi	48
2.2.1.4. Dinin Etkisi	49
2.3. Bir İfade Aracı Olarak Rap Müzik	52
2.3.1. Stresle Başa Çıkmada Dinin Yanında Yardımcı Bir Araç Olarak Rap Müzik	52
2.3.2. Duyguları Dışa Vurma ve Rahatlama Aracı Olarak Rap Müzik	54
2.3.3. Rap'le Özdeşlik Kurarak Kendini İfade Etme Aracı	57
2.4. Rap Müzikten Alınan Sanatsal/Estetik Haz	60
2.5. Rap'ın Psiko-Sosyal ve Bilişsel Etkileri	61
2.5.1 Rap'ın Dinleyicilerde Uyandırdığı Duygu ve Düşünceler	62
2.6. Rap'ın Katılımcılara Olumlu Etkileri	64
2.7. Rap'ın Katılımcılara Olumsuz Etkileri	70
2.8. Öğrencilerin Aldığı Dinî Eğitim ve Kimlikleri Perspektifiyle Rap Müziğe Yaklaşımları	75
2.8.1. Meşrulaştırma Yoluna Gitme	76
2.8.2. Benzerlik Kurma	79
2.9. Rap'te Geçen Küfür ve İsyan Gibi Dinin Hoş Görmediği İbarelere Karşı Katılımcıların Sergilediği Tutumlar	80
2.9.1. Dinin Bizzat Kendisine Yönelik İsyan ve Küfür	80
2.9.2. Dine Yönelik Olmayan İsyan ve Küfür	81
2.10. Rap'ın Kültür ve İnançla Uyuşan-Uyuşmayan Yönleri	84
2.10.1. Uyuşan Örnekler	84
2.10.2. Uyuşmayan Örnekler	90
2.11. İlahiyat/İslami İlimler Öğrencilerinin Dinlemeyi Tercih Ettikleri Rapçiler	96
2.12. Rap Dışında Dinlenen Müzik Türleri ve Onlar Hakkındaki Değerlendirmeler	98
3. SONUÇ	102
KAYNAKÇA	107

EKLER.....	117
ETİK KURUL KARARI	119

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

Tez Türü : Yüksek Lisans Tezi

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Erol SENGUR

Hazırlayan : Hatice ŞANLIBAYRAK

Yıl : 2023

Sayfa Sayısı : 119

ÖZET

İLAHİYAT ÖĞRENCİLERİNİN RAP MÜZİK DİNLEMELERİNİN SEBEPLERİ

Bu araştırmada, Türkiye’de İlahiyat/İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin rap müziğini dinleme sebepleri incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmada, hip-hop ve bununla ilişkili bazı kavramlar açıklanmaya gayret edilmiş, Türkçe rap’in doğuşu, gelişmesi, ülkemize girişi ve din ile ilişkisi ele alınmıştır. Burada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz tekniği ve yorumlayıcı paradigma esas alınmıştır. Araştırmanın amacı İlahiyat/İslami İlimler öğrencilerinin rap müziğine olan ilgilerini, bunda dini içerikli rap şarkılarının rolünün olup olmadığını anlamaktır. Bunun yanı sıra, rap müzikte katılımcıların kendi kültür ve inançlarıyla örtüşen veya örtüşmeyen ne gibi örnekler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma İlahiyat/İslami ilimler öğrencilerinin sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve psiko-sosyal durumlarının rap dinlemeleri üzerinde bir etkisinin olup olmadığını anlamak ve ortaya koymak için hazırlanmıştır. Bu çerçevede yapılan mülakatlarla (görüşmelerle) mesele aydınlatılmaya çalışılmıştır. Çalışmada gençler arasında gittikçe yaygınlaştığı bilinen rap müziğine karşı ilgide, öğrencilerin sosyo-kültürel, sosyo-politik, psiko-sosyal durumlarının ve popüler kültürün etkilerini görmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Din sosyolojisi, gençler, hip-hop, rap müzik, Türkçe rap.

Recep Tayyip Erdogan University the Institute of Graduate Studies

Department : Philosophy and Religious Sciences

Thesis Type : Master Thesis

Supervisor : Assist. Prof. Dr. Erol SUNGUR

Author : Hatice ŞANLIBAYRAK

Year : 2023

Pages : 119

ABSTRACT

THE REASONS OF THE THEOLOGY FACULTY STUDENTS' LISTENING TO RAP MUSIC

In this research, the reasons for listening to rap music by the students of the Faculty of Theology/Islamic Sciences in Turkey were tried to be investigated. In the research, hip-hop and some related concepts were tried to be explained. The birth and development of Turkish rap, its entry into our country, and its relationship with religion were discussed. The descriptive analysis technique, one of the qualitative research methods, was used based on the interpretative paradigm. The aim of the study is to understand the interest of Theology/Islamic Sciences students in rap music and whether rap songs with religious content play a role in it. In addition, it was tried to reveal what kinds of examples in rap music are compatible and incompatible with the participants' own culture and beliefs. In this context, the issue was tried to be addressed with interviews. In the study, it is possible to see the effects of the students' socio-cultural, socio-political, and psycho-social situations and popular culture in the interest of rap music, which is becoming increasingly common among young people.

Keywords: Sociology of religion, Youngs, hip-hop, rap music, Turkish rap.

KISALTMALAR

bk.	:	Bakınız
Dr.	:	Doktor
Haz.	:	Hazırlık
İZÜ	:	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Öğr.	:	Öğretim
RTEÜ	:	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
vb.	:	ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
vd.	:	ve diğerleri
vs.	:	vesaire
y.	:	Yaş
yy.	:	Yüzyıl

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri	8
Tablo 2. Katılımcı Sayısı.....	38
Tablo 3. Sınıf ve Yaş Dağılımı	38
Tablo 5. Anne-Baba Eğitim Durumu	40
Tablo 6. Anne-Baba Mesleği	40
Tablo 7. Katılımcılarının Yaşadıkları Yer	41
Tablo 8. İlk Defa Rap Müzikle Tanışma.....	41

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. İstanbul Beşiktaş'ta fotoğraflanmış bir grafiti örneği	16
Görsel 2. İZÜ Halkalı Kampüsünün girişinde fotoğraflanmış bir grafiti örneği	16
Görsel 3. Spotify Uygulamasında 2022'de En Çok Dinlenen Sanatçılar Listesi.....	26

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Bu araştırmanın konusu İlahiyat öğrencilerinin rap müzik dinleme sebepleridir. Araştırmanın temel problemi, “Son yıllarda trend haline gelen ve popüler kültür ögesine dönüşen rap müzik, İlahiyat öğrencileri tarafından neden dinlenilmektedir?” sorusudur.

Alt Problemler:

- 1) İlahiyat öğrencilerinin rap müzik dinlemesinde dinî içerikli rap şarkıların nasıl bir rolü vardır?
- 2) Rap şarkılarında dinî kültür ve inançla uyuşan ne tür örnekler yer almaktadır?
- 3) İlahiyat öğrencilerinin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve psiko-sosyal durumlarının öğrencilerin rap müzik dinlemesiyle herhangi bir ilişkisi bulunmakta mıdır?

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, İlahiyat öğrencilerinin rap müzik dinlemeyi tercih etme sebeplerini anlamaktır. Araştırmamızda, katılımcıların dinlediği rap şarkılarında ne tür dini unsurların yer aldığını görmek; yetiştikleri çevrenin ve içinde bulundukları ekonomik koşulların rap müzik dinlemeleri üzerinde bir etkisi olup olmadığını saptamak ve ruhsal durumlarının rap müzik dinlemelerinde ne tür bir etkisi olduğunu anlamak amaçlanmıştır.

Araştırma giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Bu araştırmanın giriş kısmında araştırmanın yöntemi, deseni, araştırma grubu ve veri toplama araçlarından söz edilmektedir. Araştırmanın birinci bölümünde hip-hop’la ilgili bazı kavramlardan, popüler kültür ve rap ilişkisinden, rap’in kısa tarihinden, rap müziğin doğuşu ve Türkiye’ye gelişinden bahsedilmektedir. Araştırmanın ikinci bölümü ise İlahiyat/İslami İlimler öğrencilerinin rap müzik dinlemelerinin altında yatan sebepler ve bulgulara dair olan kısmıdır. Yaptığımız mülakatlar konunun derinlemesine anlaşılmasında ve yorumlanmasında temel dayanak noktası olmuştur.

Görüşmeler, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yoluyla, gönüllülük esasına dayalı olarak İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’de Türkçe rap şarkıları ile ilgili, YÖK’ün tezler kataloğunda “hip-hop”, “rap müzik”, “Türkçe rap”, “rap music”, “rap şarkı” kelimeleri taratıldığında karşımıza toplamda on beş adet yüksek lisans tezi çıkmaktadır. Bunlardan yalnızca bir tanesi din sosyolojisi alanında yapılmış yüksek lisans tezi iken diğerleri siyasal bilimler, iletişim bilimleri, sosyoloji, müzik, antropoloji, eğitim gibi farklı akademik disiplinlerde gerçekleştirilen yüksek lisans çalışmalarıdır.

Sobutay, İngilizce olarak hazırladığı tezinde, rap müziğin Türkiye’deki takipçileri tarafından hangi söylemler kullanılarak yerelleştirildiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışmasında gençlik ve kültür, küreselleşme, müzik ve kimlik üzerine kuramsal tartışmalar değerlendirilmiştir. Buna göre Türkiye’de rap müziğin yeni bir form ve içerik olarak, içerisinde hem baskıcı egemen değerleri benimseyen hem de reddeden farklı eğilimlerin yer aldığı, rap’in senkretik bir kültürel alan oluşturduğunu savunmuştur.¹

Kır’ın çalışması, rap müziğin günümüzdeki temsilcileri tarafından yazılmış şarkı sözlerinin incelenmesinden oluşmaktadır. Araştırmasında bir alt kültür müziği olan rap’in sözlerinin incelenmesi yoluyla alt kültürün ortaya çıktığı dönemden, gelişimi ve günümüz sürecine kadar olan durumunu incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmacı bu amaç doğrultusunda Eskişehir’de en az on yıldır rap müzikle ilgilenen kişilerin en çok dinlenen üç şarkısını içerik analiziyle incelemiştir. Elde ettiği bulgulara göre rap müzik temsilcilerinin hangi konularda şarkılar yazdığını, bunlardan bahsetme biçimlerini, alt kültür müziğinin nasıl temsil edildiğini ortaya koymaya çalışmıştır.²

Müzik antropolojisi bağlamında rap’i ele alan Keskin Hatton, Türkiye ve Almanya’nın bazı şehirlerinde yapılan görüşmelerden elde edilen bulguları müzik antropolojisi bağlamında yorumlamaya çalışmıştır.³

¹ Meriç Sobutay, *Localization Of Rap Music In Turkish Context Rap* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2007.

² Bilal Kır, *Alt Kültür Müziği Olarak Rap Şarkı Sözleri Üzerine Bir İnceleme* (Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2016.

³ Duygu Keskin Hatton, *Müzik Antropolojisi Bağlamında Türkçe Sözlü Rap* (Hatay: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2019.

İngilizce olarak hazırladığı tezinde Mişe, İstanbul'da özellikle kentleşme, küreselleşme ve neoliberalizmin etkisiyle fakirlik, ayrımcılık ve dışlanma gibi problemlerin yaşandığı semt ve mahallelerde bu problemlerden muzdarip gençlerin, rap'i dışlanmayı ifade etmenin ve direnişin bir aracı olarak kullanmasından bahsetmektedir.⁴

Araştırmasını 2016 yılında arabesk-rap üzerine yapan Dilben, belli kesimler tarafından sürekli aşağılanan, sadece aşk şarkısı ürettiği ve içi boş olduğu söylenen arabesk-rap'i üreten gençlerin kimler olduğu; arabesk-rap'in "neyi, nasıl anlattığı" konusunda bir çalışma yapmıştır.⁵

Ergener'in çalışması müzik alanında yapılmış olup teknolojinin gelişimi ve müzik prodüktörlerinin hip-hop müzikte kullandıkları sample⁶ seçimleri arasındaki ilişkiyi enstrüman, mecra ve ses başlıkları altında incelenmiştir.⁷

Uruşak'ın giyim endüstrisi alanında hazırlamış olduğu yüksek lisans tezi, gençlerin moda zevkine uygun hip-hop pantolon tasarımlarının bilgisayarda hazırlanması ile ilgilidir.⁸

Mert'in çalışması, küreselleşme sürecinde müziğin önemli bir iletişim aracı haline gelmesini ve rap'in küresel ile yereli birleştirirken mağdur insanların kendilerini ve muhalif duruşlarını ifade etmelerine ne şekilde yardımcı olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.⁹

Tekdemir'in çalışması ise rap müziğin, uyuşturucu madde kullanımına etkisi olup olmadığını tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmasında şarkı içeriği

⁴ Umut Mişe, *The Politics of Rap: Rap Music as a tool For Expressing Exclusion in İstanbul* (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2018.

⁵ Furkan Dilben, *Varoşların Sözü 'Arabesk-Rap' Arabesk Bağlamla Rap Müzik* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2016.

⁶ Bk. Sayfa 17.

⁷ Kerem Ergener, *Relationship Between Sample Selection and Technological Developments of Samplers in Sample Based Hip-Hop* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2019.

⁸ Derya Uruşak, *12-19 Yaş Gençler İçin Hip Hop Pantolon Model Tasarımlarının Bilgisayar Ortamında Hazırlanması* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2007.

⁹ Ceren Mert, *The Vigorous Local: Culture Industry, Hip-Hop and the Politics of Resistance in the Age of Globalization* (Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2003).

analizleriyle madde kullanımını özendiren ve buna karşı çıkan şarkı sözleri incelenmiştir.¹⁰

Elbir'in İngilizce olarak hazırladığı yüksek lisans tezi ise Türkçe rap müzikteki direnişin popüler kültür içerisinde nasıl dönüştüğünü incelemeyi amaçlamaktadır.¹¹

Karakurluk'un çalışması ise Türkçe rap müziğinde storytelling¹² tekniğini, anlatı temeli açısından araştırmakta ve Türkçe rap kliplerinin başlıca özelliklerinin neler olduğunu sorgulamaktadır.¹³

Keleş'in çalışması, Gaziantep ortaokul öğrencileri üzerinden arabesk rap dinlemenin kimlik inşa etme süreçleri üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu anlamayı amaçlamaktadır.¹⁴

Çakmak, çalışmasında rap müziğin doğasının muhalif olduğunu ve bunun günümüzde yozlaşmaya maruz kaldığını anlatmayı amaçlar. Yazar, esas amacının "bir alt kültür müziğinin özünü yitirme tehlikesine işaret ederek türün sevenlerini bu konuda uyarmak, türle yeni tanışan kitleye ise türün günümüzdeki magazinsel görünümü yerine gerçekleri vererek onların önyargısını azaltmaya çalışmak" olduğunu ifade etmiştir.¹⁵

Otcan ise araştırmasında Türk rap müziğinin olumlu ve olumsuz yönlerini ve şarkıların içerisinde geçen sözlerin verdiği mesajları, önceki yıllarda yapılmış olan çalışmalar ile karşılaştırıp yorumlamayı amaçlamıştır.¹⁶

¹⁰ Elif Hazal Tekdemir, *Rap Müziğin Gençlerin Toplumsal Davranışları Üzerine Etkileri: Uyuşturucu Madde Kullanımı* (İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

¹¹ İrem Elbir, *Turkish Rap Music Within the Grip of Popular Culture* (Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2021.

¹² Storytelling tekniği hikâye anlatıcılığı olarak bilinen bir tekniktir. Rap müzikte hikâye anlatıcılığını yaygın bir şekilde görmek mümkündür. Söz yazarı şarkısını sözlerini bir hikâye gibi kurgular ve dinleyiciye bu hikâyeyi bestesiyle birlikte aktarır.

¹³ Bedirhan Karakurluk, *Storytelling Technique in Turkish Rap Music: A Music Video* (Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2017.

¹⁴ Engin Keleş, *Arabesk Rap Müziği ve Kültürel Kimlik İnşası: Gaziantep Ortaokul Gençliği Örneği* (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2021.

¹⁵ Murat Emre Çakmak, *Susamam Projesi ve 'Mekânın sahibi' Polemiği Temelinde Türk Rap Müziğinin Yükseliş Döneminde Müziğin Politik Bağlamda Araç Olarak Mesajı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2021.

¹⁶ Selin Otcan, *Türk Rap Müziğinde Yaşanan Değişim ve Gelişim -Uygulamalı ve Karşılaştırmalı Bir Çalışma-* (Niğde, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

Bunların dışında Üstün¹⁷ ve Habboussi'nin¹⁸ rap ile eğitim konusunda birer yüksek lisans çalışması bulunmaktadır. Üstün rap'in kalıcı öğrenmeye etkisini araştırmıştır.

Son olarak din sosyolojisi alanında yapmış olduğu çalışmasında Bayrak, Türkiye'de yaşayan muhafazakâr gençlik ve hip-hop kültürü etkileşimini ele almıştır. Bayrak araştırmasında, modernleşme sürecinde yaşanan değişimlerle beraber muhafazakâr gençlerin karşılaştıkları problemleri dile getirmek için rap müziğini bir ifade aracı haline getirdiklerini ortaya koyarak gençlerin kimlik oluşumundaki hip-hop etkisini anlamayı amaçlamıştır.¹⁹

Araştırmanın Önemi

Bu alanda sayıları oldukça sınırlı olan bu çalışmalar arasında İlahiyat/İslami İlimler öğrencilerinin rap müzik dinleme sebepleri üzerine yapılmış spesifik bir çalışma göze çarpmamaktadır. Dolayısıyla araştırmamızın bu alandaki boşluğa mütevazı bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Din sosyolojisi alanında bu konuyla ilgili yeteri kadar çalışma yapılmamış olması bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Kurt'un da ifade ettiği gibi,

Toplumsal koşullara uygun olarak farklı biçimlerde ortaya çıkan müzik, bireylerin kendilerini ifade etmeleri için kullandığı önemli sosyal araçlardan birisidir. Değişen sosyal şartlar, müzik tarzlarını ve bireylerin müzik tercihlerini de etkilemektedir. Böylece müzik, sosyal kimliklerin yansıdığı sosyolojik betimleme alanına dönüşmektedir.²⁰

Dolayısıyla bu çalışmanın konusunun din sosyolojisini yakından ilgilendirdiğini vurgulamakta fayda vardır.

¹⁷ Ayşenur Üstün, *Ortaokul 5. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi 'Vitaminler' Konusunun 'Rap ile Öğretim'ine İlişkin DeneySEL Bir Çalışma* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2014.

¹⁸ Maria Habboushi, *The Use of Rap Songs to Aid The Teaching of Pronunciation to Arab Students at the University Of Balamand in Lebanon* (Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 1998.

¹⁹ Merve Betül Bayrak, *Muhafazakâr Gençliğin Bir İfade Biçimi Olarak Türkçe Rap ve Türkiye'de Hip-Hop Kültürü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2011.

²⁰ Begüm Kurt, "Farklı Kültürel Zeminlerde Benzer İfade Biçimleri: Âşıklık Geleneği ve Rap Müzik", *Folklor Akademik Dergisi* 3/1 (30 Nisan 2020), 22.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

- Bu araştırma, içerdiği başlıklarla sınırlıdır.
- Araştırma, örgün lisans öğrencilerinin katılımıyla sınırlıdır.
- Bu araştırma, RTEÜ İlahiyat ve Fakültesi ve İZÜ İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinden yalnızca rap müzik dinleyenlerin katılımıyla sınırlıdır.
- Araştırmadan elde edilen bulgular, 2021-2022 yılında elde edilen görüşme kayıtlarıyla sınırlıdır.
- Çalışmanın verileri katılımcıların ifadeleriyle sınırlıdır.
- Bu araştırmanın sonuçları kullanılan yöntem ve tekniklerle sınırlıdır.

Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Bu araştırmada betimsel analiz ve yorumlayıcı paradigma yaklaşımı esas alınarak İlahiyat öğrencilerinin rap müzik dinlemeleri altında yatan sebepler incelenmiştir. Betimsel analiz, derinlemesine analiz gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılır. Bu yöntemle görüşme yapılan bireyleri tanıtıcı bulgular değerlendirilir.²¹ Yirminci yüzyılın başlarından itibaren pozitivist paradigmanın sorgulanmaya başlamasıyla birlikte sosyal bilimlerin doğasına daha uygun olan yeni kavramlar ve yaklaşımların üretilmesiyle nitel yöntem bilim ortaya çıkmıştır.²²

Genellikle yorumlayıcı olarak da tanımlanan sosyal yapılandırmacılıkta ise bireyler, içinde yaşadıkları dünyayı anlamaya çalışırlar. Weber bir sosyal olgunun geçerli izahının bireysel eylem düzeyinde anlaşılması gerektiğini vurgular. Sosyolojide bu yaklaşım, *Verstehen* (yorumlayıcı anlama) olarak bilinir.²³ Burada araştırmacının amacı başkalarının dünyayı nasıl anlamlandırıdığını anlamak ya da yorumlamaktır. Araştırmacının amacı mümkün olduğunca katılımcıların olaylara bakış açısına dayanır. Nitel araştırmaya “yorumlayıcı araştırma” denilmesinin sebebi de budur.²⁴

²¹ Zeki Karataş, “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”, *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 1/1 (Ocak 2015), 19.

²² Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler* (Ankara: Pegem Akademi, 2018), 35.

²³ Max Weber, *Sosyal Bilimlerin Metodolojisi*, çev. Vefa Saygın Ögüt (İstanbul: Küre Yayınları, 2012), 20-67.

²⁴ John W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2021), 25.

Bu araştırmanın deseni durum çalışmasıdır. Nitel durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır. Yıldırım ve Şimşek'e göre bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, süreçler vb.), bütüncül bir yaklaşımla araştırılır. Durum çalışması araştırması gerçek yaşamın, güncel bağlam ya da ortamın içindeki bir durumun araştırılmasını gerektirmektedir.²⁵ Creswell'e göre durum çalışması, araştırmanın hem ürünü hem nesnesi olabilecek nitel araştırma içerisindeki bir desen türüdür.²⁶ Nitekim bu çalışmada İlahiyat/İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin rap müzik dinleme durumlarını merkeze alarak bunda yetiştikleri ortamın, sosyal çevrelerinin, psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik durumlarının etkileri araştırılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun demografik yapısı Tablo 1'de gösterilmiştir. Bu çalışmada, çalışma grubu olarak Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Sabahattin Zaim Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinden amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yöntemiyle 16 öğrenci gönüllülük esasıyla seçilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunun seçilmesinde öğrencilere ulaşılabilirlik dikkate alınmıştır. Biri İstanbul'da biri ise Rize'de bulunan bu iki üniversitede öğrenim gören öğrencilerin çalışma grubu olarak seçilmesiyle yetiştirilme tarzlarının, ait oldukları sosyal çevrenin, kültürel özelliklerin katılımcıların fikirlerini, hislerini ve algılayış biçimlerini etkileyeceği düşünülerek daha zengin veriler elde etmek amaçlanmıştır. Ayrıca araştırmacının her iki üniversite ile dinamik bağlantısının olması öğrencilere ulaşma noktasında kolaylık sağlamıştır.

²⁵ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 313.

²⁶ Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, 99.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Üniversite	Katılımcıların Takma Adları	Yaş	Cinsiyet	Sınıf	Doğum Yeri
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Güneş	23	Kadın	4	İstanbul
	Ela	22	Kadın	4	Trabzon/Of
	Azra	22	Kadın	4	Trabzon/Tonya
	Gözde	25	Kadın	4	Batman
	Alptuğ	22	Erkek	4	Rize
	Özgür	20	Erkek	Hazırlık Sınıfı	Ordu
	Doğukan	22	Erkek	4	Giresun
	Tunç	24	Erkek	3	Denizli
Sabahattin Zaim Üniversitesi	İrem	22	Kadın	2	İstanbul
	Duygu	21	Kadın	3	İstanbul
	Ada	21	Kadın	3	İstanbul
	Buket	21	Kadın	2	Niğde
	Akın	23	Erkek	3	Mardin
	Emir	22	Erkek	3	İstanbul
	Çağrı	22	Erkek	3	Gaziantep
	Kaan	23	Erkek	3	Urumçi

Amaçlı örnekleme derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla araştırmanın amacı bağlamında bilgi açısından zengin durumların seçilmesidir. Patton'a göre amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir.²⁷ Bu sebeple araştırmanın amacına uygun olan yani İlahiyat veya İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinden olup rap müzik dinleyen öğrenciler gönüllü olmaları halinde çalışma grubuna dahil edilmiştir. Rap müzik dinleyen katılımcılara ulaşıldıkça o katılımcılar sayesinde yeni katılımcılara ulaşma imkânı elde edilmiştir. Bu durum kartopu örnekleme yaklaşımıyla açıklanmaktadır. Bu yaklaşımın ilk aşamasında istenilen özellikleri taşıyan kişiler saptanır ve onlarla görüşme yapılır. Sonra bu insanlar örnekleme girecek, istenen nitelikleri taşıyan diğerlerini bulmada bilgi kaynağı olarak kullanılır.²⁸ Rap müzik dinleyen İlahiyat ve İslami İlimler Fakültesi öğrencileri bu aşamalarla belirlenmiştir.

²⁷ Micheal Quinn Patton, *Calitative Research And Evaluation Methods*, (California: Sage Publication, 2002), 230.

²⁸ Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*, 105.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat (görüşme) araştırma problemine ilişkin yüzeysel bilgilerden çok kişilerin derinlemesine görüşme, düşünce, görüş ve deneyimleriyle ilgili bilgi toplanmak istendiğinde kullanılan bir görüşme tekniğidir. Derinlemesine görüşmelerde az sayıda insanla görüşülerek çok detaylı bilgi elde edilmeye çalışılır.²⁹ Balcı'nın ifade ettiği üzere mülakat iki temel amaç güder. Birincisi kişiyi tam ve doğru cevap verme konusunda güdülemek ikincisi ise onun sosyal isteklilik, uyum gibi kaynaklardan gelen yanlılıklarını bertaraf etmektir.³⁰ Görüşmenin temel amacı bireyin iç dünyasına girerek onun bakış açısını anlamaya çalışmaktır. Görüşme yoluyla araştırılan konu hakkında bireyin deneyimleri, tutumları, düşünceleri, niyetleri, yorumları, zihinsel algıları ve tepkileri gibi gözlenemeyen bilgilere ulaşılması beklenir.³¹

Mülakatlardan ikisi yüz yüze kalanı ise görüntülü görüşmeler şeklinde uygulanmıştır. Görüşmelerin tamamı sohbet havası içerisinde ve mümkün mertebe samimi bir ortam oluşturulmaya çalışılarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler esnasında öğrencilerin soruları samimi ve doğru bir şekilde yanıtlamalarını sağlamasına özen gösterilmiştir. Görüşme sürecinde ilk olarak katılımcılara etik konular ve araştırmanın amacı hakkında gerekli bilgiler verilmiştir. Araştırma süresince katılımcıların rızası alınarak hem video kaydı hem de ses kaydı alınarak veri kaybının önüne geçilmesi amaçlanmış ve görüşmeler tamamlanmıştır.³² Mülakatları yaparken en zorlanılan husus salgın nedeniyle katılımcılara ulaşma noktasında olmuştur. Pek çok görüşme online gerçekleştiği için yer yer bağlantı problemleri yaşanmış olup duyulamayan yerler tekrar sorulmuş ve bu durum bazen görüşme sürelerini uzatmıştır. Buna karşın katılımcılarla görüntülü yapılan görüşmeler sayesinde kendilerini en rahat hissettikleri yerlerde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu da katılımcıların daha samimi ve içten cevaplar vermesinin önünü açmıştır.

Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat formu veri toplama aracıdır. Görüşmeler, Tablo 1'de gösterildiği şekilde RTEÜ İlahiyat Fakültesinden dördü kız dördü erkek, İZÜ İslami İlimler Fakültesinden dördü kız

²⁹ Karataş, "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri", 7.

³⁰ Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*, 168.

³¹ Karataş, "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri", 71.

³² Bk. Ek 1: Katılımcı Bilgilendirme ve Onam Formu

dördü erkek olmak üzere toplamda on altı katılımcıyla gerçekleşmiştir. Hazırlanan formda katılımcıların rap müzik dinlemeye ilk olarak ne zaman ve nasıl başladığı, yetiştikleri ortamın rap müziği dinlemeleri üzerinde bir etkisi olup olmadığı, rap müzikte kendilerine dair neler buldukları, en çok tercih ettikleri rapçiler ve tercih etme sebepleri, İlahiyat/İslami İlimler öğrencisi perspektifiyle rap müziğin onlar için ne anlam ifade ettiği, rap müzik dinlediklerinde ne tür duygu ve düşüncelere kapıldıkları, dinlenen rap müzikte küfür ve isyan gibi dinin hoş görmediği bazı ifadeler geçtiğinde bu durumu nasıl değerlendirdikleri, dinledikleri rap şarkılarında kendi kültürleriyle uyuşan ve uyuşmayan ne tür yönler tespit ettikleri, rap dışında dinledikleri müzik türleri hakkındaki değerlendirmelere ve rap'in katılımcıların hayatına olumlu ve olumsuz etkilerinin neler olduğu soruları yer almaktadır. Bu sorular Ek 1'de verilmiştir.³³

Görüşme formu (yarı yapılandırılmış görüşme) yaklaşımı, görüşme sırasında irdelenecek sorular ve konular listesini kapsar. Görüşmeci önceden hazırladığı soruları sorma ve bu sorular doğrultusunda da ayrıntılı bilgi alma amacıyla ek sorular sorma özgürlüğüne sahiptir.³⁴ Hazırlanan form, kişisel bilgilerden (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, doğum yeri, ailenin ortalama geliri vb.) ve ucu açık on sorudan oluşmaktadır. Soruların hazırlanmasından sonra danışmandan gerekli görüşler ve dönüşler alınarak uygulama safhasına geçilmiştir. Biri kayıt altına alınmış ve diğeri alınmamış olan iki adet pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Sorulardan istenilen cevapların alınabildiği gözlemlenmiş ve bu sorular on altı katılımcı üzerinde uygulanmıştır. Artık birbirine yakın cevaplar alınmaya başlanınca örneklem yeterli görülmüştür.

Verilerin Analizi

Nitel araştırmada veri analizi çeşitlilik, yaratıcılık ve esneklik anlamına gelir. Veri analizi, araştırma sürecinin kalbidir. Nitel veri analizinin temelini verinin kavramsallaştırılması ve temalar yoluyla kavramlar arasındaki anlamlı örüntülerin açıklanması oluşturur.³⁵

³³ Bk. Ek 2: Mülakat Formu

³⁴ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 130.

³⁵ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 240.

Nitel araştırma özellikle keşfetmeye, meydana çıkarmaya ve tümevarımsal mantığa yönelir. Tümevarımcı analiz veri içinde örüntülerin, temaların ve kategorilerin keşfedilmesini içerir.³⁶ Bu analizde, bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla sık sık doğrudan alıntılara yer verilir. Bu doğrultuda elde edilen veriler betimlenir yani sistematik bir şekilde düzenlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır, yorumlanır ve neden sonuç ilişkileri irdelenir.³⁷ Yıldırım ve Şimşek'e göre bu analiz şu dört aşamadan meydana gelir:

- 1) Analiz için bir çerçeve oluşturma: Araştırma sorularından veya görüşmede yer alan boyutlardan yola çıkılarak veri analizi için bir kod ve tema listesi oluşturulur.
- 2) Verilerin kodlanması: Birinci aşamada oluşturulan kod/tema listesine göre elde edilen veriler incelenir ve kodlanır.
- 3) Bulguların tanımlanması: Kodlanan veriler betimlenir ve gerekli yerlere doğrudan alıntılarla desteklenir.
- 4) Bulguların yorumlanması: Veri analizi sürecinin, en can alıcı kısmıdır. Araştırmacı yorumlarını ve ortaya çıkan temaları anlamlı bir şekilde birbiriyle ilişkilendirir, bulguları yorumlar ve bazı çıkarımlarda bulunur. Verilerin analizinde bu aşamalar takip edilmiştir.

Yapılan görüşmelerden yaklaşık 11 saatlik ses kaydı ve 100 sayfalık ham veri elde edilmiştir. Bu ham verileri analiz etmeye her bir katılımcı için ayrı bir veri dosyası oluşturmakla başlanılmıştır. Katılımcıların verdiği yanıtlar içeriklerine göre sınıflandırılarak çalışma dosyaları içerisinde belli başlı renklerle ayrılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu soruları, araştırmacıya bu sınıflandırmayı şekillendirmede kolaylık sağlamıştır. Bu sorular büyük ölçüde kod ve temaları şekillendirmeye yönelik olduğundan katılımcı yanıtlarını belli başlı kategoriler altında bir araya toplamamızı kolaylaştırmıştır. Bu kategoriler araştırmanın alt başlıklarına dönüştürülmüştür. Bu alt başlıklara, katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılar yerleştirilerek bulgular ve temalar birbiriyle anlamlı bir şekilde ilişkilendirilmiş ve bazı çıkarımlara ulaşılmıştır. Doğrudan alıntılar gösterilirken, katılımcı ifadelerine imla harici hiçbir müdahale yapılmamıştır.

³⁶ Micheal Quinn Patton, *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir (Ankara: Pegem Akademi, 2018), 56.

³⁷ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 244.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırma bir olgunun varlığına ve anlamına yönelir. Bir başka deyişle nitel araştırmada olgu ve olgunun niteliği ön plandadır. Nitel araştırmada geçerlik araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemlemesi demektir.³⁸ Nitel araştırma barındırdığı temel özellikler dolayısıyla geçerlik açısından önemli artılara sahiptir. Mesela, araştırmacının nitel araştırma yaparken esneklik ilkesini kullanması geçerliği arttıran bir unsurdur. Araştırma alanına olan yakınlık, yüz yüze görüşmeler vasıtasıyla ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplama, nitel araştırmanın geçerliğini sağlayan önemli özelliklerdendir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanması ve uygulanması safhasında danışmandan gerekli görüşler ve geri dönüşler alınarak soruların kapsam geçerliği artırılmış olup iki pilot katılımcı üzerinde uygulanmıştır. Pilot uygulamalardan istenilen cevaplara ulaşılabildiği anlaşılmış ve uygulama safhasına geçilmiştir. Uygulama aşamasında katılımcılardan izin alınmak suretiyle görüşmelerin tamamı kayıt altına alınmıştır. Bu kapsamda katılımcılarla çevrim-içi ve yüz yüze görüşmeler yapılmış, mümkün olduğunca samimi bir ortam oluşturularak içten ve gerçekçi yanıtlar alınması sağlanmıştır.

Çalışmamızda olduğu gibi betimsel türden bir analizin kullanıldığı araştırmada görüşülen bireylerden doğrudan alıntılara yer vererek, bunlardan yola çıkarak sonuçları açıklamak geçerlik için önem arz etmektedir.³⁹ Araştırmamızda sık sık doğrudan alıntılara yer verilerek analizler desteklenmiş bu sayede geçerlik sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmacı objektif bir yaklaşımla verileri toplamış ve analiz etmiştir. Birbirine benzer ve tekrar eden yanıtlar alınmaya başlanınca doyum noktasına ulaşıldığına karar verilmiştir. Veri kaynağına yakın olan araştırmacı alanda oluşan gerçeklikleri yaşayarak verinin doğasına uygun yöntem ve süreçlerle verileri toplamıştır. Araştırmacı her iki üniversite ile dinamik bir bağlantıya sahip olduğu için veri kaynağına yakındır. Araştırmacı ve katılımcılar arasında fazla yaş farkı bulunmaması veri kaynağına uygun yöntemle ve süreçle yaklaşılmasını

³⁸ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 281.

³⁹ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 282.

kolaylaştırmıştır. Bunun yanı sıra araştırmacı sorularda yönlendirici olmaktan kaçınmış ve kendi algı ve düşüncelerini yorumlarına katmaktan geri durmuştur. Araştırmacı soruları sorarken yönlendirici jest ve mimiklerden kaçınmış, katılımcıların verdiği yanıtlara müdahalede bulunmamıştır. Yer yer katılımcılar araştırmacının fikirlerini de sorgulamak istemişlerdir. Yönlendirici olmamak adına araştırmacı düşüncelerini belirtmekten uzak durmuş ve görüşmeyi katılımcının fikirlerine yönlendirmiştir. Bunlar araştırma süreçlerinin geçerliğini ve güvenilirliğini arttıran özelliklerdir.⁴⁰

⁴⁰ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 297.

1. HİP-HOP KÜLTÜRÜ

Hip-hop kültürü başlığı altında hip-hop'ın ne olduğu, hangi alanlardan meydana geldiği ve bu alanlarla ilgili bilgi verilmesi amaçlanmaktadır. Burada raple ilgili bazı tanımlamalara yer verilecek ve sonrasında rap'in popüler kültürle olan ilişkisi ele alınmaya çalışılacaktır. Yine bu bölümde rap'in ülkemizdeki etkisi ve kamuoyundaki görünürlüğü örneklerle açıklanmaya çalışılacaktır. Devamında ise ülkemizde Türkçe rap müziğin gelişmesi ve rap müzikle din ilişkisine değinilecektir.

1.1. Hip-Hop Nedir?

Hip-hop, Amerikalı siyahilerin oluşturmuş olduğu eğlence kültürünün genel adıdır. Şemsiye bir kavram olan hip-hop, yaygın olarak sokak dansı, rap, grafiti (duvar yazısı, duvar resmi) ve dj'lik (discjockey) alanlarından meydana gelmiştir. Hip-hop kültürü, dans, kıyafet, dil ve vahşi bir grafiti tarzını içerir.⁴¹

Sokak dansı, rekabete dayanan, akrobatik ve pandomimik⁴² bir dandır. Siyahi gençler arasında çeşitli fiziksel hareketlerde bulunarak birbirlerini geride bırakmaya çalıştıkları bir tür oyun (düello) şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu dans, fiziksel olarak eğilip bükülmeler, baş üzerinde dönmeler, takla, ters takla, kendi etrafında daireler çizme gibi vücudun sınırlarını zorlayan akrobatik hareketlerden oluşmaktadır. Başlarda break dans yalnızca yerde dans anlamına gelirken zamanla bu dans çeşitlenerek farklı bir tanıma ulaşmıştır. Örneğin robot dansı (electric boogie),⁴³ up-rock,⁴⁴ hava jimnastiği gibi varyasyonlar da bu tanıma dahil edilmiştir.⁴⁵ Break dance yapan erkeklere “b-boy” (break boy), kızlara ise “b-girl” (break girl)

⁴¹ Dick Hebdige, *Kes Yapıştır: Kültür Kimlik ve Karayip Müziği*, çev. Çağatay Gülabioğlu (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003), 188.

⁴² Pandomim, düşünceleri, duyguları sözsüz olarak çoğu kez koro ya da müzik eşliğinde, dansla ya da hareketle ve yüz anlatımı ile yansıtan bir tiyatro oyunu türüdür. *Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*, “Pandomim” (Erişim 03 Aralık 2022).

⁴³ Bu dans, müziğin zamanlanmasının çok iyi ayarlanmasını gerektiren, ani ve hızlı kas hareketleri sergilenmesini gerektiren bir dizi figürden oluşan dans türüdür. Hebdige, *Kes Yapıştır*, 193. Electric boogie dansının uygulanışını görmek için bk. Mehmet Kayan, "Robot Dansı-Electric Boogie perfect performance", *YouTube* 4 Mart 2014.

⁴⁴ Bu dans, ayakları karıştırma, döndürme ve dönüşlerden oluşur, özellikle dört adımdan müteşekkil karakteristik bir hareketi mevcuttur. Bk. Break It Down, "Bboy Tutorial|UpRock|The art of Batteling|How to Breakance|How to learn Uprock BREAKITDOWN", *YouTube* 11 Haziran 2020.

⁴⁵ Murray Forman-Mark Anthony Neal (ed.), *That's the Joint! The Hip-Hop Studies Reader* (New York, NY: Routledge, 2004), 13.

denmektedir. 1982’de “serbest stil” yapmaya başlayan b-girl ve b-boylar farklı dans tarzlarını kullanarak düellolar yapmaya başlamıştır. Buradaki amaç, sürpriz bir akrobatik dans figürü göstererek rakibi alt etmektir.⁴⁶ Bu dansın yapılabilmesi için daha rahat kıyafetler seçmeye başlayan hip-hopçular, zamanla kendilerine has bir giyim tarzı oluşturmuştur. Düşük bel kotlar, kapüşonlu kazaklar, tenis ayakkabıları, siperlikleri enseye yaslanmış şapkalar, işçi tulumları gibi giysiler tercih edilmiştir. Hip-hop kültürü danstan müziğe, müzikten kıyafete, kıyafetten resme kadar geniş bir yelpazeye sahiptir.

Hip-hop kültüründe resim dendiği zaman akla hemen grafitiler gelir. Grafitinin en literal çevirisi, “küçük kazımalar”, “kazımak” anlamına gelen İtalyanca bir fiil olan “graffiare”den gelmektedir.⁴⁷ Arkeologlar, grafiti terimini yazma, çizme ve yüzeyleri karalama suretiyle meydana gelen bir iletişim ve kendini ifade etme sistemi olarak tanımlamıştır.⁴⁸ Duvar yazısı anlamına gelen grafiti, duvarlara çizilen ve bu çalışmayı yapan kişinin isteğine göre hobi, şöhret, siyasi mesaj, sokakta yaşananlar vb. amaçlarla kompozisyonlar oluşturup sınırı olmadan şekillenen bir sanattır. Yeniköy vd. aktarıldığına göre yaklaşık 3500 yıl önce Sakkara piramitlerine yapılan duvar resimleri, grafitinin ilk örnekleri olarak kabûl edilmiştir.⁴⁹ 1600-1800 yılları arasında Roma’da Pompei’de duvar resimleri ve yazılarına rastlanmıştır. “Kilroy was here (Kilroy buradaydı)”, II. Dünya Savaşı yıllarında görülen en yaygın ve meşhur grafitidir.⁵⁰ Grafiti, 1970’lerin sonu ile 1980’lerin başında tanınmaya başlamış politik bir sokak sanatıdır. Yirminci yüzyıldan beri kırsalda yaşayan alt kültürün, ailesine asilik yapan ergenlerin, tüm sosyal otoritelere karşı veya tamamen kişisel tatmin için resim veya şekilli yazıların kullanılmasıyla ortaya çıkmış bir üründür. Metrolarda, binaların dışında, yol kenarlarında, trenlerde, alt geçitlerde vb. uygulanan grafiti, bir dönem çetelerin kendi reklamlarını yapmak ve bulundukları bölgeyi işaretlemek için kullandıkları bir araç hâline de gelmiştir.⁵¹ Grafiti sanatının bazı örnekleri günümüzde

⁴⁶ Hebdige, *Kes Yapıştır*, 194.

⁴⁷ Lisa Gottlieb, *Graffiti Art Styles: A Classification System and Theoretical Analysis* (London: McFarland, 2014), 5.

⁴⁸ Emmett George Price-Jorge Iber, *Hip Hop Culture* (United States Of America: ABC-CLIO, 2006), 28.

⁴⁹ Betül Yeniköy vd., “Zıt İki Sanatın Disiplinler Arası Yaklaşımı: Grafiti ve Ahşap Boyama”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 4/12 (Ocak 2017), 772.

⁵⁰ Yeniköy vd., “Zıt İki Sanatın Disiplinler Arası Yaklaşımı: Grafiti ve Ahşap Boyama”, 773.

⁵¹ Price-Iber, *Hip Hop Culture*, 28.

öyle değeri lenmiştir ki bu örnekler New York galerilerinde binlerce dolara satılmaktadır.⁵² Aşağıda yer alan Görsel 1’de ve Görsel 2’de sıradan bir grafiti örneği verilmiştir.

Görsel 1. İstanbul Beşiktaş’ta fotoğraflanmış bir grafiti örneği

Görsel 2. İZÜ Halkalı Kampüsünün girişinde fotoğraflanmış bir grafiti örneği

1970’lerin sonunda New York, Bronx’ta ortaya çıkan rap, ritmik ve müzikal bir alt yapı üzerine konuşmayı (rap yapmayı) gerektiren popüler bir müzik türüdür. Sözler ve ritim rapin kalbidir. Rap müzik, bir müzik parçası üzerinde okunan veya usulca söylenen, kafiye, ritmik konuşma ve sokak argosunu kullanan bir müzik formu olarak tanımlanabilir.⁵³ Rap müziğini ritmik bir tarzda bir alt yapı müziğinin üzerine sokak jargonu dahil edilerek hızlı bir şiir okuma sanatı olarak da tanımlayabiliriz. Rap, bir DJ (discjockey) ve MC (Master of Ceremonie/Microphone Controller) müziğidir. MC (vokalist), senkop denilen hece yutumları gerçekleştirerek -seri şekilde şiir

⁵² Hebdige, *Kes Yapıştır*, 194.

⁵³ Cheryl Lynette Keyes, *Rap Music and Street Consciousness* (U.S.A: University of Illinois Press, 2004), 1.

okuyarak- bir hikâye anlatır. Bu esnada DJ ona davulla veya turntable’da (pikap) plak çizerek (plakların ileri geri hareket ettirilerek bir iğneyle çizilmesiyle ortaya çıkan rapin meşhur hışırtı sesleri) ritimde eşlik eder.⁵⁴ Rap müzik sözleri, genellikle güncel Afro-Amerikan gençliğinin deneyimlerini ihtiva eder ve bu sözlerin birincil amacı bir pazar oluşturmaktır. Siyahiler topluluğunu ilgilendiren her mesele rapin öznesi hâline gelir. En hit rap şarkıların öznesi ise cinsiyet, cinsiyetçilik, ırkçılık ve suçtur.⁵⁵ Aşağılama, böbürlenme, haber verme, parti rapleri ve anne-baba-kardeş tavsiyesi içeren rapler de vardır.⁵⁶

DJ’lik ise rap müziğinde turntable’ın başında duran, plakları çizen ve rapçiye arka plandan müziği veren kişidir. Günümüzde DJ’lik, gece kulüplerinde DJ setinin başında durup şarkı seçip ayarlayan, seyirciyi coşturarak eğlendirmeye çalışan bir meslektir.

1.1.1. Hip-hop’la Yakından İlişkili Rap Kavramları

Hip-hop kültüründe bazı alt kavramlar yer almaktadır. Bu kavramlar trap, t-rap, sample, old school, hybride müzik, freestyle, diss, punch, melankolik rapdir.

1.1.1.1. Trap

Trap, 1990’lı yıllarda Amerika’da ortaya çıkan ve sözlerinde daha çok illegal işlerin ve küfürlü sözlerin yer aldığı rap müziğinin elektronik alt dallarından biridir.⁵⁷ Trap kelimesi (Atlanta’daki Afro-Amerikan topluluğunun argosunda), Atlanta’daki kenar mahallelerde tahrip edilmiş, içinde uyuşturucu maddelerin kullanıldığı ve çeşitli illegal faaliyetlerin yapıldığı ahşap evleri ifade etmektedir. Trap terimi, kelime kökeniyle bağlantılıdır; çünkü bu müzik türü ilk olarak illegal faaliyetlerin yürütüldüğü gece kulüplerinde ve barlarda çalınan, kadın, uyuşturucu ve para temalarını içeren bir tür olarak ortaya çıkmıştır.⁵⁸ Yaklaşık 30 yıl önce Güney

⁵⁴ Catherine Tabb Powell, “Rap Music: An Education with a Beat from the Street”, *The Journal of Negro Education* 60/3 (1991): 245.

⁵⁵ Powell, “Rap Music: An Education with a Beat from the Street”, 245.

⁵⁶ Hebdige, *Kes Yapıştır*, 188.

⁵⁷ Mehmet Efe-Ömer Bilgehan Sonsel, “Türkiye’de Dinlenen Popüler Müziklerin İncelenmesi: Spotify Örneği”, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, (Ağustos 2019), 978.

⁵⁸ Jernej Kaluža, “Reality of Trap: Trap Music and Its Emancipatory Potential”, *IAFOR Journal of Media, Communication&Film* 5/1 (17 Ağustos 2018): 25.

Amerika’da ortaya çıkmış bir müzik türü olan trap, günümüzde her kıtada görülen ve dünyanın her tarafına hızlıca yayılmış olan bir müzik türüdür. Çeşitliliğinden ötürü tam ve somut bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Yaygın anlayışa göre rapin daha az sofistike versiyonu olarak ya da geleneksel olmayan rap şeklinde tanımlanabilmektedir. DJ Screw, Juicy J, Gucci Mane gibi artistler, trap müziğin kurucusu olarak bilinmektedirler. Onların içinde yetiştikleri zor hayat şartları ve sosyal çevre, trap müziğin sert doğasının bir yansıması olarak tezahür etmiştir.⁵⁹ Günümüzde ise eğlenceli ve bangır bangır bir tür rap müzik olarak karşımıza çıkmaktadır. İçeriği ve doğası itibarıyla kültürümüze tam olarak entegre olamayan bu müzik türünde fakirlikten kurtulup çok zengin ve lüks bir hayata sahip olmanın, etrafında sürekli kadınların olduğu, alkol ve uyuşturucu gibi maddelerin özendirildiği klipler yer almaktadır.⁶⁰ Bunlar bir kısım rap müzik dinleyicileri tarafından da eleştirilmektedir.

Trap tabiri ile telaffuz açısından benzerlik gösteren t-rap ise yalnızca Türkçe sözlü yapılan rap müzik için kullanılan bir tabirdir. Türkçe rap müziğin kısaltması olarak kullanılır. Trap ve t-rap kavramlarının karışmaması ve çalışmamızda Türkçe sözlü rap müziğin ön planda olması hasebiyle bu ayrımı belirtmenin faydalı olacağı düşünülmüştür.

1.1.1.2. Sample

Sample, kesit, örnek, numune gibi anlamlara gelmekte olup rap müzik için kullanıldığında farklı bir anlam taşır. Raggea,⁶¹ caz funk,⁶² hip-hop gibi müzik türlerinde görülen, değişik kaynaklardan alınarak tını ve ritimlerin karıştırılmasıyla ortaya yeni bir müzik çıkmasına *fusion* da denilmektedir. Farklı tınılar birbirine tamamen yedirilmeye çalışılsa da her birinin çıkış noktası açık bir biçimde ayırt

⁵⁹ Brandi L. B, “Trap Music Raps New Classic”, Academia (Erişim 05 Ocak 2022).

⁶⁰ Bk. Ben Fero “Ben Fero, “Ben Fero-Demet Akalın [Official Video]”, *YouTube* 28 Haziran 2019. Bu şarkının sözleri ve klibi, bahsettiğimiz trap tarzıyla birebir bir uyum göstermektedir. Klipte lüks aracıyla lüks bir malikaneye giden rapçi, evcil aslanıyla biraz oynayıp kadınların dans ettiği partide boy gösterirken çokça alkol ve sigara görsellerine yer vermektedir.

⁶¹ Raggea, Karayipler’e özgü diğer müzik türlerine benzeyen Afrika ritimleri ile Avrupa melodi ve armonisinin birleşimi bir müzik türüdür. Ayrıca raggea müziğinin kökenlerinin din ve dinsel müziğe dayandığına dair ayrıntılı bilgi için bk. Hebdige, *Kes Yapıştır: Kültür Kimlik ve Karayip Müziği*, 57,63.

⁶² Funk müziği demek, davul ve bas gitarın öncü olduğu müzik demektir. 1970’lerde ve 1980’lerde popüler olan caz funk, caz müziğin bir alt türüdür. Bu müzikler siyahî müziği olarak da adlandırılmaktadır. Hebdige, *Kes Yapıştır*, 177.

edilebilmektedir. Hip-hop müzikte güçlü funk tempoları baştan sona aynı kalsa da DJ aralara diğer plaklardan aldığı küçük bölümler serpiştirir. Hebdige'in de vurguladığı gibi hop-hop'ta DJ, bir arabanın patinaj sesinden tutun da televizyondaki bir habere kadar her şeyi müziğine kesip yapıştırabilir.⁶³ Hebdige buna *cut 'n' mix* (kes ve karıştır) der ve bunun bir tür mozaik etkisi olduğunu söyler. Nasıl ki bir mozaikte dışarıdan bakılınca bir ahenk ve sanatsallık vardır rap müzik de aynı şekilde buna benzer, yakından incelendiğinde ayırım noktaları belli olur.

Kısaca sample, rap müzikte bir ses kaydının ya da melodinin bir şarkıdan alınıp başka bir şarkının altyapısında kullanılması olarak tanımlanabilir. Çeşitli plak veya müziklerden bazı sesler kırılarak bazı kesitler çıkarılır ve *beat* (şarkının alt yapısı) oluşturulur. Cartel müzik grubunun üyelerinden Erci-E⁶⁴ bunu şöyle ifade eder: “Amerikalılar James Brown, Marvin Gaye gibi sanatçılardan alıyorlardı. Biz de neden Erkin Koray ve Barış Manço olmasın dedik.” Buna dünyaca ünlü Kanadalı şarkıcı The Weeknd'in Often isimli şarkısında Nükhet Duru'nun *Ben Sana Vurgunum*⁶⁵ şarkısının sample olarak kullanılmasını da örnek verebiliriz.

1.1.1.3. Old School

Old school kavramı, hip-hop müzikte eski okul rap diye tabir edilen, Türkiye'de rap müzik yapmaya başlayan ilk sanatçılar için kullanılır. Bu müzikte genellikle kes yapıştır, plak cızırtıları gibi *sample*'lar kullanılır. İslamic Force, Cartel, Ceza ve Sagopa Kajmer gibi isimler, old school rapçiler olarak adlandırılırlar. Buna karşın *new school* diye tabir edilen yeni nesil rapçiler vardır. Teknolojik gelişmelerle rap müzik soundları da gelişmiştir. Eskisi gibi imkânsızlıklardan doğan bir müzik olmaktan çıkıp yapımı daha kolay, daha hareketli olan bir müzik hâline gelmiştir. New school, *auto-tune* (detone sesleri düzeltmeye yarayan bir program) adı verilen, sesle elektronik ortamda oynanmak suretiyle düzeltilen ve bu yolla yapılan rap müzikleri icra eden rapçiler için kullanılan bir tabirdir. Günümüzde new-school rapçilerin

⁶³ Hebdige, *Kes Yapıştır*, 177.

⁶⁴ Asıl adı Erci Ergün olan Türk rapçi.

⁶⁵ The Weeknd, “The Weeknd-Often (NSFW) (Official Video)”, *YouTube* 21 Ağustos 2014.

konserlerinde dahi auto-tune kullanmaları yine pek çok dinleyici tarafından zaman zaman bu rapçileri eleştirilerin odağına koymuştur.⁶⁶

1.1.1.4. Hybride Müzik/Melez Şarkı

Bir diğer kavram, hybride müzik veya melez şarkıdır. Hybride müzik, iki farklı müzik türünün özelliklerini koruyarak aynı şarkı içerisinde değişime uğramadan yer alması demektir.⁶⁷ Rap müziğin son dönemlerde hızlıca yükselmesi, diğer müzik türleriyle iç içe geçerek yeni ve melez türde şarkıların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Meşhur popçu Sertab Erener ve Sarp Palaur'un ya da bilinen sahne adıyla Şanışer'in "Vur Yüreğim" şarkısına yaptıkları düet, hybride müziğe örnek olarak verilebilir.

1.1.1.5. Freestyle

Freestyle kavramı, rap müzik literatüründe "doğaçlama" anlamında kullanılır. Freestyle, kelime anlamıyla serbest stil olarak Türkçeye çevrilebilir. Sözleri önceden yazılmamış veya çok azı yazılmıştır. Rap kavgalarında rapçiler yeteneklerini sergilemek için freestyle rap'i kullanır. Freestyle yapılırken bazen isim verilerek bazen üstü kapalı bir şekilde biri veya birileri MC tarafından iğnelenir.⁶⁸

Freestyle, iğnelenen kişinin ismi verilmeden yapılırsa buna *battle rap*⁶⁹ denir. İsim verildiği an ise bu artık *diss* olarak adlandırılmaktadır. İngilizce disrespect (saygı duymama) kelimesinin kısaltılmışıdır ve bir MC'nin diğerine laf attığı, sataştığı şarkılar için kullanılır. Diss, bir bakıma rap müzik ile hiciv yapmaktır. T-rapte diss dendiği zaman da akla ilk gelen isimlerden biri Joker'dir.⁷⁰ Dissler Türk kültüründeki aşık atışmalarına benzer.⁷¹ Gençler arasında "diss atmak" şeklinde kullanımları da mevcuttur.

⁶⁶ Sagopa Kajmer'in autotune ve trap hakkındaki düşünceleri için bk. Emre Yücelen Şan Dersi, "Sagopa Kajmer Trap Müzik ve Auto-Tune Hakkında Konuşuyor!", YouTube 26 Ocak 2020.

⁶⁷ Efe-Sonsel, "Türkiye'de Dinlenen Popüler Müziklerin İncelenmesi: Spotify Örneği", 978.

⁶⁸ Meryem Nakiboğlu, *Hip-Hop Kültürü: Küçük İstanbul Kruezberg ve 36 Boys* (İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2020), 200.

⁶⁹ Kurt, "Farklı Kültürel Zeminlerde Benzer İfade Biçimleri", 31.

⁷⁰ Asıl adı Mete Erpek olan Türk rap müzisyeni ve söz yazarı.

⁷¹ Nakiboğlu, *Hip-Hop Kültürü*, 200. Ayrıca bk. Kurt, "Farklı Kültürel Zeminlerde Benzer İfade Biçimleri".

1.1.1.6. Punch

Hebdige'e göre hip-hop'ta punch, bir cümledeki noktalama işaretiyle aynı işlevi görür. Bir virgül ya da noktanın yazı dilinin akışına şekil vermesi gibi plaktaki seslerin akışına şekil verilmesine yardım eder.⁷²

1.1.1.7. Melankolik Rap

Rap müziğinin kendi içinde ayrıldığı alt dallardan biri olan melankolik rape gelecek olursak Fransızca kökenli olan “mélancolie” kelimesi, sözlükte “kara sevdâ” ve “hüzün” anlamlarına gelirken Türkçede melankolik, “hüzün veren, hüzün belirtisi olan” anlamına gelmektedir.⁷³ Melankolik rap, hüznü sözler içeren bir rap müzik türüdür. Aşk, dertler, ölüm, yalnızlık, aldatılma, ihanet gibi konuları ele alır. Melankolik rap dendiğinde akla ilk gelen isim Sagopa Kajmer'dir.

Tüm bunların yanı sıra rap müziğin altında yer alan ve bize ait olan bir türden bahsetmek mümkündür. Bu tür arabesk rap diye bilinir. Hatta bunu biraz daha ileriye götürürsek yine bize ait olması bakımından Karadeniz rapten de söz etmek mümkündür. Buna verilebilecek en dikkat çekici örnek ise asıl adı Adnan Yılmaz olan Kont Adnan'ın Kuş Foli şarkısıdır. Klibinde yer alan hip-hop öğeleriyle (breakdance, kılık-kıyafet) beraber Karadeniz'e has bir enstrüman olan kemençe ve horon yer almaktadır. Bir başka örnek renkli kıyafetleriyle akıllara gelen Hızır Acil'dir. Bu örnekler, küresel ile yerelin eş zamanlılığına dair bir kavram geliştirmek isteyen Robertson'un *glokalleşme/küyerelleşme* kavramıyla benzer.⁷⁴ T-rap içerisinde yer alan arabesk rap ve Karadeniz rapin glokalleşmeye örnek olarak verilebileceği kanaatindeyiz.

1.2. Popüler Kültür ve Rap İlişkisi

Fransızca kökenli “populaire” kelimesi, sözlükte “halkın arasında yaşayan motiflere, öğelere yer veren, onlardan yararlanan, halkın zevkine uygun, halk tarafından tutulan, herkesçe tanınan, bilinen” anlamlarına gelmektedir.⁷⁵ Popüler

⁷² Hebdige, *Kes Yapıştır*, 191.

⁷³ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Melankoli” (Erişim 18 Mayıs 2022).

⁷⁴ Bk. Roland Robertson, “Glokalleşme: Zaman-Mekan ve Homojenlik-Heterojenlik”, çev. Mehmet Fatih Elmas, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 17 (2011), 188.

⁷⁵ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Popüler” (Erişim 18 Mayıs 2022).

kültür ise belli bir dönem için geçerli olan hızlı üretilen ve hızlı tüketilen kültürel öğelerin bütününe denir. Bazen kitle kültürü (mass culture) olarak da adlandırılan popüler kültür, çok daha yaygın ve herkes için erişilebilir bir içeriğe sahiptir.⁷⁶ Kitle kültürü, “genel kamuoyuna yönelik eğlence amaçlı üretilen TV, kitap gibi ürünler”⁷⁷ anlamına gelmektedir. Sözlük tanımlarının yanı sıra kültür ve popüler kültür kavramları konusunda sosyal bilimcilerin birtakım fikir ayrılıkları olmuştur. Örneğin Marshall’a göre kültürün tanımı şu şekildedir: “Popüler kültür ile genellikle ‘yüksek’ diye adlandırılan kültür arasındaki ayrım oldukça önemlidir. Yüksek kültür, klasik müzik, ciddi romanlar, şiir, dans, yüksek sanat ve görece az sayıda eğitilmiş insanın değerini anladığı diğer kültürel ürünleri kapsar.”⁷⁸

Çoğunluğun aksine Bourdieu, kültür ve popüler kültür kavramları arasında herhangi bir temel fark olmadığını söyler. Ona göre aradaki fark, sosyal yapılar ve sosyal kategorilerdedir. Bu kategorilerin içeriği devamlı olarak değişir; ama önemli olan içerik değil, kategoridir. İki markanın arasındaki fark, her zaman iki tip tüketicinin sosyal farkına bağlıdır. Bunlar “elit olan” ve “elit olmayan”dır. Bourdieu bu tip kültür ayrıştırmalarının sınıf ayrımını desteklediğini iddia eder.⁷⁹ Bourdieu bunu *Ayrım* kitabında şu sözlerle ifade eder:

Halk sınıflarının nesnel olarak estetik konum almalarına, sistemli bir estetiğin uyumunu getirmeye kalkışma, her türlü bilge estetiğin temelinde yer alan popüler vizyonun kesin olarak olumsuz temsilinin -hatta bilmeden de olsa- dayatılmasına izin vermekten daha az tehlikeli değildir.⁸⁰

Herbert Marcuse, sistemin dışında durabilmek neredeyse olanaksız hâle geldiği için hiçbir çıkışı olmayan bir kabarcığa hapsediğimizi ileri sürer. Ona göre medyanın gelişmesiyle birlikte kültür kavramının üst kültür ve alt kültür ayrımı kalmamıştır. 1960’lardan itibaren dünya çoğulcu ve tüm yaşam tarzlarını kapsar bir hâle gelmiştir. Sanatın kitlesel medyanın bir parçası olduğu için isyana ilham verme yeteneğini kaybettiğini savunan Marcuse, “tek boyutlu insan” kavramını ortaya atmıştır.⁸¹

⁷⁶ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü* çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005), 591.

⁷⁷ Sam Atkinson, *Sosyoloji Kitabı*, çev. Tufan Göbekçin (İstanbul: Alfa Yayınları, 2017), 341.

⁷⁸ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, 591.

⁷⁹ Pierre Bourdieu, *Ayrım*, çev. Derya Fırat-Günce Berkkut, (Ankara: Heretik, 2015), 146.

⁸⁰ Bourdieu, *Ayrım*, 56.

⁸¹ Herbert Marcuse, *Tek-Boyutlu İnsan*, çev. Aziz Yardımlı (İstanbul: İdea, 1990), 7, 66, 77, 81.

1.2.1. Popüler Kültürün Özellikleri ve Rap

Küreselleşme kuramları başlığı altında ekonomik ve siyasal kuramların yanında yer alan üç başlıktan biri olan kültürü Ritzer ve Stepnisky, üç geniş yaklaşıma ayrılabilirizden söz eder. Bunların birincisi *kültürel farklılıktır*. Bu görüşe göre kültürler arasında küreselleşmeden etkilenmeyen veya sadece yüzeysel olarak etkilenen, derin ve büyük ölçüde geçirgen olmayan farklılıklar vardır. Bir diğer görüş *kültürel yakınlaşmadır*. Kültürel yakınlaşma taraftarlarına göre bir kültürden diğerine önemli farklılıklar varlığını sürdürürken kültürler arasında yakınlaşma olduğunu ve git gide türdeşliğin arttığını ileri sürmektedirler. *Üçüncü görüş* ise küresel ve yerelin “küyerelleşme”, “melezleşme” ve “karışma” olarak görülebileceğini savunan ve özgün yerli gerçeklikler oluşturacak şekilde iç içe geçtiklerini ileri süren *kültürel melezleşmedir*.⁸²

Popüler müzik dendiğinde akla ilk olarak bir tür olan pop müzik gelmektedir. Popüler müzikler için çabuk tüketilen ve etkisi hızlıca kaybolan müziklerin kastedildiği söylenebilir. Burada bir tür olan pop müziğinden değil de Türkiye’de popüler olarak dinlenen müzik türlerinden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Türkiye’de 2019 yılında en çok dinlenen müzik türleri sırasıyla “pop”, “t-rap”, “hybrid pop-rap”, “rap”, “indie pop” ve “rock”⁸³ müziktir. Efe ve Sonsel’in çalışması, bize günümüzün en popüler şarkılarının pop müzikten sonra rap müziği olduğunu göstermiştir. Spotify isimli müzik dinleme uygulamasının 2021 verilerine göre ise Türkiye’de en çok dinlenen ilk beş şarkının üçü rap şarkısıdır.⁸⁴ Yine Spotify uygulamasının verilerine göre Türkiye’de 2022 yılında en çok dinlenen ilk beş şarkının beşi de rap müzik olarak açıklanmıştır.⁸⁵ Dolayısıyla her kesimce dinlenen bu müziğin din sosyolojisi açısından ele alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Son yıllarda popülerliğini bu kadar arttıran bu müzik türünün popüler kültürle olan benzerlik ve farklılıkları aşağıda gösterilecektir.

⁸² George Ritzer-Jeffery Stepnisky, *Klasik Sosyoloji Kuramları*, çev. Himmet Hülür (Ankara: De Ki, 2019), 79.

⁸³ Mehmet Efe-Ömer Bilgehan Sonsel, “Türkiye’de Dinlenen Popüler Müziklerin İncelenmesi: Spotify Örneği”, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, (Ağustos 2019), 979.

⁸⁴ NTV, “Spotify’da 2021’de en çok dinlenen şarkıcılar” (Erişim 29 Ağustos 2022).

⁸⁵ Spotify, “Yılın Şarkıları 2022”, (Erişim 01 Aralık 2022).

Erdoğan, popüler kültürün özelliklerini “Popülerliğin Ne Olduğu Üzerine”⁸⁶ adlı makalesinde genişçe açıklar. Bu özellikleri şu şekilde maddeleştirmek mümkündür:

1-Popüler kültürde anlamlar ve zevkler aktif bir şekilde toplumda üretilir ve dağıtılır. Aynı şekilde rap müzik halktan gelen sanatçıların üretmeye başladıkları ve kendi çabalarıyla aranje ettikleri parçaları piyasaya sürmeleriyle şekillenmiştir.

2-Popüler kültür, geniş iş bölümü etrafında kurulan kapitalist mal üretimi, pazarlaması, dağıtımı ve tüketimi biçimlerine dayanan bir kültürdür. Teknolojik gelişmeler sayesinde popülerliğini arttıran rap müziğin zamanla kapitalist sistemin çarkına entegre olmuş ve bugün hızlı üretilip tüketilen, televizyonlarda, reklamlarda her yerde karşılaşılan müziklerin başında yer aldığı görülmüştür. Reklam filmlerinde sık sık karşılaşılan en güncel örnekler arasında Media Markt ve İste Gelsin reklamları verilebilir.⁸⁷ Bunun yanında bazı dizilerde, filmlerde yer alan ve dizi müziği yapan rapçiler de vardır. Örneğin Muşta (Anıl Kasarcı) ve Şehinşah’ın (Ufuk Yıkılmaz) Avlu dizisinde çalınan İslah şarkısı, Selo’nun⁸⁸ Yaşamayanlar dizisinde rol alması, 2021’de beyaz perdeye yansıyan sinema filmi Kovala’nın başrolünde Stabil⁸⁹ adlı rapçinin ve yan rollerde kısa kısa başka rapçilerin (Patron, Şehinşah, Muşta, Canbay Wolker, Kubilay Karça, Rozz Kalliope, UZİ, ATİ242, Killa Hakan, Sansar Salvo) oynaması gibi.

3-Popüler kültür, egemen toplumsal ve ekonomik ilişkileri destekler, haklı çıkarır ve sürüp gitmesinde yardımcı olur. Buna karşın rap müzik protest bir tavır içerisindedir. Devamlı olarak bir şeyleri eleştirir mevcut durumdan asla memnun değildir. Bunun yanında popüler kültür öğeleri barındıran rap şarkılarının başka rapçiler tarafından eleştirilmesi de söz konusudur. Örneğin Norm Ender isimli rapçi, Mekanın Sahibi adlı şarkısında “Popüler kültüre köle gibi yapış ama lafa gelince Marley, 2Pac. Tabi yüzüne bir dövme demode bir Reggaeton’a⁹⁰ bas autotune’u ol Lil

⁸⁶ İrfan Erdoğan, “Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 57 (Kasım 2004): 3-6.

⁸⁷ Bk. Media Markt Türkiye, “MediaMarkt’la TAM ZAMANI!”, *YouTube* (3 Ekim 2022); İsteGelsin, “Böyle indirim başka yerde yooook!”, *YouTube* (3 Ağustos 2022).

⁸⁸ Kadıköy Acil isimli rap grubunun kurucusu ve asıl adı Selahattin Ergün olan rapçi.

⁸⁹ Asıl adı Dağra Solmaz olan Türk rapçi.

⁹⁰ Raggea Karayipler’e özgü diğer müzik türlerine benzeyen Afrika ritimleri ile Avrupa melodi ve armonisinin birleşimi bir müzik türüdür. Ayrıca raggea müziğinin kökenlerinin din ve dinsel müziğe dayandığına dair ayrıntılı bilgi için bk. Hebdige, *Kes Yapıştır*, 57,63.

Pump⁹¹ ifadeleriyle bazı rapçileri bu noktada yermiştir. Yine bir başka rapçi Selo, bir röportajında “... Biz alt kültürüz, biz aslında işin toplum tarafını yansıtıyoruz. Biz aslında protest bir diliz. Yani insanların yaptığı şeyleri yargılıyoruz.”⁹² gibi ifadelerle popüler kültüre karşı olduğunu vurgulamaktadır.

4-Popüler kültür, pazar sahipleri tarafından pazarda tüketilmesi için “sipariş edilen, ısmarlama” kitle kültürünün en çok kullanılan ürünlerini, bu ürünlerin tüketilmesini ve bu ürünleri teşvik eden düşünceleri ve duyarlılıkları anlatır. Bir sermaye piyasası oluşturan müzik endüstrisinde rekabetçi bir taraf vardır. Örneğin “Patron” adıyla bilinen rapçi Ege Kurt, bir röportajında “... Serbest piyasada daha iyi bir ürün çıkararak diğer ürünün biraz daha eleştiri almasını sağladık.”⁹³ ifadelerine yer vermiştir. Bu ifadeler, rapçilerin müzik piyasasındaki yerlerinde dissleşmenin etkisi olduğunu göstermektedir.

5-Popüler kültürde, sürekli değişimle sermayenin ve sermaye sisteminin sürdürülebilirliği gerçekleştirilir. Rap müziğin başlangıç safhasından günümüze gelişine kadar pek çok değişim geçirdiği ortadadır. Bilhassa son birkaç yıl içerisinde rap müzik sürekli bir gelişim ve değişim göstermektedir. Pop, arabesk vb. şarkılarla harmanlanarak yapılan melez (hybride) türler buna örnek verilebilir.

6-Popülerin yaratılmasında, aynı zamanda diğer popülerler kullanılır. Popüler olan bir şey başka bir popülerle iş birliği yaparak popülerliğini arttırmayı hedefler. Rap müzik popülerleşmeye başladığında bir anda başka türden müzik yapan şarkıcılarla rapçilerin düet yapmaya başlaması bunun bir göstergesidir. Rapçi Murda ve popçu Hadise’nin İmdat şarkısı, rapçi Rozz Kalliope ve popçu Ece Seçkin’in Benjamins 3 isimli şarkıları bunlara örnektir.⁹⁴

7-Popüler kültür bir “çabuk kullanım ve hızlı tüketim” kültürüdür. Günümüzde rap müzikler o kadar yaygınlaşmıştır ki belki de çoğu yetişkin bireyin adını bile duymadığı isimler “Yılın En Çok Dinlenen Sanatçıları” listesinde yer almaktadır.⁹⁵ Görsel 3’te yer alan sıralamada asıl dikkat çekici olan yılın sanatçılarının ilk beşinin

⁹¹ Lil Pump asıl adı Gazzy Garica olan ünlü Amerikan rapçi ve söz yazarı.

⁹² netd t-rap, “Selo Özel Röportaj-Tek Parça Full İzle”, *YouTube* 24 Eylül 2020.

⁹³ netd t-rap, “Patron Özel Röportaj|Tek Parça Full izle”, 24 Eylül 2020.

⁹⁴ Murda, “Murda & Hadise-İmdat (prod. Spanker)”, *YouTube* 1 Temmuz 2022.; Net-d müzik, “Rozz Kalliope & Ece Seçkin- Benjamins 3”, *YouTube* 2 Kasım 2019.

⁹⁵ Spotify, “Yılın Sanatçıları 2022”, (Erişim 04 Aralık 2022).

UZI, Çakal, Ezhel, Lvbel C5, Sefo adlı rapçilerden oluşmasıdır. Bu liste aynı zamanda günümüzde rap müziğin ve rapçilerin ne kadar popüler olduğunu gözler önüne sermektedir.

Görsel 3. Spotify Uygulamasında 2022’de En Çok Dinlenen Sanatçılar Listesi

8-Popüler kültür, mekanik ve elektronik çoğaltmanın etkisiyle niceliksel fazlalığın ve niteliksel yoksulluğun ortaya çıkardığı bir kültürdür. Rap’ın Türkiye’ye gelmesi ve yaygınlaşmasıyla rapçiler arasında bu mesele tartışılmıştır. Günümüzde rap şarkıları niceliksel olarak artmıştır. Ancak bu durum onların niteliksel olarak tamamen fakirleştiği anlamına gelmez. Niteliksiz şarkılar ve şarkıcılar var olmakla birlikte rap müziğin bu gelişmelerle kümülatif olarak zenginleştiğini söylemek daha uygun olacaktır.

9-Popüler kültür modern ve uygar olarak kendini pazarlar. Rap müzik genellikle güncel meseleler üzerinden içeriğini oluşturur; fakat bunu yaparken “Ben modern ve uygarım.” şeklinde kendini pazarlamaz. Derdi bir şeyleri eleştirmek ve dinleyiciye bir mesaj veya öğüt vermektir. Bunu yaparken argo tabirleri ve sokak jargonunu kullanmaktan kaçınmaz.

10-Popüler kültür, sermaye düzeninin “dostça faşist” zorbalığının medyadan ve kişiler arası ilişkilerden geçerek kendini demokratik olarak satmasıdır. Erdoğan bunu arkadaş çevresinin birbirine ısrarla “Bu ürünü kullanmalısın, şu ürün harika vb.”

sözlerle kişiye baskı yaratması şeklinde açıklamıştır. Rap dinleyici kitlesinde de kısmen böyle bir tavır vardır. Bu kitle rap dinlemenin bir ayrıcalık olduğunu ifade eder ve rap dinlemeyen birinin onları anlayamayacağını düşünür.

11-Popüler kültürde kıymetsiz olan şey, “mal olmayan” ve o malı almayarak popüler olana destek vermeyendir. Müzik çokça tüketilen bir ürün olmakla beraber günümüzde t-rap müziğin gelmiş olduğu nokta, onu popüler kültürün bir ögesi yapmaktadır. Bu durum kimi rapçileri biraz tedirgin etse de onların gözünde rap müzik sonunda hak ettiği değeri görmektedir.⁹⁶

12-Popüler kültür kendi materyal temelini yansıtır. Heterojenlikten homojenliğe yönlendirir. Ne kadar standart olunursa kişi o kadar kendisi olabilir der. Bugün Türkiye’deki rap müziğe bakıldığında bir rapçi, tutan bir şarkı yaptığı zaman diğer rapçiler de ona benzer şarkılar yapmaktadır. Bu durum heterojenliği ister istemez ortadan kaldırmaktadır. Bunu Sagopa Kajmer bir röportajında “... Birisi tutuluyor, o onu klonluyor, o onu klonluyor... Bırakın adamı tutulsun. Yani adamı taklit etmeyin ya da başarısına izin verin.”⁹⁷ ifadeleriyle vurgulamaktadır.

13-Popüler kültürün popürlüğü, çok uluslu şirketlerin egemenliğini destekler. Rap müzik, bandrolsüz ve underground olarak yapılan bir müzikken artık büyük müzik şirketleriyle anlaşarak yapılan popüler bir müzik türü hâlini almıştır. Hatta bir röportajında Şehinşah’a⁹⁸ “DMC gibi büyük bir şirketle anlaştınız. Protest müzik yapmaya devam edebilecek misiniz?” diye sorulduğunda o da “Onlar bana bu konuda yardımcı oluyor.”⁹⁹ şeklinde bir yanıt vermiştir.

1.3. Ülkemizde Rap’in Etkisi ve Kamuoyundaki Durumu

Küreselleşmenin etkisiyle dünyadaki çeşitli müzik türleri ülkeler arasında daha hızlı yayılmaya başlamıştır. Her toplum bu türleri kendi toplumsal sorunlarına veya dönemine uygun bir biçimde kendisine uyarlamaktadır. Türkiye’de 1995’ten itibaren underground olarak yapılan bu müzik, daha çok alt kültürün ve ezilmiş kesimin sesini

⁹⁶ netd t-rap, “Muştâ Özel Röportajı-Tek Parça Full İzle”, *YouTube* 24 Eylül 2020.; netd t-rap, “Selo Özel Röportajı-Tek Parça Full İzle” *YouTube* (24 Eylül 2020).

⁹⁷ Emre Yücelen, “Sagopa Kajmer Soruları Yanıtladı! Emre Yücelen’le Yüzdeyüz Efsaneler!” *YouTube* (26 Mayıs 2022).

⁹⁸ Gerçek adı Ufuk Yıkılmaz olan Türk rapçi.

⁹⁹ netd t-rap, “Şehinşah Özel Röportajı-Tek Parça Full İzle”, *YouTube* (25 Eylül 2020).

duyurma gayesi olarak yapılmaktayken 2000'lerden itibaren hip-hop müziğin görünürlüğü ana akım medya organlarında artmaya başlamıştır. Örneğin 2002 yılında Ragga Oktay'ın yer aldığı Turkcell reklam filmleri,¹⁰⁰ 2005 yılında Ceza ve Fuat Ergin'in birlikte düet yaptığı Rocco reklam filmi,¹⁰¹ 2015 yılında yine Ceza'nın yaptığı Didi¹⁰² reklamı bunlara örnek olarak verilebilir. 2018-2019'larda sosyal medya kullanımının artması ve yüksek takipçili sosyal medya yayıncılarının (Reynmen, Berkcan Güven, Çakal gibi YouTube ve tiktok yayıncıları) müzik sektörüne girmesiyle rap müzik biraz daha ivme kazanmıştır. Bu yayıncıların bilhassa rap müziğine yönelerek şarkılar yapmaya çalışması, bu müzik türünün daha da yaygınlaşmasının önünü açmıştır. Mustafa Hakan Dursun -bilinen sahne adıyla Defkhan- bir röportajında YouTube yayıncılarının rap müzik yapmasıyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: “Ben kendi gördüğümü anlatmak istiyorum, hiçbir zaman saygısızlık etmedikleri için bu müziğe. O konuda onlara hiçbir şey diyemiyorum. ‘Abi bu sizin işiniz aslında, biz de sevdiğimiz için yapıyoruz.’ dedikleri için. Onun için aramızda güzel bir ilişki var.”¹⁰³ Bu dönemlerden itibaren eğlence sektörüne yönelik rap parçaların hızla arttığı görülmektedir. Tüm bunların yanında rap müzik çeşitli TV/dijital yayıncılık programlarında (O Ses Rap, TRT Müzik Yolcusu), sinema filminde (Kovala), komedi programlarında (Güldür Güldür, Çok Güzel Hareketler) yer verilen skeçlerle sürekli göz önünde olan bir müzik türüne dönüşmüştür.

Ülkemizde son yıllarda çeşitli rap festivalleri yapılmaktadır. 2022 yılı içerisinde Türkiye’de yaklaşık yirmi rap festivali yapılmıştır. Bunlar Z-Fest, Trakya Rap Festivali, İzmir Rap Festivali, Dev Rap Hip-Hop Festivali, Göztefest, BeşFest, Denizli Hip-Hop Festivali, Ada Rap Fest, Summer Fest, AnkaFest, Ultra Fest Zonguldak, RapCore, Trabzon Gençlik Festivali, Yakaza İzmir Rap Festivali, RapFest21’dir.¹⁰⁴ Ayrıca Türkiye’nin ilk “hip hop müzikali” olan Bacha Posh (Erkek Gibi Giyinen Kız) 2022 yılında sahnelenmeye başlamıştır.¹⁰⁵

¹⁰⁰ 1992eylül, “Ragga Oktay Turkcell Reklamları”, *Youtube* (11 Eylül 2018); Halit’in reklâm Arşivi, “(Eski) “Turkcell” reklâm filmi (2002)”, *Youtube* (9 Nisan 2022).

¹⁰¹ Nurr, “Ceza-Rocco Reklam”, *Youtube* (1 Haziran 2006).

¹⁰² Çağrı Akol, “Ceza Didi Reklam Filmi”, *Youtube* (21 Mayıs 2015).

¹⁰³ netd t-rap, “Kendimi Yanlış Bir Yerde Hissettim | Defkhan”, *Youtube* (3 Mart 2020).

¹⁰⁴ FestTR (blog) “Türkiye Rap Festivalleri”, (Erişim 06 Aralık 2022).

¹⁰⁵ Sanat Haber, “Türkiye’nin İlk Hip Hop Müzikali İzleyiciyle Buluşacak-Sanat Haber”, (Erişim 10 Aralık 2022); Biletix A.S, “Bacha Posh-Hip Hop Müzikali biletleri.”, (Erişim 10 Aralık 2022).

2019'un sonlarında patlak vererek tüm dünyayı etkileyen Covid-19 salgınının yapılan ve dinlenen müzikleri etkilediği düşünülmektedir. Ünlü Türk rapçi Sagopa Kajmer bir röportajında rap müzikle ilgili olarak şu sözleri sarf etmiştir: “2019 müziği çok güzeldi. Pandemiyle birlikte hepimiz sarsıldık. O zamanın müziği hep parti müziği idi. Diyordum ki keşke hep böyle olsa Türkiye.”¹⁰⁶ Dönemsel olarak yaşanan sosyal ve ekonomik sıkıntılar güncel müziklere de yansarak karamsarlık ve melankoli içeren müzikleri yaygınlaştırmıştır. Burada yeniden bir geriye dönüşten söz edilebilir. Yine aynı röportajda Sagopa'ya “Z-kuşağı rap müziğini evriltti mi?” diye sorulduğunda “... Yeni sound diye bir şey yok. Benim çok sevdiğim adamlar 2002'deki soundlarına geri dönüyorlar. Yani o ruha geri dönüş var. Bu, mutluluk verici bir şey. Yeni şarkıların listesine bakıp tıkladığımız zaman hepsi aynı sound, aynı vokal. Kafam şöyle kafam böyle. İki kilo şey... Beş kilo var... Ne bileyim, şey gibi yani, AVM gibi rapler.”¹⁰⁷ “AVM gibi rapler” ifadesi günümüzdeki rap şarkılarının en kısa ve öz ifadesi olarak nitelendirilebilir. Zira her konudan, nesneden, duygudan, kısaca her şeyden rap müzikte biraz bulabilmek mümkündür. Bu müzik türü pop-art kavramıyla da benzer. Sungur'un ifade ettiği gibi pop-art, gündelik hayatın estetik yönünü, sokak kültürünü, eskiyle yeninin, seçkin ile halk kültürünün karışımını kapsayan bir kavramdır.¹⁰⁸ Yukarıdaki bilgileri ışığında rapin kamuoyundaki durumu, başlangıçtaki ve günümüzdeki hâli hakkında bu bilgilere ulaşılmıştır.

1.4.Türk Rap Müziğinin Kısa Tarihi

1.4.1. Türk Rap Müziğinin Doğuşu

Gittikçe globalleşen günümüz dünyasında Afro-Amerikan bir çerçevede doğmuş rap müziğin küreselleşmenin etkisiyle diğer ülkelere yayılmış olduğu bilinmektedir. Hip-hop, siyahilerin Amerika'da ezilmişliğine, ihmâl edilmişliğine ve fakirliğine verilen tepkinin bir dışavurumu olarak tanımlanabilmektedir. Pek çok tarihçi ve eleştirmene göre 1970'lerin başında “Boogie Down Bronx” diye bilinen bölgede ortaya çıkan hip-hop, enerji ve keşif yüklü bir yer altı kültürüdür. Rap müzik,

¹⁰⁶ Onedio, “Sagopa Kajmer Soruları Yanıtladı! Emre Yücelen'le Yüzdeyüz Efsaneler!”.

¹⁰⁷ Onedio, “Sagopa Kajmer Soruları Yanıtladı! Emre Yücelen'le Yüzdeyüz Efsaneler!”.

¹⁰⁸ Erol Sungur, *Postmodern Tüketim Anlayışında Dindar Yaşam Biçimleri*, (Ankara: Araştırma Yayınları, 2016), 128.

bu dışavurumun sözlü bir aracı olmuştur. Gettolarda yer alan bireylerin isyanlarını ve haykırışlarını konu edinen rap müzik, yayıldığı diğer ülkelerde kendi kültürleriyle harmanlanarak çeşitlilik kazanmıştır. Türk rap müziğinin doğuşu, Almanya'daki Türklerin duygularını, isyanlarını dile getirebilmesi yönünden onlar için iyi bir araç olmuş ve Türk rap müziği ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de 1960'lı yıllarda büyük bir işçi göçü yaşanmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'nın iş gücü eksikliği dolayısıyla Türkiye ile yaptığı anlaşmalar neticesinde 600 bin Türk işçi aldığı bilinmektedir. Zamanla bu işçilerin sayısının fazlalaşması, Almanya'da yabancı düşmanlığının ve ırkçılığın artmasına sebebiyet vermiştir. 1980'lerden sonra göçmenlere, yabancılara ve farklı düşünenlere yönelik saldırılar artmıştır.¹⁰⁹ Alman Kriminal Dairesi'nin verilerine göre Almanya'da 1983-1993 arasında 13.577 ırkçı saldırı düzenlenmiş, bu saldırıların pek çoğunun hedefinde Türkler yer almış ve bu saldırıların 40'ı ölümlle sonuçlanmıştır.¹¹⁰ Alman Kriminal Dairesinin 2019 yılı verilerine göre Türkler 26.993 kurban sayısı ve %12 oranıyla yabancılar içinde ilk sırada yer almaktadır.¹¹¹ Alman Kriminal Dairesinin 2021 verilerine göre ise Türkler 25.155 kurban sayısı ve %11,4 oranıyla yabancılar arasında yine ilk sırada yer almaktadır.¹¹² Bu tip saldırıların neticesinde Almanya'da yaşayan Türkler milli bir duyguyla beraber birbirlerine daha fazla kenetlenmişler ve kendilerini korumak adına çeşitli Türk sokak çeteleri kurmuşlardır. O dönemde kurulan en büyük sokak çetesi ise içinde farklı ülkelerden üyelerin de olduğu "36 Boys"¹¹³ olmuştur.

Almanya'da yerleşik olan ikinci üçüncü nesil Türk gençler, uğradıkları bu ırkçı saldırılara ve ayrımcılıklara karşı kendilerini ifade edecekleri bir tarz aramışlardır. Amerika'daki siyahiler gibi Almanya'da yaşayan Türk gençleri, uğradıkları ayrımcılığa karşı rap'i kendilerini ifade edecek bir araç olarak görmüşlerdir. 36

¹⁰⁹ Nakiboğlu, *Hip-Hop Kültürü*, 68.; Erbil Başay-Bahattin Gönültaş, "İrkçi terör Almanya'da çok can aldı", *Anadolu Ajansı* (22 Şubat 2020).

¹¹⁰ Dilben, *Varoşların Sözü 'Arabesk-Rap' Arabesk Bağlamla Rap Müzik*, 50.

¹¹¹ Nakiboğlu, *Hip-Hop Kültürü*, 69.

¹¹² BKA, "BKA-PKS Tabellen-Thematische Gliederung-PKS 2021 Bund-Opfertabellen" (Erişim 10 Aralık 2022).

¹¹³ Islamic Force 1986 yılında Boe-B (Bülent İpek) ve Maxim tarafından Berlin Kreuzberg'de kurulmuştur. Detaylı bilgi için bk. TRT Turk "Nellie | Resul Aydemir ile Müzik Yolcusu | 7. Bölüm", *YouTube* (16 Kasım 2022).

Boys'un Killa Hakan¹¹⁴ gibi grubun kurucuları arasında yer alan ve günümüzde rap müzik yapmaya devam eden üyeleri vardır. Killa Hakan, Al Jazeera Turk belgeselinde 36 Boys'un nasıl bir ortamda kurulduğunu ve neo-nazilere karşı verdikleri mücadeleyi kapsamlı bir şekilde anlatmaktadır.¹¹⁵ Almanya'da doğan Türk rapinin milliyetçilikten beslendiğini söyleyebiliriz; fakat ulusüstü ve senkretik yapısından ötürü Türkçe rap Almanya'daki diğer etnik grupları kapsamış ve onlar tarafından destek görmüştür.¹¹⁶ Örneğin İslamic Force grubu üyelerinden Nellie Arnavut'tur. Türkçeyi Krueberg'de yaşayan Türk esnaflardan ve arkadaşlarından öğrenmiş ve İngilizce, Almanca gibi dillerin yanı sıra Türkçe rap de yapmıştır.¹¹⁷

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz üzere Türk rap müziği, ailesi Almanya'ya göç etmiş gençlerin bu ülkede maruz kaldığı ırkçılığa karşı gösterdiği milliyetçi bir isyanla birlikte başlamıştır. Türkçe rap müzik, 1995 senesinde Cartel¹¹⁸ grubunun aynı adı taşıyan albümüyle Türkiye'ye gelmiştir. Türkçe rap müzik yapan ilk grup Cartel değildir. Türk nüfusunun yoğun olduğu Berlin Kreuzberg'de kurulan *Islamic Force* adlı grup, Türkçe sözlü rap kaydını yapan ilk gruptur.¹¹⁹ Fakat Cartel, Türk rap müziğini geniş kitlelere yaymış en önemli isimdir.¹²⁰ Türkiye'deki ilk Türkçe rap grubu 1996 yılında Bursa'da kurulmuştur. Eski adı *Güneşin Çocukları* olan grup üyelerinin değişmesiyle *Barikat* ismini almıştır. Üyeleri Jöntürk, Murat Pakten, Yargı ve Refleks'tir.¹²¹ Bu grup 2015 yılında dağılmıştır. Türkiye'de 1996 yılında yapılmış ilk bandrollü rap albümü ise *Hedef 12* adlı rap grubunun Ada Müzik etiketiyle çıkan

¹¹⁴ Killa Hakan gerçek adıyla Hakan Durmuş (d. 3 Mart 1973, Berlin, Almanya), Türk rap müzisyeni ve söz yazarı.

¹¹⁵ Al Jazeera Turk, "36 Boys-Al Jazeera Türk Belgesel", *YouTube* (13 Nisan 2014). Ayrıca bk. TRT Belgesel, "Harbi Getto | Killa Hakan | TRT Belgesel", *YouTube* (20 Nisan 2019).

¹¹⁶ Dilben, *Varoşların Sözü 'Arabesk-Rap' Arabesk Bağlamla Rap Müzik*, 51.

¹¹⁷ "Nellie | Resul Aydemir ile Müzik Yolcusu | 7. Bölüm".

¹¹⁸ Cartel, 1995 yılında Almanya'da kurulan büyük ilgi toplayan bir Türk rap grubudur. Grup, Almanya'da iki ayrı rap grubu ve Erci E'nin bir araya gelmesiyle doğmuştur. Grubun "Cartel" adındaki albümü ilk önce Avrupa'da yayınlandı. Kısa zamanda Avrupa'da medyanın dikkatini çeken grup hakkında MTV müzik kanalında röportajlar yayınlandı. Türk müziğinin sesini dünyaya duyuran nadir topluluklardan birisi olmayı başaran grup, Türkiye'de de büyük yankı uyandırdı. Cartel'in CD'si Türkiye'de çıkmadan önce Almanya'da 29.000 satmış, Türkiye'de toplam 543.000 adet satmıştır ve Türkçe rap tarihine en çok satan grup olarak geçmiştir.

¹¹⁹ TRT Turk "Nellie | Resul Aydemir ile Müzik Yolcusu | 7. Bölüm".

¹²⁰ Ayrıntılı bilgi için yurt dışında yaşayan rapçilerle yapılan röportajları içeren ve çeşitli bölümlerden oluşan TRT Türk'ün Müzik Yolcusu isimli programı izlenebilir. Bk. TRT Yeni Medya, "TRT TÜRK-Müzik Yolcusu", (Erişim 12 Aralık 2022).

¹²¹ Keskin Hatton, *Müzik Antropolojisi Bağlamında Türkçe Sözlü Rap*, 62.

Tam İsabet isimli albümüdür.¹²² 1998 yılında Türkiye’de ilk bağımsız rap oluşum grubu niteliğine sahip olan *Kuvvetmira* kurulmuştur. Ceza, Sagopa Kajmer, Sahtiyan, Abluka Alarm, Mozole Mirach, Rapozof gibi rapçiler bu oluşumun içinde yer almışlardır.¹²³ Grup resmi varlığını 2013 yılında Sagopa’nın grubu feshetmesiyle kaybetmiştir.¹²⁴

1.4.2. Türkiye’de Türk Rap Müziğinin Gelişimi

Rap müziğinin Türkiye’ye Cartel’le birlikte girmesinin ardından rapin hem basit enstrümanlarla yapılabilmesi hem de nispeten profesyonel gereksinimlere ihtiyacı olmaması dolayısıyla gençler arasında *underground*¹²⁵ olarak bilinen bir müzik olarak yayılmaya başlamıştır.

Türkiye özelinde rap müzik, genellikle gençlerin kişisel sorunlarını işler. Gençler, müziği her seviyedeki otoriteye karşı çıkmak, kişiliklerini ortaya koymak, akran ilişkileri ve duygusal bağlar geliştirmek için kullanırlar.¹²⁶ Türkiye’de rap, gençlerin ortak bir dil kullanmasını, birbirini anlamasını, kolektif olarak hareket etmesini sağlamıştır. Rap müziğin kitlelerce dinlenmesi, ticarileşmesine sebep olmuş, ana akım medya tarafından ilgi görmesini sağlamıştır. Rap müzik özellikle 2000’li yıllarda Ceza ve Sagopa Kajmer gibi rapçilerle yükseliş trendine geçmiştir. Bu ilgiden sonra rap müzik, Türkiye’de farklı bir kırılma yaşamış, sürekli olarak eleştirdiği, yerden yere vurduğu pop müzikle ve medyayla yakınlaşmış, hatta çeşitli iş birliklerinde yer almıştır. Bu iş birliklerine örnek olarak *Ben Fero* adlı rapçinin *Demet Akalın* isimli şarkısı örnek verilebilir. Rapçiler pop şarkıcıları alaya alıp onları küçümserken Ben Fero’nun klibinde Demet Akalın’ı oynatması ve onunla iş birliği yapması, rap dinleyicileri tarafından hayli eleştiri almıştır.

İlk etapta underground bir müzik türü olan rap, artık bandrollü bir müzik hâline gelmiş ve endüstrileşme çarkının bir parçası olmuştur. Elbette bu açıdan çok ciddi

¹²² Tunç Dindaş, “İsyanın Tarihi”, *Hürriyet* (Erişim 13 Ocak 2023).

¹²³ Keskin Hatton, *Müzik Antropolojisi Bağlamında Türkçe Sözlü Rap*, 63.

¹²⁴ “Hakkımızda”, *Kuvvetmira* (12 Aralık 2022).

¹²⁵ Underground kavramı popüler müzik kültürünün dışında ya da bir şekilde karşıt olarak algılanan uygulamaları ifade etmek için kullanılır. Underground kelimesi yeraltı anlamına gelir. Rap jargonunda piyasalaşmamış (bandrollü albümü olmayan) şarkıcılar için kullanılır. Bk. Keskin Hatton, *Müzik Antropolojisi Bağlamında Türkçe Sözlü Rap*, 27.

¹²⁶ Dilben, *Varoşların Sözü ‘Arabesk-Rap’ Arabesk Bağlamla Rap Müzik*, 55.

eleştirilere maruz kalmıştır. Özellikle son yıllarda çeşitli reklam filmlerinde, dizi jeneriklerinde vs. sık sık rap müziği kullanılmaya başlanmıştır. Daha önce de bahsettiğimiz üzere ünlü pop şarkıcıların rap veya hybride türde şarkılar yapmaya başlaması, rap dinleyicileri tarafından “popçuların popülerleşen rap müziğinden faydalanmak istemesi” şeklinde yorumlanmıştır. Aynı zamanda bu tür müzikler dinleyiciler tarafından ilgi de görmüştür.

T-rapi tarihsel açıdan dönemlere ayırmak mümkündür. Bu dönemler rapçilerin rapi ele alış biçimlerine ve söylem farklılıklarına dayanarak şöyle sınıflandırılabilir:

İlk Dönem Rapçiler (1986-2000)

Islamic Force grubunun ilk Türkçe rap şarkıyı yapmasıyla Berlin Kreuzberg’de başlayarak gelişen bu safhayı ilk dönem rapçiler olarak adlandırmak mümkündür. Cartel, Masakka, Killa Hakan, Dr. Fuchs, Fuat Ergin, Ceza, Sagopa gibi rapçiler bu kategoride yer almaktadır. Çoğunluğu Almanya’daki gurbetçi Türklerdir. Bu dönemde gangsta rap de denilen sokağı ve gettoları anlatan ve vurdu-kırdı sözler içeren rap’ler ağırlıktadır.

İthâlden Yerele Evrilen Rapçiler (2000’ler)

2000’lerden itibaren rap müzik, Türkiye’de yaygınlaşmaya ve kendi özünü bulmaya başlamıştır. Bu dönemde Türk rapi yalnızca gurbetçi Türklerin yaptığı müzik olmaktan çıkarak kendi yerel meselelerine ağırlık veren bir tür hâline gelmeye başlamıştır. Cartel’den Erci-E bir röportajında bundan şöyle söz eder: “Biz 95’te çıktık. 95’ten 2000’e kadar Türkiye Cartel gibi müzik yapmaya çalıştı. Yani rap’e başladı. Ama 2000’den sonra sanki kendi havasını buldu Türkçe rap. Türkiye’deki rapçiler artık ait hissetti. Kendi yollarını çizmeye başladılar.”¹²⁷ Toplumsal sorunlara dair yapılan rapler, bu müziğin ülkemizde içselleştirilmesinde önemli rol oynamıştır. Bu şarkılarda daha çok yerel temalar, Türkiye’deki toplumsal meseleler vs. vardır. Barikat, Ceza, Ayben, Sagopa Kajmer, Diyar Pala, Nefret, Sahtiyan vb. rapçileri de bu grupta sayabiliriz.

¹²⁷ TRT Turk “Misal&Erci-E | Resul Aydemir ile Müzik Yolcusu | 1. Bölüm”, YouTube (28 Eylül 2022), <https://www.youtube.com/watch?v=eVnglVJ0Vh8>.

Modern Rapçiler (2017 ve sonrası)

Son yıllarda ivmesi yükselen rap müzik, önceden de bahsettiğimiz üzere günümüzde en çok dinlenen şarkılar arasında ilk sırada yer almaktadır. Yeni nesil rapçiler kendilerine has tarzlarıyla modern rap'i ortaya çıkarmışlardır. Sagopa'nın bahsettiği "Avm gibi rapler" bu kategoride değerlendirilebilir. Günlük hayat, aşk, siyaset artık her şey rapin konusunu ihtiva etmektedir diyebiliriz. 18 rapçinin (Şanışer ft. Fuat, Ados, Hayki, Server Uraz, Beta, Tahribad-ı İsyen, Sokrat St, Ozbi, Deniz Tekin, Sehabe, Yeis Sensura, Aspova, Defkhan, Aga B, Mirac, Mert Şenel, Kamufle) bir araya gelerek 2019 yılında hazırladıkları yaklaşık 15 dakikalık protest bir rap şarkısı olan Susamam'ın¹²⁸ yayınlandığı dönemde gündemde epeyce yer aldığı görülmüştür. Modern rapçilere Ezhel, Ben Fero, UZİ, Sefo, Murda, Çakal vb. gibi rapçiler örnektir.

Sosyal medya hesaplarından bakıldığında bazı rapçilerin oldukça yüksek takipçileri olduğu gözlemlenmiştir. Bunlardan bazılarına şu örnekler verilebilir. 2022 yılı Aralık ayı itibarıyla Ezhel'in Instagram uygulamasında 2 milyon, Ben Fero'nun 1,3 milyon, Norm Ender'in 1 milyon, Uzi'nin 1 milyon, Ceza'nın 855 bin, Gazapizm'in 860 bin, Sefo'nun 803 bin, No.1'in 800 bin, Sagopa Kajmer'in 738 bin, Çakal'ın 743 bin, Şanışer'in 411 bin, Defkhan'ın 216 bin, Eypio'nun 375 bin, Hidra'nın 366 bin, Contra'nın 295 bin, Killa Hakan'ın 267 bin, Stabil'in 213 bin, Tankurt Manas'ın 204 bin, Tepki'nin 191 bin, Kolera'nın 124 bin, Hayki'nin 119 bin takipçisi bulunmaktadır.¹²⁹ Bu veriler ışığında oldschool rapçilerin yeni/modern rapçilere oranla daha düşük takipçisi olduğu gözlemlenmiştir.

1.5. Türk Rap Müziği ve Din İlişkisi

Müzik geçmişten günümüze bir kültür taşıyıcısı olmuştur. Hip-hop müziğin kökenlerinin Afrika'nın yerel müziklerine kadar uzandığı bilinmektedir. Sömürgecilik zamanlarında Afrikalılar, dinî ritüellerine izin vermeyen misyoner rahiplerin korkusundan kendi yerel müziklerinde Hristiyan kavramlarının arkasına kendi dinî kavramlarını gizleyerek özde kendi Tanrılarına ibadet etmeye devam etmişlerdir.¹³⁰

¹²⁸ Şanışer, "#SUSAMAM" YouTube (6 Eylül 2019).

¹²⁹ Instagram, "Instagram" (Erişim 11 Aralık 2022).

¹³⁰ Hebdige, *Kes Yapıştır*, 41-45.

Afrika müziklerinden kökenini alan rap müziğin dinle irtibatı buradan başlar. Ardından Afro-Amerikan Müslüman gençler, pek çok (siyasi, sosyal, ekonomik) ezilmişliğin dışavurumunun yanında dinî açıdan uğradıkları ayrımcılıkları dışa vurmak için İslami rap müziğini ortaya çıkarmışlardır. Başlarda İslami rap, Amerika ve Avrupa'daki azınlık Müslüman gençlerin yaptığı bir alt türken zamanla diğer rap türleri gibi global ve/veya glokal bir hâl almıştır. İslami rap ile ilgili literatüre bakıldığında belli başlı yabancı rapçilerin politik noktada (İslamofobi, Arap baharı politikaları vb.) incelendiği görülmüştür.¹³¹ İslami rapler, yalnızca politik içerikler barındırmamaktadır. Aynı zamanda ahlâkî ve etik konuları da işlemektedir. ABD'de, Avrupa'da, Fas ve Cezayir gibi ülkelerde İslami rap gibi çeşitli çalışmalar vardır.¹³²

Türk rap'i ile ilgili Solomon,¹³³ Türkler'in zihnindeki İslam'ı keşfetmeye çalıştığı *Hardcore Muslims: Islamic Themes in Turkish Rap in Diaspora and in The Homeland* adlı makalesinde -ki burada Türk sosyolog Ayşe Öncü'nün "İslam'ı anlamamanın farklı yolları" düşüncesinden etkilendiğini ifade etmiştir- bireylerin zihninde yer alan öznel anlayışlar ile İslam'ı kendi kimliklerine nasıl uyarladığını anlamaya çalıştığını ifade etmiştir. Bunun için Türk rap'inde yer alan İslami temaları hem Türkiye'de hem de Almanya'da yaşayan rapçilerin raplerinde araştırmıştır.

1990'larda Frankfurt'ta İslami rap yapmasıyla bilinen *Sert Müslümanlar* grubu öne çıkmaktadır. Bu grup, Türkçe İslami rap müziğinin Türkiye'de bilinen ilk temsilcisi olma özelliğini taşımaktadır.¹³⁴ Sert ve İslami sözlerle rap yapan bu grup, dönemin sosyal meselelerine Müslüman kimliklerini de dahil ederek protest rap yapmışlardır. Almanya'da meydana gelen Solingen faciasını anlatan *Solingen* isimli şarkıları buna örnektir.¹³⁵ Grubun Bosna, Alevilik-Sünnilik, Müslümanların birlik

¹³¹ Bk. Ted Swedenburg, "Islamic Hip-Hop vs. Islamophobia: Aki Nawaz, Natacha Atlas, Akhenaton", *Global Noise: Rap and Hip-Hop Outside the USA*, (2001), 57-85.; Cristina Moreno-Almeida, "Reporting on Selective Voices of 'Resistance': Secularism, Class and 'Islamist' Rap", *International Journal of Cultural Studies* 21/4 (Temmuz 2018), 343-358.

¹³² Bk. Sune Qvotrup Jensen vd., "Rap, Islam and Jihadi Cool: The Attractions of The Western Jihadi Subculture", *Crime, Media, Culture* 18/3 (01 Ağustos 2022), 430-445.

¹³³ Thomas Solomon, "Hardcore Muslims: Islamic Themes in Turkish Rap in Diaspora and in the Homeland", *Yearbook for Traditional Music* 38 (2006): 59-78.

¹³⁴ Özge Özdemir, "'Rapin Krallarından Geçtim, Gönül Sultanlarına Bağlandım': Türkiye'de İslami ve Tasavvufi Rap Müzik", *Kültür ve İletişim* 20/39 (2020), 234.

¹³⁵ Solomon, "Hardcore Muslims", 61.

olması temalı pek çok şarkısı da vardır. Yine Almanya’da *R.A.K Sabotaj*¹³⁶ isimli grup, İslami Türkçe rap yapan bir başka gruptur. Bu grubun üyelerinden *Tuzak*, Solomon’la yaptığı röportajında İslami rap yaptığı için Türkiye’de bir dönem sansüre tâbi tutulduğunu ifade etmiştir. *Tuzak* burada Türkiye’deki seküler rejimi eleştiren bir müzik yaptığını ifade etmiş ve halifeliğin geri gelmesi gerektiğini savunduğunu belirtmiştir.¹³⁷

Kültürümüzde var olan dinî temaları yer yer rap müziğinde de görmekteyiz. Türkçe rap müzik yelpazesi içerisinde dinî ibareler geçtiği gibi dinî olmayan ifadelere de yer verilmiştir. İslami rap türünde günümüzde daha çok dinî öğütler içeren rapler yapıldığını görmekteyiz. Geeflow (Musab Güngör) ve Misal (Resul Aydemir) gibi rapçiler, bu türde rap şarkılar yapmaktadır. Geeflow, geçtiğimiz yıllarda Nihat Hatipoğlu’nun televizyon programına katılmış ve orada yaptığı rap ile kendini bu müziğe kaptıran yaşlı bir kadının videosu sosyal medyada oldukça ses getirmiştir.¹³⁸ Türkçe rapi teyzelere kadar dinletebilmenin onun için önemli olduğunu ifade eden Geeflow, katıldığı bir YouTube programında dinî rap ile ilgili şu ifadelere yer vermiştir.

“Dinî rapi insanlar çok istiyor. Ben diyorum ki dinî rap’i yapmayacağım; çünkü çok başım ağrıyor. Bana imaj olarak sıkıntı veriyor; ama bir yandan da diyorum ki “Bir, insanlar çok istiyor. İkincisi, ben bu dinî rap’i neden yapıyorum?” Yeterince din tüccarlığı var. İnsanlar dinden soğudu, nefret ediyor ve maneviyat eksikliği tavan! Çok gruplara girdim çıktım vesaire ve bu tüccarlık yüzünden çok insanın dine düşman olduğunu gördüm. Ben bunun önüne geçmek istiyorum; çünkü suçlu olan din değil ve ben bu müzikte o maneviyatı insanlara vermek istiyorum. Çünkü ihtiyaç olmasa insanlar bu kadar baskı yapmaz.”¹³⁹

Röportajın devamında Güngör, İslami rap yapmakla birlikte aynı zamanda Türkçe rap’i dünyaya tanıttığını, dünyada 100 farkı ülkede dinlendiğini de dile getirmektedir. Kendisi din sömürüsü yapmadığını, insanlara hizmet olsun diye onların istekleri doğrultusunda İslami rap yaptığını da sözlerine ilâve etmiştir.

Resul Aydemir ise amatör olarak rap müzikle uğraşan, gassallık yapan hafız bir rapçidir. O Ses Türkiye adlı müzik yarışmasına davet edilmesiyle şöhrete

¹³⁶ Akbaba, Pusu ve Tuzak mahlaslı rapçilerden oluşan ve daha sonra farklı rap gruplarına dahil olarak nihayetinde dağılmış bir rap grubudur.

¹³⁷ Solomon, “Hardcore Muslims”, 67,71.

¹³⁸ Geeflow “Geeflow-Hasbi Rabbi 2020 Atv”, *Youtube* (1 Mayıs 2020).

¹³⁹ Fonetik, “Biz Bize | Geeflow | Hasbi Rabbi ve Nihat Hatipoğlu, Dini Rap, Defkhan ile Dostluğu, Taklit Yeteneği”, *YouTube* 21 Mayıs 2021.

kavuşmuştur. *Masal* isimli parçası onun tabiriyle tebliğ içerir. Rap müziği Allah'ın rızasını kazanmak için bir araç olarak kullandığını birkaç yerde ifade etmiştir.¹⁴⁰

Bu bölümde, hip-hop'un ne olduğu ve hip-hop ile ilgili bazı kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca rap müziğin popüler kültürle nasıl bir ilişkisi olduğu ve rap'in kamuoyundaki görünümü üzerine odaklanılmıştır. Rap müziğin kısa tarihi, Türkiye'ye girişi, gelişimi ve evrimi de incelenmiştir. Son olarak rap müzik ile din arasındaki ilişki bağlamında literatürde ne gibi çalışmaların yapılmış olduğu ortaya koyulmaya çalışılarak günümüzde ülkemizde dinî rap yapan sanatçılardan bazılarına yer verilmeye çalışılmıştır. Bu bölüm, rap müziğin çok yönlü doğasını ve Türkiye'deki özel bağlamını daha iyi anlamamız için temel bilgiler sunmayı amaçlamıştır. İlerleyen bölümlerde ise tezin asıl konusu irdelenecektir.

¹⁴⁰ Hiç Unutmam, "Resul Aydemir: O Ses'e Yarışmak İçin Çıkmadım. Gasilhaneden Şöhrete", *YouTube* 21 Ocak 2022; Sağlık Hayat, RESUL AYDEMİR | O SES TÜRKİYE | YARIŞMA GÜNÜ" 9 Ocak 2020.

2. İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN RAP MÜZİK DİNLEMELERİNİN SEBEPLERİNE DAİR BULGULAR VE YORUMLAR

2.1. Demografik Veriler

Tablo 2. Katılımcı Sayısı

Üniversite	Katılımcı Sayısı	Kız	Erkek
<i>Lisans Öğrencisi</i>			
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	8	4	4
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	8	4	4
Toplam	16	8	8

Katılımcılar tamamen gönüllülük esasına göre seçilmiş olup mülakatlar kartopu tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda mülakatlar, Tablo 2’de gösterildiği şekilde RTEÜ İlahiyat Fakültesi’nden 4’ü kız 4’ü erkek 8, İZÜ İslami İlimler Fakültesi’nden 4’ü kız 4’ü erkek 8 öğrenci ve toplamda 16 öğrencinin katılımıyla yapılmıştır.

Bu çalışmada kız öğrencilere verilen takma isimler Güneş, Ela, Azra, Gözde, İrem, Duygu, Ada ve Buket olarak belirlenmiştir. Erkek öğrencilerin takma adları ise Alptuğ, Özgür, Doğukan, Tunç, Akın, Emir, Çağrı ve Kaan’dır. Tablolar, burada yer alan isim sırasına göre düzenlenmiştir.

Tablo 3. Sınıf ve Yaş Dağılımı

Üniversite	İsim	Kız	İsim	Erkek
		Yaş/Sınıf		Yaş/Sınıf
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Güneş	23y./4.	Alptuğ	22y./4.
	Ela	22y./4.	Özgür	20y./Hazırlık
	Azra	22y./4.	Doğukan	22y./4.
	Gözde	25y./4.	Tunç	24y./3.
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	İrem	22y./2.	Akın	23y./3.
	Duygu	21y./3.	Emir	22y./3.
	Ada	21y./3.	Çağrı	22y./3.
	Buket	21y./2.	Kaan	23y./3.
4. Sınıf: 6	3.Sınıf: 7	2. Sınıf: 2	Hazırlık: 1	

Tablo 3’te mülakata katılan öğrencilerin yaşları ve kaçınıcı sınıfta okudukları gösterilmiştir. Yaşları 20-25 yaş aralığında değişen öğrencilerin 6’sı 4.sınıfta, 7’si 3. sınıfta, 2’si 2. sınıfta ve 1 tanesi de hazırlık sınıfında okumaktadır. Görüşmeler pandemi koşulları altında gerçekleştirildiği için katılımcılara ulaşılması güçleşmiştir. Bu bağlamda mümkün mertebe her sınıf düzeyinden öğrenciye ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 4. Katılımcıların Aylık Ortalama Gelirleri

Üniversite	İsim	Gelir	İsim	Gelir
	Kız		Erkek	
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Güneş	7000₺	Alptuğ	1500₺ ¹⁴¹
	Ela	8000₺	Özgür	7000₺
	Azra	5000₺	Doğukan	6800₺
	Gözde	7000₺	Tunç	15000₺
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	Ada	4000₺	Akın	6000₺
	Duygu	5000₺	Emir	12000₺
	İrem	5000₺	Çağrı	13000₺
	Buket	5000₺	Kaan	10000₺-20000₺
Toplam Ortalama: 7516,6₺		5.750₺		8.912,5₺

Tablo 4’e göre katılımcıların ortalama olarak belirttikleri aylık gelir düzeyleri incelendiğinde benzer bir ekonomik düzeyden oldukları görülmektedir. Aynı zamanda kız katılımcıların ortalama ekonomik düzeylerinin erkek katılımcılardan biraz daha düşük olduğu saptanmıştır. Yine de araştırma grubunun gelir düzeyi hakkında tam ve net bir şey söylemek mümkün görülmemektedir.

¹⁴¹ Bu katılımcının ailesi ağırlıkla çay tarımından kazandıkları gelirle geçindiği için katılımcı aylık net bir miktar verememiş ve babasının emekli maaşı üzerinden bilgi vermiştir. Ayrıca yan gelirlerle birlikte daha fazla gelir elde ettikleri katılımcı tarafından belirtilmiştir.

Tablo 5. Anne-Baba Eğitim Durumu

Üniversite	İsim	Eğitim Durumları		İsim	Eğitim Durumları	
	Kız	Anne	Baba	Erkek	Anne	Baba
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Güneş	İlkokul	Lise	Alptuğ	İlkokul	İlkokul
	Ela	İlkokul	Üniversite	Özgür	Lise	Üniversite
	Azra	Lise	Lise	Doğukan	Ortaokul	Ortaokul
	Gözde	Lise	Ortaokul	Tunç	Ortaokul	Ortaokul
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	İrem	İlkokul	Lise	Akın	Okumadı	İlk Okul
	Duygu	Lise	İlkokul	Emir	Lise	Üniversite
	Ada	Lise	İlkokul	Çağrı	İlkokul	İlkokul
	Buket	İlkokul	İlkokul	Kaan	Üniversite	Üniversite
Anne: 6 İlkokul, 2 Ortaokul, 6 Lise, 1 Üniversite, 1 Okumayan						
Baba: 5 İlkokul, 3 Ortaokul, 3 Lise, 4 Üniversite						

Tablo 5'e göre anne-babaların eğitim durumları değişkenlik göstermektedir. Ebeveynlerin 11'i ilkokul, 5'i ortaokul, 9'u lise, 5'i üniversite mezunudur ve 1 tanesi okul okumamıştır. Bu veriler ışığında katılımcılarımızın farklı sosyo-kültürel çevreye sahip öğrencilerden oluştuğunu söylemek mümkündür.

Tablo 6. Anne-Baba Mesleği

Üniversite	İsim	Meslek		İsim	Meslek	
	Kız	Anne	Baba	Erkek	Anne	Baba
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Güneş	Ev Hanımı	Marangoz	Alptuğ	Ev Hanımı	Emekli
	Ela	Ev Hanımı	Araştırmacı	Özgür	Ev Hanımı	Mühendis
	Azra	Ev Hanımı	Müteahhit	Doğukan	Ev Hanımı	Serbest Meslek
	Gözde	Ev Hanımı	Emekli	Tunç	Tekstil Çalışanı	Aşçı
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	İrem	Ev Hanımı	Emekli	Akın	Ev Hanımı	Emekli
	Duygu	Ev Hanımı	Mobilyacı	Emir	Ev Hanımı	Öğretmen
	Ada	Öğretmen Yardımcısı	Emekli	Çağrı	Ev Hanımı	Kuruyemiş Ustası
	Buket	Ev Hanımı	Mobilya Döşemecisi	Kaan	Ev hanımı	İş İnsanı
Anne: 14 ev hanımı, 1 öğretmen yardımcısı, 1 tekstil çalışanı						
Baba: 4 emekli, 1 marangoz, 1 araştırmacı, 1 müteahhit, 1 mobilyacı, 1 mobilya döşemecisi, 1 mühendis, 1 öğretmen, 1 kuruyemiş ustası, 1 iş insanı						

Tablo 6'ya göre katılımcıların ebeveynlerinin çoğunun annesi ev hanımı iken babalar çeşitli meslek gruplarına mensup kişilerden oluşmaktadır. Bu tablo bize rap müzik dinleyen bireylerin yalnızca tek bir sosyo-ekonomik ve sosyo- kültürel düzeye mensup olmadığını göstermektedir. Meslek grupları arasında öğretmenlik,

mühendislik, araştırmacılık, aşçılık, marangozluk vb. gibi çeşitli meslekler yer almaktadır.

Tablo 7. Katılımcılarının Yaşadıkları Yer

Üniversite	İsim	Yaşadıkları Yer	Erkek	Yaşadıkları Yer
	<i>Kız</i>		<i>Erkek</i>	
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Güneş	Rize/İyidere	Alptuğ	Rize/Merkez
	Ela	Trabzon/Of	Özgür	Samsun
	Azra	Trabzon	Doğukan	Rize/Merkez
	Gözde	Batman Merkez	Tunç	Denizli/Merkez
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	İrem	İstanbul/Sultangazi	Akın	İstanbul/Zeytinburnu
	Duygu	İstanbul/Maltepe	Emir	İstanbul/Sefaköy
	Ada	İstanbul/Maltepe	Çağrı	İstanbul/Esenyurt
	Buket	İstanbul/Sultangazi	Kaan	İstanbul/Başakşehir
İstanbul:8, Rize:3, Trabzon:2, Batman:1, Samsun:1, Denizli:1.				

Tablo 7’de gösterildiği üzere katılımcıların çoğu büyükşehirlerde yaşamaktadır. Her iki tabloyu göz önünde bulundurarak katılımcıların 12’sinin büyükşehirlerde (İstanbul: 8, Trabzon: 2, Samsun: 1, Denizli: 1) yaşadığı ve 4 katılımcının ise küçük şehirlerde yaşadığı görülmektedir.

2.2. Çevresel Faktörlere Bağlı Veriler

2.2.1. Rap Müzikle İlk Tanışma

Tablo 8. İlk Defa Rap Müzikle Tanışma

Üniversite	İsim	Dönem	Erkek	Dönem
	<i>Kız</i>		<i>Erkek</i>	
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Güneş	İlkokul	Alptuğ	Lise
	Ela	Ortaokul	Özgür	Hafızlık Döneminde
	Azra	Lise	Doğukan	Üniversite
	Gözde	İlkokul	Tunç	Lise
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	İrem	Ortaokul	Akın	Lise
	Duygu	Lise	Emir	Ortaokul
	Ada	Lise	Çağrı	Üniversite
	Buket	Lise	Kaan	Ortaokul
İlkokul: 2 Ortaokul: 3 Lise: 7 Üniversite: 3 Çocukluk: 1 Hafızlık: 1				

Katılımcıların rap müzik dinlemeye ilk olarak ne zaman başladığı Tablo 8’de gösterilmiştir. Katılımcıların ilk defa rap müzikle tanışmaları çoğunlukla (7 kişi) lise dönemlerine denk gelmektedir. Bunu sırasıyla ortaokul (3 kişi) ve üniversite (3 kişi)

dönemleri, ardından ilkokul (2 kişi) ve hafızlık dönemi (1 kişi) takip etmektedir. Katılımcılarımızdan Özgür, spesifik olarak hafızlık yaptığı dönemde rap müzikle tanıştığını dile getirmiştir.

“Hafızlıkta başladım. *Nasıl başladığını biraz açıklayabilir misin?* Arkadaşlarımdan görerek biraz da. Yani hafızlıkta dinliyorlardı. Bende başladım böyle. *Kaç yaşlarındaydın hafızlığa başladığında?* On beş- on altı yaşlarında.” (Özgür, RTEÜ, 20y., Hazırlık).

Özgür’ün hafızlık döneminde başladım dediği dönem, “on beş-on altı yaşlarındaydım” cevabından yola çıkılarak onun lise çağlarında olduğunu bize göstermiştir. Özgür’ün yukarıdaki cevabından da anlaşılacağı üzere katılımcıların çoğu, verdikleri cevaplara göre arkadaş çevresinden etkilenecek yani sosyalleşme yoluyla rap müzikle tanışmıştır.

Gelişim uzmanları, gelişimi dönemler halinde ele alarak bazı sınıflandırmalar yapmıştır. Lise dönemi¹⁴² olarak adlandırdığımız dönem, Santrock’un sınıflandırmasına göre ergenlik dönemine (10-13 yaş dolaylarında başlar ve 18-21 yaşlarına kadar devam eder) tekabül etmektedir.¹⁴³ Bu dönemin en belirgin özelliği, ergende bağımsızlık ve kimlik arayışıdır. Ergen bu dönemde aileden çok akran grubuyla zaman geçirir. Düşünceleri soyutlaşan ergen, bu dönemde düşünceleriyle ideali arar.¹⁴⁴ Psiko-sosyal gelişimi artan bireyin kimliği şekillenmeye başlar.¹⁴⁵ Ergenlik dönemi benlik kavramının öne geçtiği, ergenin duygularını ve bedenini incelediği bir dönemdir. Ayrıca ergen, nasıl bir kişi olduğu ve ne olmak istediğini bu dönemde düşünmeye başlar.¹⁴⁶

Benlik kavramının öne geçtiği bu döneme değinmişken benliğin oluşumu ve gelişimi üzerine sistematik anlamda ilk sosyolojik kuramın, sembolik etkileşimciliğin kurucu şahsiyeti olarak bilinen Mead’e¹⁴⁷ ait olduğunu vurgulamak gerekir. Mead’e

¹⁴² Milli Eğitim Temel Kanununa göre Türkiye’de mecburi ilköğretim çağı, 6-14 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu yaş aralıklarına göre diğer yaş aralıkları ve dönemler hesaplanmıştır. Bk. Milli Eğitim Temel Kanunu (METK), *Resmî Gazete* 14574 (24 Haziran 1973), Kanun No. 1739, md. 22.

¹⁴³ John W. Santrock, *Yaşam Boyu Gelişim*, çev. Galip Yüksel (Ankara: Nobel, 2014), 16.

¹⁴⁴ Ayşegül K. Çelikkol, “Gelişimle İlgili Temel Kavramlar”, *Gelişim Psikolojisi*, ed. Hatice Ergin - Armağan Köseoğlu (Ankara: Nobel, 2016), 48.

¹⁴⁵ George Herbert Mead, *Mind, Self, and Society*, ed. Charles W. Morris, (U.S.A: The University of Chicago, 1972), 135.

¹⁴⁶ Z. Fulya Temel - Ayşe B. Aksoy, *Ergen ve Gelişimi Yetişkinliğe İlk Adım* (Ankara: Nobel, 2010), 24.

¹⁴⁷ Anthony Giddens - Philippe W. Sutton, *Sosyolojide Temel Kavramlar*, çev. Ali Esgin, (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2020), 265. ; Ritzer ve Stepnisky, *Klasik Sosyoloji Kuramları*, 437.

göre benlik başkalarıyla kurulan sosyal deneyimler ve aktivitelerle gelişen, sosyal etkileşimler sonucunda oluşur, doğuştan getirilmez.¹⁴⁸ Sosyal etkileşimler sayesinde yaşam boyu devam eden, toplumun yeni üyelerinin sosyal normlar ve değerler konusunda farkındalık geliştirmesini sağlayan ve ayrı bir benlik duygusuna erişmelerine yardımcı olan sosyal süreçlere ise sosyalleşme denir.¹⁴⁹

Sosyalleşme birincil ve ikincil sosyalleşme olarak iki bakımdan ele alınır. Birincil sosyalleşme bebeklik ve çocukluğun ilk döneminde gerçekleşir. Bu dönem kültürel öğrenmenin en yoğun olduğu dönemdir. Bu aşamada aile, sosyalleşmenin esas etkenidir.¹⁵⁰ Çocuk ilk olarak ailesiyle sosyalleşir. Sosyo-biyolojik olarak çocuk ve ebeveynler arasında güçlü bağlar oluşur. Ebeveynler çocuklarını korur, beslenme ihtiyaçlarını giderir ve çocuklarına sevgi gösterirler. Ayrıca ebeveynler çocuklarına nasıl sosyalleşeceklerini öğretir ve çocukların çevreyle nasıl bağlar kurması gerektiği konusunda onlara rehberlik ederek, güçlü bir motivasyon sağlarlar. Tüm bunlar ebeveynler ve çocuklar arasındaki sosyal bağı güçlendirir.¹⁵¹ İkincil sosyalleşme ise çocukluğun sonraki dönemi ile olgunluk döneminde gerçekleşen ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir.¹⁵² Okullar, baskıcı gruplar, kurumlar, iş yerleri ve medya bireyler için bir sosyalleşme etkeni haline gelir. Bu bağlamlarda yaşanan toplumsal etkileşimler, kişiye kendi kültür kalıplarını oluşturan değerler, normlar ve inançları öğrenmede yardımcı olur.¹⁵³ Katılımcılarımızın 8'i arkadaş ortamının etkisiyle, 6'sı kitle iletişim araçlarının etkisiyle, 2'si ise aile bireylerinin etkisiyle rap müzik dinlemeye başladıklarını ifade etmiştir.

2.2.1.1. Akran Grubunun Etkisi

Müziğin her türünün bir kitlesi olduğu gibi rap müziğinin de belli bir dinleyici kitlesi vardır. Katılımcıları etkileyen önemli bir faktör akran grubudur. Akran grubu “yaş, etnisite ya da meslek gibi ortak özelliklerle algılayan ve başkalarının gözünde

¹⁴⁸ Mead, *Mind, Self and Society*, 135.

¹⁴⁹ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, ed. Cemal Güzel (Ankara: Araç, 2005), 25-27.

¹⁵⁰ Giddens, *Sosyoloji*, 28.

¹⁵¹ Joan E. Grusec - Maayan Davidov, “Analyzing Socialization from a Domain-Specific Perspective”, *Handbook of Socialization: Theory and Research*, ed. Joan E. Grusec - Paul D. Hastings (New York: The Guilford Press, 2015), 159., Giddens, *Sosyoloji*, 28.

¹⁵² Grusec - Davidov, “Analyzing Socialization from a Domain-Specific Perspective”, 301.

¹⁵³ Giddens - Sutton, *Sosyolojide Temel Kavramlar*, 256., Giddens, *Sosyoloji*, 28.

farklı bir toplumsal kolektivite kimliği taşıyan bir bireyler kümesidir.”¹⁵⁴ Marshall’ın ifade ettiği üzere her akran grubunun kendi kültürü ve sembolleri vardır. Akran grupları bu semboller aracılığıyla bir toplumsallaşma meydana getirirler.¹⁵⁵ Akran grupları için okul gibi örgün eğitim veya Kur’an kursları gibi yaygın eğitim kurumları önemli bir sosyalleşme aracıdır. Yapılan mülakatlar katılımcıların çoğunluğunun arkadaş ortamının etkisiyle rap müzik dinlediğini ortaya koymuştur. 3. Sınıf öğrencisi Emir imam-hatip lisesinde okuduğu yıllarda pek çok arkadaşının rap müzik dinlediğini hatta rap söylediklerini, dolayısıyla arkadaş ortamının bu müziği dinlemesinde oldukça etkili olduğunu şöyle dile getirmiştir:

Arkadaşlarım da benim rap müzik dinliyorlardı. Evet arkadaş ortamının bu konuda etkisi oldu. Aynı zamanda okuduğum imam-hatip lisesinde de birçok arkadaşım rap müzikle ilgileniyordu. Hatta bunu yazıp söyleyen arkadaşlarım vardı. Bunun da etkisi oldu tabii ki. (Emir, İZÜ, 22y., 3. Sınıf).

20 yaşındaki Özgür, Kur’an kursunda arkadaşlarının rap dinliyor oluşundan etkilenecek bu müziğe başlamıştır.

...Hafızlıkta başladım... Yani hızlı okuduğumuzda şimdi kafamız da yatkın olduğu için dinlemek istiyordu insan. Arkadaşlarımdan göreyek biraz başladım. Onlar hafızlıkta dinliyorlardı ben de başladım böyle. (Özgür, RTEÜ, 20y., Hazırlık Sınıfı).

İlkokul döneminde rap müzikle tanışan bir diğer katılımcımız ise durumu şöyle ifade etmiştir:

İlkokul döneminde arkadaşım dinlerken öyle başladım. Arkadaş gruplarıyla takılırken “Aa bak bu da varmış, şunu da dinledin mi?” demesi üzerine biz ortamda o şarkıyı, o müziği dinlemeye başladık. Sonrasında benim hoşuma gitti. Hem söylenişi hem söyleyenin tarzı. ...Öyle olması hoşuma gitmişti. Eve gidince de dinlemeye başlamıştım... (Güneş, RTEÜ, 23y., 4. Sınıf)

Tunç ve Akın ise akran grubunun yanında dinin de etkili olduğunu ifade eden katılımcılardır. Bulundukları çevreye ve gruba aidiyet hislerinin rap dinlemelerinde etkili olduğu görülmüştür. Sagopa’nın¹⁵⁶ dindar olması, Müslüman camia tarafından sahiplenilmesi bu müzik türünü onlar arasında yaygınlaştırmıştır. Katılımcılar bu durumu şu sözlerle vurgulamışlardır:

Arkadaşım, Sagopa Kajmer diye birini dinliyordu *Baytar* şarkısı vardı. Onunla başladık, biraz anlatmıştı, dindar olduğunu söylemişti. Tabii sonradan birazcık değişti işler. Daha o şekilde başlamış oldu. (Tunç, RTEÜ, 24, 3. Sınıf).

¹⁵⁴ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, 14.

¹⁵⁵ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, 14.

¹⁵⁶ Sagopa Kajmer’e hayranları kısaca “Sagopa” diye hitap etmektedir. Bundan dolayı çalışmada yer yer “Sagopa” hitabı kullanılmıştır.

Akın'ın ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Sagopa Kajmer'in dini kimliği ve tutumu imam-hatip kökenli katılımcıların (hepsi) onu dinlemelerindeki en önemli faktör olduğu gözlemlenmiştir. Sagopa dindar camiaya sempatik görünerek bu gençler arasında rap'in görünürlüğünü artırmıştır.

Sagopa Kajmer dinini değiştirmeden önce mesela, çok manalı sözler söylediği için, biraz daha dine yakın olduğu için, arkadaşlarımın çok dinlediği zamanda ben de sevmiştim yani. Hem arkadaş ortamı olsun hem de çok fazla Müslüman kesimce sevildiği için olsun. (Akın, İZÜ, 23y.,3. Sınıf).

Bauman'ın ifade ettiği gibi “Devasa miktarda pratik bilgi, onlar olmadan gündelik faaliyetlerimizi yerine getiremeyeceğimiz, kendimize yön çizemeyeceğimiz ve eylemlerimize önemle değer atfedemeyeceğimiz gruplara ait olmamızla elde edilir”.¹⁵⁷ Bauman'a göre bir gruba, kültüre veya dine ait olmak bizi başkalarıyla güçlü ve güvenli bağlar kurmaya yöneltir.¹⁵⁸ Bir dinin, kültürün veya akran grubunun katılımcılar üzerindeki etkisini bu açıdan değerlendirmek mümkündür.

2.2.1.2. Ailenin Etkisi

Katılımcıların çoğu lise döneminde ve arkadaş ortamının etkisiyle rap müzik dinlemeye başladığını ifade etse de İrem ve Gözde, çok daha küçük yaşlarda abilerinden etkilenecek rap müzikle tanışmıştır. Daha önce ifade ettiğimiz üzere sosyalleşme, aileden başlayarak yaşam boyu gelişen bir süreçtir. Çocuklar, çevrelerinde ve bulundukları topluluklarda ebeveynlerinin ya da başkalarının davranış ve dil özelliklerini alır.¹⁵⁹ Aile üyelerinden görerek rap dinlemeye başlayan 4. sınıf öğrencisi İrem ve Gözde bunu şöyle belirtmiştir:

Aslında abimler sayesinde diyebilirim. Onlar dinlerken ben de bir aşinalık kazandım ve onlarla beraber dinlemeye başladım ... (İrem, İZÜ, 22y., 4. sınıf)

Çok küçüktüm aslında, yani biraz abilerimin de etkisi var sanırım, yani 6-7 yaşlarındayken duymuşumdur sanırım... Tabii abilerimden etkilenmiş olabilirim; ama yaş ilerledikçe ben de sevdim yani... (Gözde, İZÜ, 25y., 4. sınıf)

¹⁵⁷ Zygmunt Bauman - Tim May, *Sosyolojik Düşünmek*, çev. Akın Emre Pilgir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2019), 41.

¹⁵⁸ Bauman - May, *Sosyolojik Düşünmek*, 151.

¹⁵⁹ Giddens-Sutton, *Sosyolojide Temel Kavramlar*, 255. Ayrıca sosyalleşme süreçlerine dair çeşitli tartışmalar mevcuttur. Bu tartışmalara değinilmeyecektir. Ayrıntılı bilgi için bk. Daphne Blunt Bugental-Joan E. Grusec, “Socialization Processes”, *Handbook of Child Psychology*, ed. Nancy Eisenberg (New Jersey: John Wiley&Sons, 2007), 3/366-428.

Çok küçük yaşlarda kardeşleri vasıtasıyla rap müzik dinlemeye başlayan İrem ve Gözde için erken yaşta öğrenilen davranışların kalıcılığından da söz etmek mümkündür. Çocuklar ilk öğrenmelerini anne-babalarını veya çevresindekileri taklit ederek gerçekleştirir.¹⁶⁰ Fidan bunu şöyle aktarır:

İnsanlar, kişiliklerinin temelini oluşturan bir kısım davranışı aile ortamında kazanır. Çocuklar daha küçük yaşlarda anne-babalarını ve ailede sevdikleri büyüklerini taklit ederek onlarla özdeşir. Ortak aile yaşamı içinde ailenin temel davranış kalıplarını ve değerlerini öğrenirler.¹⁶¹

Aile bireylerinden etkilenecek rap müzik dinleyen katılımcılarımız olmasına rağmen katılımcı ebeveynlerinin rap'e tutumu biraz daha farklıdır. Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak Gözde'nin babası hariç diğerler katılımcılara rap müzik dinlememesi için herhangi bir kısıtlamada bulunan ebeveyn olmadığı görülmüştür. Abilerinin etkisiyle rap'i dinlemeye başlayan Gözde, babasının onların rap dinlemesinden çok hoşnut olmadığını ifade etmiştir. Bunun sebebinin ise babasının askeri personel olup çok sıkı bir disiplinle onları yetiştirdiğinden kaynaklandığını, bu durumun babasında meslekî bir deformasyon yarattığını belirtmiştir.

Babam mesela çok sevmezdi. Yani dinlememizi istemezdi. Bizi zaten birçok anlamda sıkıyönetim gibi büyüttü. O da herhâlde meslekî deformasyon diyorum, galiba bunun etkisi vardı. Çok hoşuna gitmezdi abilerimin de bizim de dinlememiz. Şu an mesela hiç onun önünde dinlemişliğim yoktur. Yani çok hoşuna gideceğini düşünmem. (Gözde, RTEÜ, 25y., 4. sınıf)

Gözde'nin ifadelerine göre babasının evlatlarına karşı tutumunda ebeveyn baskısı, kuşak çatışması ve meslekî rol çatışmasının etkilerinden söz edilebilir.

Bu durum Baumrind'in ana-baba tutumları sınıflandırmasını akıllara getirir.¹⁶² Buna göre Gözde'nin babasının kural koyucu ve yasaklayıcı bir tutum sergilediği için otoriter ana-baba tutumu kategorisinde yer aldığı değerlendirilebilir.

¹⁶⁰ Grusec-Davidov, "Analyzing Socialization from a Domain-Specific Perspective", 33-389-959-972.

¹⁶¹ Nurettin Fidan, *Okulda Öğrenme ve Öğretme* (Ankara: Pegem Akademi, 2012), 6.

¹⁶² Bk. Baumrind dört tip ana-baba tutumundan söz eder. Bunlar otoriter ana-baba, demokratik ana-baba, ihmalkâr ana-baba ve hoşgörülü ana-babadır. Otoriter ana-baba tutumu çocuklarını kendi emirlerine uymaya, kendi iş ve çabalarına saygı duymaya zorladığı, katı birtakım kurallar koyan cezalandırıcı bir tutumdur. Otoriter ana-babalık çocukların sosyal yetersizliğiyle ilişkilendirilir. Demokratik ana-babalık çocuklarını bağımsız olmaya teşvik eden fakat yine de onların eylemlerine sınırlar ve kontroller getiren bir ana-baba tutumudur. Bu tutum çocukların sosyal yeterliliği ile ilişkilendirilir. İhmalkâr ana-babalık, çocuğun yaşamıyla son derece ilgisiz olunan bir tutumdur. Bu tutum çocukların sosyal yetersizliği ve öz kontrol eksikliğiyle ilişkilendirilir. Hoşgörülü ana-babalık ise anne ve babanın çocuklarıyla yakından ilgilendikleri fakat onlara çok az kontrol veya talep yükledikleri bir tutumdur. Bu tutum da yine çocukların sosyal yetersizlikleri ve öz kontrol eksikliği ile ilişkilendirilmektedir. Diana Baumrind, "Current Pattern of Parental Authority", *Developmental Psychology* 4/1 (Ocak 1971), 100-101.; Santrock, *Yaşam Boyu Gelişim*, 253,254.

Peşi sıra gelen kuşakların sosyalleşmesindeki farklılıklar, kuşaklar arası çatışmayı doğurur.¹⁶³ Değerlerde ve davranışlarda kuşaklar arası farklılıklar bulunur.

Bu kuşak çatışmasının örneğini Buket'te görmekteyiz.

Annem çok saçma bulur. Hatta geçenlerde işte söylüyorum, böyle temizlik yaparken ezbere rap söylemeye başladım. “Sen” diyor, “Rapçi olsana.” “Neden?” diye sordum. İşte hayat şartları (gülerek) biraz saçma bulur. Hani ne kadar saçma sapan şeyler dinliyorsun falan filan diyor; ama işte renkler ve zevkler... (Buket, İZÜ, 21y., 2. sınıf)

Mesela önceki örnekte Buket'e annesi rap'i çok saçma bulduğunu ve neden böyle bir müziği dinlediğini sormuş. Fakat ona bu müziği dinleyemezsin vs. gibi bir kısıtlama getirmemiştir. Burada Buket'in “renkler ve zevkler” cevabıyla bu çağın zevkleriyle annesinin dönemindeki zevkler arasındaki uyumsuzluğa vurgu yaptığı görülmektedir. Annesi bu müziği saçma bulmasına rağmen Buket bu müziği zevk olarak dinlediğini dile getirmiştir.

İrem de bu kuşak farkını şöyle dile getirmektedir:

Hani insanın sürekli geliştiğini, yani yüzyıllarca sürekli devam ettiğini ve hani o eski müzik kültürüyle şu anki müzik kültürünün değiştiğini görüyoruz ve şu anda gerçekten insanlar her şeyi hızlı olsun istiyorlar, yani ben de öyleyim. Yani sadece insanlarla diyip de kendimi dışarıya atmıyorum. Bende sürekli bir şeylerin sabırsızlıkları var aslında, hızlı olsun, her işimiz acele olsun diye bakıyoruz ve rapte aslında bunu görebiliyoruz. Hızlı hızlı bir şeyler anlatılıyor ve bence çağa uyabileceğini düşünüyorum bunun. (İrem, İZÜ, 22y., 2. sınıf)

İnsanların sürekli gelişip değiştiğine vurgu yapan İrem, müzik kültürünün de değiştiğini ve müziğin bu çağın hızına ayak uydurduğunu ifade etmektedir. Günümüzde yoğun koşuşturmaca ve hız yaygındır. Yemekler bile fast food denilen hızlı yemek kültürüyle gerçekleştirilmektedir. “Hemen ye ve kalk git” usûlüne dayanır. Geleneksel Türk yemek kültüründe ise büyükçe masalar kurulur. Muhabbetler eşliğinde uzunca vakit geçirilir ve aynı zamanda sosyalleşilen bir ortam oluşturulur. Bu çağda belki de zorla dayatılan bu “hız” faktörü, bir kuşak farkını daha ortaya koymaktadır.

Aile üyelerinden görerek rap dinlemeye başlayan katılımcıların yanı sıra arkadaş ortamının etkisiyle rap müzikle tanışıp onu dinleyen iki katılımcımızın (Özgür ve Emir) küçük kardeşlerini rap dinleme konusunda etkilediği de gözlemlenmiştir. Emir ve Özgür bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Peki kardeşlerin var mı? Onlar da rap dinler mi? Evet, 2 kardeşim var. Birisi şu anda beşinci sınıf öğrencisi, diğeri üniversite sınavına hazırlanıyor. Büyük olan, o da rap

¹⁶³ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, 43.

müzik dinliyor. Küçük olanında şu an öyle bir şey yok. **Büyük olan senden mi etkilendi?** Evet öyle. Etkilenmiş olabilir.
(Emir, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

Kardeşlerin var mı? Var iki tane, en küçüğü 6 yaşında. Ortancası şu an lise bire gidiyor.
O da dinliyor mu rap müzik? Arada sırada benden duyduğunda dinliyor. (Özgür, RTEÜ, 20y., Hazırlık)

Diğer katılımcıların ebeveynleri ise rap'i dinlememekte; ama evlatlarına herhangi bir kısıtlamada da bulunmamaktadır. Örneğin Güneş bu durumu "İstanbul'da yaşıyordum, yaşadığım şehir doğrultusunda çok da kısıtlanan biri değildim ne ailem ne de arkadaşlarım tarafından." sözleriyle dile getirmektedir. Buradan şöyle bir çıkarım yapmak mümkündür. Aile fertlerinde rap müzik dinleyen başka bireyler varsa, bu durumun katılımcıların rap dinlemesi üzerinde etkili olmaktadır. Buna karşın, ebeveynlerin rap'e karşı olumsuz tutumları varsa, bunun katılımcıların rap dinleme alışkanlığına fazla bir etkisi olmadığını anlaşılmaktadır.

2.2.1.3. Kitle İletişim Araçlarının Etkisi

Daha önce bahsedildiği üzere sosyalleşme süreçlerinde kitle iletişim araçları ve sosyal medya oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Kitle iletişim araçları dendiğinde televizyon, gazete, dergi, radyo, reklam, video oyunları, akıllı telefonlar ve internet akla gelmektedir.¹⁶⁴ Özellikle günümüz internet çağında gençler kitle iletişim araçlarını sık sık kullanmaktadır. Günümüzde çok yaygın kullanılan YouTube, Spotify gibi uygulamalar üzerinden rahatlıkla her türden müziğe ulaşabilmek mümkündür. Alptuğ, Çağrı, Duygu, Ela, Kaan gibi katılımcılar, kendi kendilerine sosyal medyada müzik dinlerken rap müzikle tanıştıklarını dile getirmişlerdir.

21 yaşındaki Duygu, "Ailemin müzik tarzıyla benim müzik tarzım zaten çok farklı. Çünkü yaşadığımız zaman dilimleri farklı yani. Ama sosyal medyada işte Youtube'dan zaten gördüm demiştim ya, o yüzden beni en çok sosyal medya etkilemişti." ifadeleriyle raple sosyal medya aracılığıyla tanıştığını dile getirmektedir. Burada aynı zamanda ailesiyle yaşadığı kuşak farkına da vurgu yapmaktadır.

Benzer şekilde Ela, "Yetiştığım ortamın etkisi yok diyebiliriz bence. Ben çünkü ortamımla/ailemle ilgili tam bağdaştıramadım. Bizimkiler genelde türkü dinlerler. Tamamen kendi rastlantılarım sonucu oldu." (Ela, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

¹⁶⁴ Giddens, *Sosyoloji*, 450-481.

diyerek rap müzikle tanışmasının tamamen tesadüf olduğunu ve bunda ailesinin herhangi bir etkisi olmadığını dile getirmektedir.

Kaan'ın rap dinlemesinde “Yani ortamın pek etkisi yok. ... Kendim sosyal medyadan açıp bakıyordum.” (Kaan, İZÜ, 23y., 3. sınıf) ifadelerinden yola çıkarak kitle iletişim araçlarının etkili olduğunu görmekteyiz.

“Rap müzik dinlemem ilk olarak lise son, üniversite başlangıç zamanında sosyal medyanın vs. etkisiyle oldu. Çevremın herhangi bir etkisi yok. Çevremdeki insanlar daha çok Karadeniz müziğı dinlerler ya da Türkçe müzik dinlerler ya da Türkçe pop dinlemeyi tercih ediyorlar. Üniversiteyi hariç sayarsam çevremde rap müziğı dinleyen yoktu yani çok fazla.” (Alptuğ, RTEÜ, 21y., 4. sınıf)

Yukarıdaki ifadelerinden Alptuğ da yine sosyal medyanın etkisiyle rap müzik dinlemeye başlayan bir diğer katılımcımızdır. Üniversitedeki arkadaşları dışında çevresinde rap dinleyen pek kimse olmadığını sözlerine ilâve etmiştir.

2.2.1.4. Dinin Etkisi

Görüşmelerden toplanan veriler ışığında daha önce bahsettiğimiz sosyalleşme süreçlerinin yanında dinin de yadsınamaz bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Azra, Ela ve Çağrı gibi katılımcılar, kitle iletişim araçlarının etkisinin yanında Sagopa'nın ve esasında dine yatkın bir karakter olmasının bu müzikle tanışmalarında etkili olduğunu ifade etmiştir. “Lise yıllarında daha çok Sagopa dinlerdim. Ondan sonra o dönemlerde bayağı dinledim. Sagopa Kajmer dine yatkın bir karakterdi.” (Azra, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

Söyle yani ortaokul yıllarımda başladım; çünkü zaten müzik dinlemeye de o zamanlarla başlamıştım daha çok. Daha çok Sagopa Kajmer üzerinden bir rap anlayışım var. Bizim belki camiamıza o zaman daha çok hitap ediyordu. ... Tamamen kendi rastlantılarım sonucu oldu. (Ela, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

Rap müzikte dinin etkisi, ağırlıklı olarak Sagopa Kajmer¹⁶⁵ üzerinden görünür hâle gelmiştir. Sagopa Kajmer,¹⁶⁶ 2018 yılına kadar İslam dinine yakın bir rapçi olarak bilinirken kendi sosyal medya hesabı üzerinden ona yöneltilen “Dini inancın ne?”

¹⁶⁵ Bk. Melankolia, “Sagopa Kajmer”, Erişim 12 Mart 2023.

¹⁶⁶ Asıl adı Yunus Özyavuz olan Sagopa Kajmer, 1978 yılında Samsun'da doğmuştur. Kendi resmî web sitesinde (www.melankolia.com.tr) yer alan bilgilere göre Sagopa Kajmer, Kuvvetmira grubunu kurarak uzun bir müddet *Silahsız Kuvvet* mahlasını kullanmış, ardından müzik kariyerine *Sagopa Kajmer* olarak devam etmiştir. 1998'de kurulan Kuvvetmira grubunun eski üyeleri: Ceza, Dr. Fuchs, Fuat, Ayben, Kasırga, Derin Darbe, Dr. Hiphop, Mac Prayna, Mista B-Rown, Zet, Sahtiyan, Sitem Depresif, Raffine, Dumanyak, Mozole Mirach, Abluka Alarm'dır. Grup 2013 yılında tamamen dağılarak resmi varlığı sona ermiştir.

sorusuna “Yok.” diye cevap vermiş ve artık muhafazakâr camia ile yollarını ayırdığını takipçilerine deklare etmiştir.¹⁶⁷

Katılımcılardan 11 kişi, en çok dinlediği rapçiler arasında Sagopa Kajmer'i saymıştır. Bunlar Doğukan, Tunç, Akın, Çağrı, Ela, Azra, İrem, Buket, Alptuğ, Özgür ve Emir'dir. İki katılımcının ise “Ben yalnızca Sagopa dinlerim, başka rap dinlemem.” gibi bir anlayışı olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumu özellikle vurgulayan Ela ve Çağrı'dır. Ela gibi Çağrı da Sagopa dışında pek fazla müzik dinlemediğini ifade ederek bunun sebebini şu sözlerle dile getirmektedir:

Esasında Sagopa'nın böyle sadece rap müzik yaptığını düşünmüyorum. Edebiyat yapıyor genellikle. Tolstoy'un edebiyatta yaptığını Sagopa'nın ben rap dünyasında yaptığını söyleyebilirim. Yani eğer onun yaptığı rap ise diğerlerinin yaptığı rap değil. (Çağrı, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

Sagopa Kajmer'in özellikle Ela ve Çağrı'nın rap müzikle tanışmasında önemli bir rolü vardır. Görüşmeden elde edilen bulgulara göre burada “bizim camiamız” diye kastedilenin -muhafazakâr kesimin daha çok tercih ettiği- imam-hatip lisesi camiası olduğu bilinmektedir. Ela gibi pek çok katılımcı Sagopa Kajmer'i dindar camiaya daha yakın olduğu için dinlemeyi tercih etmiştir. Bunu Akın'ın şu ifadelerinden anlamak mümkündür:

Sagopa Kajmer dinini değiştirmeden önce mesela çok manalı sözler söylediği için, biraz daha dine yakın olduğu için arkadaşlarım tarafından çok dinlediği zamanda ben de sevmiştim yani. Hem arkadaş ortamı olsun hem de çok fazla Müslüman kesimce sevildiği için olsun. (Akın, İZÜ, 23y., 3. sınıf)

Akın'ın ifadelerinden yola çıkarak burada hem akran grubunun etkisi hem dinin etkisi hem de kitle iletişim araçlarının etkisinden söz etmek mümkündür. Sagopa dinî-tasavvufî içerikli şarkılarıyla muhafazakâr kesimden olan katılımcıların dikkatini gerek ortaokul dönemlerinde gerek lise dönemlerinde bir hayli çekmiştir. Ayrıca Türkiye'de rap denince ilk akla gelen isimlerden biri olması da buna sebeptir.

Hazırlık sınıfı öğrencisi olan Özgür, Sagopa Kajmer'i dinleme sebebini “Sagopa mesela herkesin dinlediği bir sanatçı. O yüzden hani şarkıları da güzel olduğu için güzel parçalar çıkarıyor.” sözleriyle buna vurgu yapmıştır. Diğer taraftan Çağrı, Sagopa'nın müziğini kendi anlam dünyasına hitap ettiği gerekçesiyle sevdiğini ifade

¹⁶⁷ *Milliyet*. “Sagopa Kajmer ‘Dini inancım yok’ dedi!”, (28 Mayıs 2018).

etmiştir. Sagopa'nın içeriği dolu şarkılarla gençlerin anlam dünyasına hitap ettiğini söyleyen Bayrak,¹⁶⁸ Çağrı'nın ifadelerini destekler niteliktedir.

Çağrı'nın "Tolstoy'un edebiyatta yaptığını Sagopa rap dünyasında yapıyor." sözleriyle neyi kastettiği sorulduğunda ise bunu şu ifadelerle açıklamıştır:

"Tolstoy kitaplarında genellikle ölüm ve hayatın anlamı üzerine yoğunlaşıyor; ama bunu yaparken melankolik bir biçimde sunuyor. Sagopa'nın yazılarında da bu vurgular var ve biçim olarak neredeyse aynı duyguları hedefliyor, o da melankolik." (Çağrı, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

Çağrı, Sagopa'nın rapini bir tür edebiyat olarak tanımlamaktadır. Hem biçim hem de içerik açısından Tolstoy ve Sagopa Kajmer'i birbirine benzeterek onun rapine daha yüksek bir anlam atfettiğini görmekteyiz. Çağrı, Tolstoy'un *İtirafımlarım*¹⁶⁹ kitabına ve Sagopa Kajmer'in *Karikatür Komedya*¹⁷⁰ adlı şarkısının ilk dizelerine bakıldığında bunun görülebileceğini de sözlerine eklemiştir. İtirafımlarım kitabı incelendiğinde Tolstoy'un 18 yaşından sonra inançlarını sorgulamaya başladığı, bulunduğu ortamı yaşamını, etrafındakileri eleştirdiği ve yaşamda bir anlam arayışı peşine düştüğü görülmektedir. Karikatür Komedya'nın ilk dizelerinde ise aşırı karamsarlığın hâkim olduğu, feci şekilde günaha batmışlığın ve karamsarlığın ifadeleriyle bir özeleştirici göze çarpmaktadır. Her ne kadar Çağrı bu iki tür arasında fazlaca benzerlik kursa da dikkatle incelendiğinde bu denli bir benzerlik göze çarpmamaktadır.

Benzer bakış açısı 4. sınıf öğrencisi Ela'da da görülmektedir:

Daha çok işte biraz edebiyat formu olduğunu düşünüyorum; çünkü benim de edebiyata ilğim vardı o yıllarda, yani ortaokul veya lise yıllarımda da Sagopa Kajmer'in özellikle eserlerinde, sözlerinde çok anlamlı sözler olduğunu fark ederdim. Alıntılarım mesela o sözleri, paylaştım Facebook'ta, o zamanlar Facebook kullanıyorduk. Ya bir anlam arayışınız oluyor mesela, rap müzikte çok fazla kelime kullanıldığı için bir noktada bazıları bir edebiyat koyabiliyor ortaya bence. Kendime dair bir anlam arayışı bulabilirim veya bir dava, dert olabilir. (Ela, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

Ela'nın "bir dert, bir dava" sözleriyle neyi kastettiği sorulduğunda:

Bu anlamda bazı çalışmaları da var. *Bağdat* eserini söylemişim, *Ateşten Gömlek*¹⁷¹ de mesela Filistin'e dair uygulamaları vardı. *Tanrı Çekti Tüm Resimleri*¹⁷² var mesela yine Sagopa Kajmer'in, onda da yine klibinde Filistin anlatılıyordu. Böyle yani dert

¹⁶⁸ Bayrak, *Muhafazakâr Gençliğin Bir İfade Biçimi Olarak Türkçe Rap ve Türkiye'de Hip-Hop Kültürü*, 63.

¹⁶⁹ L.N. Tolstoy, *İtirafımlarım*, çev. Elanur Bahar (İstanbul: Kum Saati, 2003)

¹⁷⁰ HM Rap, "Sagopa Kajmer 'Karikatür Komedya' Videoklip (Yüksek Kalite)", *Youtube* (15 Ağustos 2020).

¹⁷¹ Sagopa Kajmer, "Ateşten Gömlek", *Youtube* (28 Şubat 2018).

¹⁷² Sagopa Kajmer, "Tanrı Çekti Tüm Resimleri (feat. Dr. Fuchs)", *Youtube* (27 Nisan 2017).

edindiğimiz şeylere dair böyle protest bir tavır görebiliyoruz rap müzikte. Çünkü çok şey dile geliyor ve bu dile gelen şeyler de bir anlam taşıyor, yani öyle söyleyeyim. (Ela, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

Ela, inanç bağıyla kardeşlik duyguları hissettiği farklı coğrafyalardaki zulüm gören din kardeşlerinin sorunlarını dert edindiğini ifade etmektedir. Sagopa'nın şarkılarında bu dertlerin protest bir tavırla gündeme getirilmesini anlamlı bulmaktadır. Ela görüşmenin devamında Sagopa'nın çeşitli şarkılarının “İnsana dair, varlığa dair, anlam arayışına dair...” kendi çözüm arayışlarının yer aldığını da sözlerine ilâve etmiştir. Buradan bir inanç grubuna aidiyetin ne kadar güçlü bir bağ olduğu da anlaşılmaktadır.

Çağrı ve Ela'nın edebiyatla rap arasında kurdukları ilişki, daha önceki bölümlerde bahsedilen alt kültür ve yüksek kültür ayrımını hatırlara getirmektedir. Alt kültürler, toplumun içerisinde bulunan etnik ya da dilsel grupların yanında nüfusun, kendi kültürel kalıplarıyla toplumun geri kalanından ayırt edilebilir olan herhangi bir kesimini dikkate alır. Geniş bir kapsamı olan alt kültürler, bilgisayar korsanları, hippiler, hip-hop hayranları veya futbol taraftarlarını içerebilir.¹⁷³ Geleneksel bakış açısıyla opera, tiyatro, edebiyat ve klasik müzik gibi sanat formlarının yüksek kültürü temsil ettiğini ve görece az sayıda insanın değerini anladığı kültürel ürünleri kapsadığı düşünülmektedir.¹⁷⁴ Çağrı ve Ela, bir popüler kültür ögesi olan rap'i -özellikle de Sagopa'nın rap'ini- basit, sıradan ve popüler bir müzikten ziyade yüksek kültür ürünü gibi görmektedirler. Çünkü alt kültür, insanlara kendi düşünce, umut ve inançlarını dile getirme ve bunlara dayanma olanağı sağlamaktadır.¹⁷⁵

2.3. Bir İfade Aracı Olarak Rap Müzik

2.3.1. Stresle Başa Çıkmada Dinin Yanında Yardımcı Bir Araç Olarak Rap Müzik

Öğrenim hayatı süresince rap müzik dinlemeye başladığını ifade eden katılımcıların bazılarının psikolojik olarak stresli ve kaygılı dönemlerden geçtiği bir zamanda bu müzikle tanıştıkları görülmüştür. Alptuğ ve Çağrı, tam olarak bu sebepten

¹⁷³ Giddens, *Sosyoloji*, 2005, 24.

¹⁷⁴ Atkinson, *Sosyoloji Kitabı*, 186., Marshall, “Sosyoloji Sözlüğü”, 591.

¹⁷⁵ Giddens, *Sosyoloji*, 25.

rap müzik dinlemeye başladığını söyleyen iki katılımcımızdır. 4. sınıf öğrencisi Alptuğ bunu şöyle ifade etmektedir:

Rap müzik dinlemem ilk olarak lise son, üniversite başlangıç zamanında oldu. Yani bunu daha çok niçin dinliyorum? Rap müziği söyleyen kişiler daha çok kendi hayatlarından kesintiler sunduğu için ve de daha içten geldiği için, şarkılar o zaman da bana o şekilde hitap ettiği için o zaman dinlemeye başladım. Hâlen daha dinlemekteyim. Sosyal medya vesaire sokaktan geçerken bile şarkılar kulağınıza gelebiliyor. Tınısı hoşunuza gidebiliyor, o anki ruh hâlinize hitap ediyor, ondan dolayı. Daha çok üniversite psikolojisi, bilmediğimiz bir ortama gideceğiz, nasıl olacak vesaire, yaşadığım şeylerin ruh hâli filan olabilir. Bilmiyorum, belki belirsizlikler filan vesaire ondan dolayı rap müzik dinlemeye başlamış olabilirim. Yani belki şarkıyı söyleyen kişinin söylediği tonlar tam olarak benim duygularıma hitap ediyordu o sıralar, ondan dolayı yani dinlemeye başladım ki “iyi ki de dinliyormuşum.” diyorum yani. (Alptuğ, RTEÜ, 21y., 4. sınıf)

Daha önce neden rap dinlediği üzerine hiç düşünmediğini söyleyen bazı katılımcılarımız gibi Alptuğ da bu soruyla karşılaştığında sesli düşünmeyi tercih etmiş ve bunu ifadesine yansıttığı görülmüştür. Neden dinlediği konusunda kararlı bir cevap veremeyişi bundan kaynaklanmaktadır. Yine de Alptuğ üniversiteye yeni başlayacak olmanın belirsizliğini ve yeni bir ortama uyum sağlama kaygısını taşıdığını, dolayısıyla bu stresle başa çıkabilmek için rap müzik dinlemeye başladığını ifade etmiştir. Mülakatın ilerleyen kısımlarında rap müziğini popa tercih etmesinde bu müziğin gerçek yaşamdan problemleri yansıtmasının ve ona daha samimi gelmesinin etkili olduğunu ifade etmiştir. Ruhsal sıkıntılarında bir kaçış olarak rap müzik dinlemeye başlayan Alptuğ, arkadaş ortamından değil de kendi hâlinde sosyal medya üzerinden müzik dinlerken rap müzikle tanışmış olduğunu ifade etmiştir. Esasında yeni bir sosyal çevreye girecek olmanın ve oraya adapte olmanın zorluklarını düşünerek strese girdiği bir dönemden söz etmektedir. Bu stresli dönemle başa çıkmanın bir yolu olarak rap müzik dinlemeye başladığını ifade etmiştir. Arsev’e göre popüler kültür, çalışma hayatının dışında yer alan faaliyetlerdir. Popüler kültürün amacı insanların hoşça vakit geçirmesini sağlamaktır.¹⁷⁶ Bu durum, bir popüler kültür ögesi olan rap müziğin gündelik yaşamın stresinden uzaklaştırma gibi bir fonksiyonu olduğunu göstermektedir.

Alptuğ’un hikâyesine benzeyen; fakat biraz daha farklı bir durumda olan Çağrı, hayallerini gerçekleştiremediğini ve bunun sonucunda ciddi bir hayâl kırıklığı yaşadığını ifade etmiştir. İçinde bulunduğu o stresli ve sıkıntılı dönemde rap müzikle

¹⁷⁶ Bektaş Arsev, *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi* (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2020), 272.

-onun tabiriyle Sagopa Kajmer’le- tanıştığını belirtmiştir. Çağrı yaşadığı o dönemi şu sözlerle dile getirmektedir:

Ben mesela liseden mezun olduktan sonra böyle bir sene filan şey yaşamıştım. Yani polislik denemiştım lise sonda. Ona kesin gözüyle bakıyordum. O olmayınca mesela bayağı kötü hissetmişim. Bir 6-7 ay boyunca onun etkisinde kaldım. Ondan sonra yavaş yavaş o hâlden çıkmaya başladım. İslami İlimler seçtim vesaire onun bayağı faydası oldu. Yani hem kalbî açıdan, yani ruh durumumla alakalı, hem de aklı açıdan, yani böyle felsefî açıdan insanı doyuran bir yeri var İslami ilimlerin. Oraya başladığım zaman işte aynı zamanda Sagopa’nın da bu şarkıları falan böyle beni yansıtan bir şey oldu yani. Hani demiştım ya Tolstoy’un edebiyatta yaptığını işte Sagopa rapte yapmıştır diye. İşte onun mesela Tolstoy’un *İtirafırlarım* kitabını okuduysanız orada şey var. Yani kendisi böyle bir anlam arayışı içerisinde, bu arayışı sonunda işte tekrardan teist bir anlayışa dönüyor, yani bayağı bir şey yaşadıktan sonra. Mesela Sagopa’nın da öyle, yani o anlam arayışı bir noktada benzeşiyor. Bu açıdan benim hayatıma da bayağı etki etmiştir. (Çağrı, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

Sagopa Kajmer’in müziğinde dinî-tasavvufî temaları kullanması, Çağrı’nın bu süreci atlatmasında faydalı olmuştur. Çağrı’nın içinde bulunduğu buhranlı durum, ülkemizdeki gençlerin gelecek kaygılarından ileri gelen ve özünde toplumsal bir sorundur. Bu tip kaygılardan kurtulmanın bir yolu da dine sığınmaktır. Dinin en önemli fonksiyonlarından biri, bireye sağladığı psikolojik rahatlama, yaşanan hayâl kırıklıklarının üstesinden gelebilme motivasyonudur. Çağrı’nın da ifade ettiği üzere İslami İlimler Fakültesi’ne başlamanın ona epey faydası olmuştur. Sosyolojik açıdan din, insanlığın başlangıcından beri sürekli varlığını sürdüren, insanın tutum ve davranışlarını, insan ilişkilerini ve toplumsal hayatı belirleyen temel bir kurumdur.¹⁷⁷ Nitekim katılımcıların tamamından elde edilen verilere göre kendi dinî perspektiflerinin müzik seçiminde asıl belirleyici unsur olduğu ortaya çıkmıştır. Buna ileren kısımlarda ayrıca yer verilecektir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kendi içsel sıkıntılarından bir kaçış olarak Çağrı’nın rap müzik dinliyor oluşu, ilahiyat öğrencilerinin rap müzik dinlemesinin altında yatan sebeplerden bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.2. Duyguları Dışa Vurma ve Rahatlama Aracı Olarak Rap Müzik

Duygu belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim olarak tanımlanmaktadır.¹⁷⁸ Duyguları ifade etmenin pek çok yolu vardır.

¹⁷⁷ Abdurrahman Kurt, *Din Sosyolojisi*, (Ankara: Sentez, 2017), 43.

¹⁷⁸ *Güncel Türkçe Sözlük*, “Duygu” (Erişim 28 Temmuz 2023).

Müzik de bunlardan biridir. Katılımcıların 10'u rap dinlemenin onların duygularını dışa vurmalarında ve rahatlamalarında etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Katılımcılarımızdan 4. sınıf öğrencisi Gözde, içinde bulunduğu ruh hâlini, duygularını, hislerini en iyi anlatan şeyin rap müzik olduğunu ifade etmektedir. Yaşadığı olaylara bizzat tepki vermeyip bunu rap müzik dinleyerek kendi içerisinde yaşadığını belirten katılımcı, rap müziği duygularını ifade etmenin bir aracı olarak görmekte ve aynı zamanda bunu bir rahatlama aracı olarak kullandığını dile getirmektedir. Rap müzik dinlemeyi sosyal çevresinden kaynaklı yaşadığı birtakım sorunlara karşı bir iyileşme, rahatlama yolu olarak geliştirmiştir.

Kendisinin bir “anarşist damarı” olduğundan söz eden Gözde, aslında bu isyankâr tavrının ve anarşist yapısının kişilere veya başkalarına karşı olmadığını, bastırılmış duygularının müzikle dışavurumu olduğunu vurgulamaktadır. O, böyle zamanlarında kulaklığını takarak yürüyüş yaptığını ve bu yolla sakinleşip rahatlamaya çalıştığını ifade etmiştir. Görüşme verilerinden yola çıkarak dinin insanın yaşadığı olumsuzluklara karşı güçlü kalmasını sağlayan bir fonksiyonu olduğu gibi müziğin de katılımcılar üzerinde manevi bir iyileştirici etkisi olduğu görülmektedir. Gözde bu durumu şu sözlerle dile getirmiştir:

O an içinde bulunduğum ruh hâlimi yansıttığımı düşünüyorum, yani bir olay yaşamışsam; ama ona bizzat hani böyle baş kaldıramıyorum; ama adeta onunla bir başkaldırı gibi hissediyorum kendi içimde yani. İçimde bulunan bir şey de olabilir aslında. (Gülerek) Anarşist damarım da olabilir, yani öyle söyleyebilirim. O isyanımı tetikliyor aslında; ama bu isyanım sadece kendime, başkasına değil yani. Bir nevi bastırma da diyebiliriz. *Nasıl bir isyan biraz açıklayabilir misin?* Hani sinirliysem mesela kulaklığımı takarım. Yürüyüşe çıkarım, yani hızlıca yürürüm, o anı unutmaya çalışırım biraz. Ama tekrar sakinleşmeye çalıştığımda da farklı bir versiyonu yine dinlemeye çalışırım. Rahatlatmaya çalışır beni.” (Gözde, RTEÜ, 25y., 4. sınıf)

Gözde burada bir isyan ve başkaldırıdan söz ederken hissettikleri ve eylemleri arasındaki zıtlık göze çarpmaktadır. Kendi içinde yaşadığı haksızlıklara isyan ettiğini söylese de aslında dışarıya bunu yansıtmamakta ve düzene uyum sağladığı anlaşılmaktadır. Rap, onun içindeki hislerine tercüman olmakta ve bir bakıma onu saldırgan bir tavra büründürmekten alıkoymaktadır. Bilinmektedir ki kızgınlık, öfke, hayâl kırıklığı vb. olumsuz duyguları hissetmeden yaşamak mümkün değildir. Önemli olan, bu duygularla başa çıkarken saldırgan bir tavra bürünmemektir. Rapin Gözde üzerinde bu anlamda olumlu etkisi olduğu ortadadır.

Bir şeye sinirlendiğinde fiziksel olarak kendisine zarar verdiğini ifade eden Tunç ise rap müzik dinlemenin onu bu durumdan alıkoyup sakinleştirdiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

Çok deli rapçiler var mesela. Ben o kategoriye girmem. İlahiyat konusunda da yani başka şeyler yap... Mesela sakinleşeceğim sırada başka bir şeyler de yapabilirim; ama müzikle de sakinleşebiliyorum. İllâ bir yere, cama vurmak isterim mesela. Elimi cama vurmak isterim; ama rap müziği açtığımda sakinleştiğim için daha faydalı olduğunu düşünüyorum, en azından sağlığım açısından öyle. (Tunç, RTEÜ, 24y, 3. sınıf)

İlahiyatçı olmanın verdiği manevi bilgi birikimini kastederek farklı şeylerle de sakinleşebileceğini söyleyen Tunç, bu farklı şeyin müzik olduğunu ifade etmiştir. Rap müzik açığında sakinleşmesinin sağlık açısından da olumlu bir etkisi olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla olumsuz duygularını şiddetle dışa vurup rahatlamak yerine rap dinleyerek rahatlamamanın onun açısından olumlu bir araç hâline geldiğini söylemek mümkündür.

Bir diğer katılımcımız Akın, rap müzik dinlemenin ona sıkıntılarını unutturduğunu “Yani sıkıntılar falan varsa mesela o anda unutuluyor diyeyim. Hani dinlediği zaman kendisini daha iyi hissediyor insan.” (Akın, İZÜ, 23y., 3. sınıf) sözleriyle ifade etmektedir.

4. sınıf öğrencisi Azra, yaşadığı günlük hayattaki olaylarla dinlediği rap şarkılar arasında bir özdeşlik kurduğunu, yaşadığı duyguları rap müziğin onda uyandırdığı empati duygusuyla dışa vurduğunu ve bu şekilde kendisine bir rahatlatma sağladığını belirtmiştir.

“Rap müzikte bazen o sözcüklerin günlük hayatta karşılaştığımız ya da günlük hayatta kendimizden dersler çıkardığımız şeyleri oralarda buluyoruz. Yani rap müzik mi sadece desem, bazen o duyguyu tam olarak onlar ifade ediyor ve ona biz kapılıyoruz. Onu duyduğumuz zaman diyoruz ki hani “Tamam, yani bu benim yaşadığım şeyi yaşamış ve bunu sözlere aktarmış.” ve bazen bizi rahatlatıyor, yani onun söylediği şeyler, düşündüğü şeyler.” (Azra, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

Benzer şekilde 3. sınıf öğrencisi Duygu da yaşadığı olaylarla dinlediği şarkılar arasında özdeşlik kuran bir diğer katılımcımızdır.

“Yani şöyle diyelim ki bir yaşanmışlık varsa, o da onunla ilgili bir şey anlatıyorsa belki bu olabilir yani. Yani aşk acısı değil, mesela hiç beklemediğin bir insandan beklenmedik bir davranış görürsün, ondan dolayı olabilir.” (Duygu, İZÜ, 21y., 3. sınıf)

Duygu, kendi yaşantısında, örneğin arkadaşlarından beklenmedik davranışlar gördüğünde bunu dinlediği müzikle birlikte dışa vurabildiğini ve kendisinin bu durumu daha rahat içselleştirebildiği görülmektedir. Yaşadığı hislerin dışavurumunu dinlediğini müzikle ortaya koymaktadır.

Yukarıda sayılan katılımcıların yanında Alptuğ, Akin, Ela, Güneş, Kaan ve Özgür'ün de benzer ifadeleri vardır. Geriye kalan 5 katılımcıda (Ada, Buket, Çağrı, Doğukan, İrem) ise duygularının dışavurumunu gösteren ifadelere rastlanmamıştır.

Görünürlüğü arttıkça popülerleşen rap müziğin gençlerin duygu dünyasına hitap ettiğini görmekteyiz. Katılımcıların rap müziğini günlük yaşamlarıyla özdeşleştirerek kendilerini daha iyi hissettikleri, ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Bauman'ın da belirttiği gibi “Duyguları ifade etmenin yeni yollarını öğrenmek zorundayızdır.”¹⁷⁹ Müzik de bu yollardan bir tanesidir.

Burada Baker'in “duygular sosyolojisi” tabirini kısaca açıklamak yerinde olacaktır. Spinoza'nın “duygular öğretisini” temele alarak ortaya “duygular sosyolojisi” kavramını atan Baker, “kanaatler sosyolojisi” dediği metinsel epistemolojiye bir eleştiri olarak bu kavramı ortaya çıkarmıştır. Sosyolojiyi “kanaatlerin kanaati” olmaktan çıkarmak gerektiğini savunan Baker, bu düşüncelerini *Kanaatlerden İmajlara: Duygular Sosyolojisi* adlı kitabında detaylıca açıklamıştır.¹⁸⁰ Günümüzde gençlerin kanaatlerden çok imajlardan etkilendiği ortadadır.

2.3.3. Rap'le Özdeşlik Kurarak Kendini İfade Etme Aracı

Katılımcıların rap müziğini tercih etme sebeplerinden bir diğeri, kendilerini bu müziğe daha yakın hissetmeleri, sözlerini daha anlamlı ve içten bularak kendileriyle bir bağdaşım kurmalarıdır. Katılımcılardan 8'i (Ada, Alptuğ, Azra, Çağrı, Doğukan, Ela, Güneş, Özgür), rap'le bir tür özdeşlik kurduğunu ifadelerine yansıtan katılımcılardır.

20 yaşındaki Özgür (RTEÜ, 20y., Hazırlık), “Yani sözleri anlamlı oluyor bazılarının, hani bazen içimi yansıtıyor falan...” diyerek rap'le bir özdeşlik kurduğunu belirtmektedir. Rap'in sözleri katılımcıda içindekileri yansıtan bir hissiyat oluşturmaktadır. Bu da akıllara Bourdieu'nün *dilsel habitus* kavramını getirebilir. Habitusun birçok boyutundan yalnızca bir tanesi olan “dilsel habitus, toplumsal koşulların bir sonucu olması ve yalnızca herhangi bir söylem üretimi değil, belirli bir “duruma” veya daha ziyade, belirli bir piyasaya yahut da alana ayarlı bir söylem

¹⁷⁹ Bauman-May, *Sosyolojik Düşünmek*, 168.

¹⁸⁰ Ulus Baker, *Kanaatlerden İmajlara*, (İstanbul: Birikim, 2015).

üretimi”dir.¹⁸¹ Rap müzik hip-hop kültürüne ait bir müzik türü olduğu için bu türün dilsel habitus kavramına uygun düştüğü düşünülmektedir.

4. sınıf öğrencisi Doğukan da rap müzik sözlerinde kendini bulduğunu, bazı şarkılarda adeta o sözlerin kendisi için yazıldığını ifade etmektedir. Doğukan’ın bu ifadesiyle raple kimliksel açıdan bir özdeşlik kurduğu görülmektedir.

Benim seçmemdeki sebep aslında daha çok kişiler değil sözler. Yani sözlerin çalgıyla ayarlanması, işte bazı sözler oluyor mesela. Ya bu benim için yazılmış bir şarkıdır diyebiliyorsunuz. Ya bu şarkı benim için mi yazılmış, beni mi gördün de yazdın bu şarkıyı diyebiliyorsunuz sanatçılara. (Doğukan, RTEÜ, 21y., 4. sınıf)

“Bu şarkı benim için mi yazılmış?” gibi ifadelerle adeta rap müzikte kendini bulduğundan söz eden Doğukan’ın rap şarkılarıyla kendisini ne kadar özdeşleştirdiği göze çarpmaktadır.

R. Williams, kültürün “maddi üretim ve tüketimle, belirli bir zaman ve yerdeki sosyal grupların ürettiği ve boş zamanlarını değerlendirmek için yaptığı şeylerle (kültür, edebiyat, sanat ve müziğin yanı sıra beslenme, sporlar, moda, diller, inançlar, görüşler ve gelenekler) dışa vurulduğunu”¹⁸² söyler. Rap müzik kültürü de tıpkı böyledir. Doğukan’ın yukarıdaki ifadelerinden yola çıkarak dinlediği rap şarkılarıyla rap kendinden bir şeymiş gibi dışa vurduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla o, rap kültürünü benimsemiş bir birey olarak değerlendirilebilir. Bu durum Bourdieu’nün *habitus* kavramıyla da açıklanabilir. Bourdieu’nün *Ayrım*’da belirttiği üzere habitus, “Beğenilerin farklı pratikler bağlamındaki cisimleşmesi müşterek sınıf eksenli kültürel kalıpların oluşmasına sebebiyet verir ki, bunun sonucu “türdeş yaşam tarzları”dır. Her sınıf kendi habitusunu yaratır.”¹⁸³ Yani buna bir sosyal gruba aidiyet hissi denebilir.

Bizzat kendi kişilik ve karakteriyle rap müziğin doğasını özdeşleştiren iki katılımcı bulunmaktadır. Bunlardan biri Ada, diğeri ise Buket’tir. Ada, kendisini görüldüğünün aksine eğlenceli biri olarak tarif etmektedir. Rap müziğin de kendisi gibi hareketli ve eğlenceli olduğunu şu sözlerle dile getirdiği görülmektedir: “... aslında dışarıdan bakınca yani biraz soğuk bir insan, sakın bir insan olarak görünüyorum; fakat eğlenceli tarafım daha ağır basıyor bende, bana göre. Yani o yüzden rap de biraz böyle hareketli.” (Ada, İZÜ, 21y., 3. sınıf)

¹⁸¹ Pierre Bourdieu, *Sosyoloji Meseleleri*, çev. Aslı Sümer vd. (Ankara: Heretik, 2016), 148,163.

¹⁸² Raymond Williams, *Kültür*, çev. Suavi Aydın (Ankara: İmge, 1993), 11., Atkinson, *Sosyoloji Kitabı*, 177.

¹⁸³ Bourdieu, *Ayrım*, 16.

Buket de yine benzer bir biçimde kendisinin ve rapin benzerliğini hareketli, enerjik ve pozitif olmak şeklinde şöyle ifade etmiştir: “Hareketli, enerjik ve pozitif bir insanım, onlar da (rap şarkılar) öyle biraz.” (Buket, İZÜ, 21y., 2. sınıf)

Rap müziği hareketli, enerjik ve pozitif bir müzik olarak değerlendiren Buket ve Ada, kendi karakterleriyle rap arasında bu türden bir özdeşlik kurmaktadır.

Bir diğer katılımcımız 23 yaşındaki Güneş de yaşadığı toplumsal meselelerle dinlediği rap şarkılar arasında bir bağdaştırma yaptığını ifade etmektedir.

Mesela Sagopa’yı çok dinlerim ben. Sizinle görüşmeye başlamadan önce bile ben hazırlanırken arka planda Sagopa’yı dinliyordum, onun değindiği noktalar veya kendine biçtiği payları bazen ben kendimde de varmış gibi hissediyorum yani, mesela hangi şarkısında idi, tanıma senesi diye bir şarkısı var, şarkının tam ismini hatırlamadım; ama tanıma senesiyle ilgili bir şarkı ve onun içinde artık bir şeyleri ifade edemeyeceğini, kelimelerin kifayetsiz kaldığını, içindekileri dışa vuramadığını söylüyor. Mesela buradan ben de diyorum ki “Evet, bu dönemde bu sende de var.” Yani hep bir pay çıkarmayla birlikte bağdaştırdığım için istiyorum dinlemeyi. (Güneş, RTEÜ, 23y., 4. sınıf)

Güneş, ismini tam olarak hatırlayamadığını ifade ettiği bu şarkı (Kötü İnsanları Tanıma Senesi) ile ilgili şarkıda kendine dair bir şeyler bulduğunu ifade etmektedir. Görüşmeye başlamadan önce hazırlanırken en son dinlediği şarkının bu olması; fakat şarkının tam adını hatırlayamaması dikkat çekicidir. Muhtemelen görüşmeci görüşmenin heyecanından dinlediği şarkının adını unutmuştur. Zira dinlediği şarkılardan güncel hayatla ilgili ilişkiler kurarak onu kendi hayatıyla bağdaştırmaktadır. Görüşmenin ilerleyen kısımlarında katılımcı bazı rap parçalarını dinlediğinde “Yürüyüşüm bile değişiyor.” ifadelerine yer vermiştir. Yukarıda ifade edildiği üzere rap şarkılarındaki sözleri kendi hayatıyla harmanlayarak içselleştirmesi, Güneş’in de rap habitusuna kendisini ait hissetmesiyle açıklanabilir.

Ela, Emir, Gözde ve Tunç ise rapteki eleştiri ve isyanı bir ifade biçimi olarak gören katılımcılardır. Ela bunu şöyle ifade etmektedir: “... Sorgulayıcı, protest bir tavır var rap müziğin. Böyle içimizdeki isyan işte, başkaldırı filan böyle hislere de kapılırsınız yani rap müzikte.” (Ela, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

3. sınıf öğrencisi Emir’in aşağıda belirttiği üzere kendisiyle bağdaştırdığı noktanın dünyada yaşanan politik ve/veya olumsuz meseleleri sert bir dille eleştirebilmesi olduğunu dile getirmektedir. Rapin protest yapısını cesur bulduğunu ve kendisiyle bu durumu bağdaştırdığını şöyle dile getirmektedir:

Şöyle aslında bir kendini ifade etme biçimi olduğu için, bir ifadeyi daha lirik bir şekilde, daha kafiyeli bir şekilde dile getirdikleri için hoşuma gidiyor. Yani mesela politik bir durumu yahut dünyada yaşanan bir olumsuzluğu birçok zaman sert bir dille

eleştirebildikleri için daha cesur geliyor bana. Biraz da bunları kendimde bulduğum için hoşuma gidiyor. (Emir, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

3. sınıf öğrencisi Tunç ise eleştiriyi isyankârlık noktasında değerlendirmektedir. Fakat bu eleştirinin sadece sözel olmayıp müzikle yapılmasının ona haz vermesi, şu ifadelerinden anlaşılmaktadır: “Kafiyeli sözler de hoşumuza gidiyor, normalde de hani isyankârlık olduğu için de biraz da eleştiri bazında gidersek. Eleştirme, yani o hoşuma gidiyor. Bazı şeyleri düz metin olarak değil de şarkı bazında eleştiriyor...” (Tunç, RTEÜ, 24, 3. sınıf)

Bu isyan, toplumda ve dünyadaki kötülöklere karşı olduğunda katılımcılar tarafından anlamlı bulunmaktadır. Emir ve Tunç’un asıl hoşuna giden şeyin bu isyan ve eleştiri olduğu ortadadır.

Örneklerden de anlaşacağı üzere katılımcıların tamamı rap bir ifade biçimi olarak görmektedir. Katılımcılar yukarıda da bahsedildiği üzere rapin içlerinden geçeni yansıtan bir araç olduğunu da dile getirmektedir. Bu ifade biçimleri, psikolojik bir ruh hâlinin ifadesi, duygularını dışa vurmanın ifadesi, kendi yaşantılarını yansıtan yönleriyle özdeşlik kurma ve eleştirel dışavurumun ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4. Rap Müzikten Alınan Sanatsal/Estetik Haz

Tylor’ın “İnsanın bir toplumun üyesi olarak edindiği bilgiler, inançlar, sanat, ahlâk, gelenek görenekler ve diğer yeteneklerle alışkanlıkları kapsayan karmaşık bütün”¹⁸⁴ şeklinde tanımladığı kültürde inançlar ve sanat, kültürün önemli iki ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Önceleri de ifade edildiği üzere rap müzik bir popüler kültür ögesi olması, kitle iletişim araçları tarafından yoğun bir şekilde topluma sunulmasıyla görünürlüğünü oldukça arttıran bir müzik türü olarak varlığını sürdürmektedir. Zaman ilerledikçe toplumun sanat ve estetik anlayışları da değişmektedir. 19. yüzyıl filozoflarından Hegel “Her sanat yapıtı kendi zamanına, kendi ulusuna, kendi çevresine aittir ve tikel tarihsel ve başka düşünceler ve erekler üzerine bağımlıdır...”¹⁸⁵ der. Her dönemde farklı kıyafet tarzlarının moda olması gibi

¹⁸⁴ Edward Burnett Tylor, *Primitive Culture* (New York: Henry Holt And Company, 1889), 1/1.

¹⁸⁵ Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Estetiğe Giriş*, çev. Aziz Yardımlı (İstanbul: İdea, 2011).

müziğin de kendine ait bir modası vardır. Klasik müziğin yerini günümüzde modern müzik türleri almıştır. Bunlardan biri de rap müziktir.

Rapin İlahiyat/İslami İlimler öğrencilerinin, kendilerini yansıtmaya ve ifade aracı olarak görmelerinin yanı sıra “müzikten estetik bir haz alma” bir diğer sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Duygu, Doğukan, Özgür, Alptuğ gibi katılımcılardan elde edilen verilere göre rap müzik dinlemeleri kulaklarına hoş gelen bir müzik türü olması sebebiyle gerçekleşmektedir. Katılımcıların “Benim kulağıma güzel geliyor, dinliyorum.” (Duygu, İZÜ, 21y., 3. sınıf), “Hoşuma gidiyor diyelim. Ritmi, sözleri...” (Doğukan, RTEÜ, 21y., 4. sınıf), “... yani kulağa hoş geliyor.” (Özgür, RTEÜ, 20y., Hazırlık) gibi ifadelerinden yola çıkarak böyle bir çıkarım yapmak mümkün gözükmemektedir.

2.5. Rap’in Psiko-Sosyal ve Bilişsel Etkileri

Müzik içerisinde çeşitli duyguları barındıran bir sanattır. Müziğin hem bireysel olarak hem de sosyolojik açıdan pek çok etkisi bulunmaktadır. Yapılan bilimsel araştırmalar incelendiğinde müziğin çocukların ve gençlerin zihinsel, sosyal ve bireysel gelişimine katkı sağladığı ayrıca dilsel becerileri ve kelime hafızasını arttırdığı dolayısıyla öğrenmeyi kolaylaştırdığı bilinmektedir.¹⁸⁶ Hatta öğrenciler üzerinde yapılan bazı çalışmalarda müzikal aktivitelere katılan öğrencilerin katılmayan öğrencilere göre sınavlardan daha yüksek notlar aldıkları, akademik başarılarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.¹⁸⁷ Bazı araştırmalarda müzik dinleyen öğrencilerin dinlemeyen öğrencilere göre yaratıcılık kabiliyetlerinin daha yüksek olduğu yapılan testlerle ortaya konulmuştur.¹⁸⁸ Bazı araştırma verileri ise sosyal ve bilişsel gelişim açısından müzikal aktivitelere katılan öğrencilerin katılmayanlara göre aileleriyle, öğretmenleriyle ve arkadaşlarının

¹⁸⁶ Susan Hallam, “The Power of Music: Its Impact on The Intellectual, Social and Personal Development of Children and Young People”, *International Journal of Music Education* 3/28 (2010), 270-271.

¹⁸⁷ Christo Pantev vd., “Representational Cortex in Musicians”, *Annals of the New York Academy of Sciences* 930/1 (2001), 311.

¹⁸⁸ Donald James Simpson, *The Effect Of Selected Musical Studies On Growth In General Creative Potential* (U.S.A. California: University of Southern California, Doktora Tezi, 1969), 93.; Beckett A. Broh, “Linking Extracurricular Programming to Academic Achievement: Who Benefits and Why?”, *Sociology of Education* 75 (Ocak 2002), 83-84.

aileleriyle daha fazla iletişim kurduğunu ortaya koymuştur.¹⁸⁹ Bu durumun öğrencilerin özgüvenlerini, özsaygılarını, motivasyonunu ve öz yeterliliklerini arttırdığını göstermiştir. Aktif müzik faaliyetlerinde, korolarda veya müzik gruplarında bulunmanın; başarı, takdir, disiplin, eğlence, aktif katılım ve olgun sosyal ilişkiler gibi faydaları bulunduğu ortaya konulmuştur.¹⁹⁰

2.5.1 Rap'in Dinleyicilerde Uyandırdığı Duygu ve Düşünceler

Katılımcılara rap müzik dinledikleri zaman ne tür duygu ve düşüncelere kapıldıkları sorulduğunda çeşitli cevaplar vermişlerdir. Bu cevaplar “moral verici olması, umut verici olması, harekete geçirme etkisi, aşk, ölüm, savaş, mutluluk, sakinleşme, huzur, motivasyon, iyi hissetme, düşünceli/sorgulayıcı olma, üzülme, dalıp gitme, müziğin akışına kapılma (hareket), melankolik ruh hali, kafayı başka şeylerle meşgul etme (anlık sıkıntılardan uzaklaşma), dağınık/karmaşık duygular, özlem, kaos, cinsellik, empati, tutunma, birini hatırlatma” şeklindedir.

Buket, “enerjimi yükseltir..., mutlu hissederim, kendimi iyi hissederim” şeklinde bu soruyu yanıtlamıştır. Kaan ise “bir mutluluk ve rahatlama, başka bir yere geçme” hissettiğini söylemiştir. Başka bir yere geçmekle neyi kastettiği sorulunca “kafayı boşaltmak anlamında” olduğunu ifade etmiştir.

Özgür ise “çoğu hüznü... aşk var, savaş var, askerlik var, ...hem hareketli ritimleri oluyor hem de hüznü oluyor, ayrılık var” çoğunlukla hüznü duygusunu hissettiğini ama rap müzikte aşk, savaş, askerlik ve ayrılık gibi duygu ve düşüncelere de kapıldığından söz etmektedir.

Azra ve Duygu ise empati hissettiğini söyleyen iki katılımcımızdır. Azra “bazen o duyguyu tam olarak onlar ifade ediyor ve ona biz kapılıyoruz. Onu duyduğum zaman diyorum ki hani tamam yani bu benim yaşadığım şeyi yaşamış ve bunu sözlere aktarmış ve bazen bizi rahatlatıyor yani onun söylediği şeyler.” ifadeleriyle empati ve

¹⁸⁹ Dimitra Kokotsaki - Susan Hallam, “Higher Education Music Students’ Perceptions of the Benefits of Participative Music Making”, *Music Education Research* 9 (2007), 103.

¹⁹⁰ Hallam, “The Power of Music”, 279. Ayrıca bk. Teppo Särkämö, “Music for the Ageing Brain: Cognitive, Emotional, Social, and Neural Benefits of Musical Leisure Activities in Stroke and Dementia”, *Helda* 17 (Ağustos 2018), 670-685.; Sarah J. Wilson, “The Benefits of Music for The Brain”, *2013 Research Conference: How The Brain Learns Australian Council for Education Research* 20 (2013), 140-148.

rahatlama hissini yaşadığını ifade etmektedir. Duygu ise bunu şöyle ifade etmiştir: “Yani bunu sadece ben yaşamıyorum diyorum. Benden başka yaşayan insanlar var ki bunu dile getirmiş diyorum ve aslında yalnız olmadığımı fark ediyorum.”. Empati duygusunun yanında melankolik ruh haline büründüğünü de şöyle ifade etmektedir: “çok hüznü ise o an doğal olarak hani insanı birazcık daha böyle melankoliye bağlatıyor”. Hüznü ve melankolik hissedenden bir diğer katılımcımız ise Çağrı’dır. “Melankolik ve hüznü bir ruh haline bürünüyorum yani ve aynı zamanda insanı böyle düşünmeye sevk eden şeyleri var.” ifadelerini dile getiren Çağrı, bu duyguların yanı sıra rap’in onu düşünmeye de sevk ettiğini ifade etmiştir.

Doğukan ve Ada rap müzik dinlediklerinde kendilerini daha iyi ve mutlu hissettiklerini ifade eden iki katılımcımızdır. Doğukan, “Duygu ve düşünce olarak mutluluk diyorum.”, Ada “kendimi daha iyi hissediyorum o müziği dinleyince” sözleriyle bu durumu belirtmişlerdir.

Tunç ise hissettiği şeyin “sakinlik” olduğunu ifade etmektedir. “Çok hoşuma gidiyor ve sakinleştiriyor beni” diyen Tunç, rap müzik dinlemenin onu hoşuna gittiğini ve bundan mutlu olduğunu sözlerine eklemektedir. Tunç gibi Gözde’de rap’in kendisini rahatlatıp sakinleştirdiğini şöyle ifade etmektedir: “Rahatlama, ilk duygum o. Sakinleştiriyor bir nevi beni bulunduğum durumdan”.

Alptuğ, Emir ve Güneş ruh halleri neşeliyse rap müzikten pozitif duygular aldıklarını, değilse negatif duygular hissettiklerini ifade etmişlerdir. Buna karşın Tunç, ruh halinin dinlediği müzikten hiçbir zaman olumsuz etkilenmediğini, dinlediği rap müziğin ona her zaman huzur ve sakinlik verdiğini ifade etmektedir. Esasında katılımcıların çoğunluğu, ruh haline veya ilgilendiği şeye göre dinlediği müzikten farklı bir hissiyat aldığını ifade etmiştir. Örneğin Güneş’in, evde temizlik yaparken rap müzik dinlemenin ona, yaptığı bu aktiviteyi eğlenceli kılması veya Özgür’ün spor yaparken rap’in onu gaza getirmesi gibi.

Akın, rap’in ona biraz düşünmeye sevk etme ve biraz geçmişe özlem hissettirebildiğini, motive edici bir yönün bulunduğunu ifade etmektedir. İrem de düşünmeye sevk ettiğini ifade eden bir diğer katılımcımızdır.

Mesela Resul Aydemir dinlerken biraz daha dini duygularımın devreye girdiğini, onunla beraber bu konuları daha çok düşündüğümü görebiliyorum. Sagopa ile biraz daha kelimeler üzerinden düşünmeye başlıyorum. İrem, İZÜ, 22y., 2. Sınıf).

Yukarıdaki ifadelerinden anlaşıldığı üzere İrem, dinlediği rapçiye göre dini duygularının devreye girdiğini veya kelimelerinin anlamları üzerine düşüncelere daldığını ifade etmektedir. Genel itibarıyla rap'in onu düşündürdüğünü belirtmektedir.

Rap müziğin pek çok duygu ve düşünce barındırdığını belirten Ela, dinlediği şarkının içeriğine göre her türlü duygu ve düşünceyi ona hissettirebileceğini ifade etmektedir.

Yani dağınık diyebiliriz çünkü çok şey var pek bir şey yok. Aynı şarkı içerisinde adam hem sevgilisinden bahsedebilir hem aşktan bahsedebilir hem cinsellikten bahsedebilir hem savaştan- kaostan bahsedebilir. Bu anlamda dağınık bir çalışma oluyor rap müzik genelde. Her telden hissedebiliriz yani her tarzdan bir şeyler hissedebiliriz. Bana hissettirdiği şöyle yani dağınık olduğu için şu an tam bir şeye dökemiyorum. (Ela, RTEÜ, 22y., 4. Sınıf)

Ela burada “çok şey var, pek bir şey yok” diyerek modern rap'te daha önce de bahsettiğimiz “AVM gibi rapler” kavramını akıllara getirmektedir. Savaştan ve kaostan bahsederken bir anda aşktan, sevgiliden veya cinsellikten bahsedebildiğini dolayısıyla rap'in ona dağınık duygular hissettirdiğini ifade etmektedir. Tüm bu duygu ve düşünceler çerçevesinde rap'in katılımcıların hayatına etki ettiği pozitif ve negatif yönler aşağıda ele alınacaktır.

2.6. Rap'in Katılımcılara Olumlu Etkileri

1. Bireyin Moral ve Motivasyonunu Arttırma

İnsanın hayatında onu zaman zaman üzen, yıpratıcı veya yıldıran şeyler yaşanabilir. Katılımcılardan 8'i (Alptuğ, Özgür, Doğukan, Akın, Kaan, Güneş, Duygu ve Ada) rapin böyle zamanlarda onlara motivasyon sağladığını ve enerjilerini pozitif çevirdiğini belirtmişlerdir. Rap müzikte yer alan harekete geçirici ritim ve sözler katılımcılarda moral ve motivasyon artışını sağlamaktadır. Örneğin Güneş yolda yürürken bir rap şarkısını dinlediğinde öyle motive olmuş ki “Yürüyüşümün bile değiştiğini hissedebiliyorum.” sözleriyle bu durumu dile getirmiştir.

Mesela benim burcum balık ve çok duygusal değerlendiriyorum bazı şeyleri. Böyle çok duygusal değerlendirmem de çoğu zaman bir hüznün hâli içinde olmama sebep oluyor. Ben böyle durumlarda rap dinlediğim zaman biraz daha modumu yükseltebiliyorum. Bu da beni olumlu anlamda etkilemiş oluyor. Ya da eğer bir tık fazlaysa bu durgunluğum ve depresif hâlim, bu sefer dinlediğim şarkı da depresifse olumsuz olarak bir tık daha geriye düşüyorum. Yani olumlu ve olumsuz olarak kesinlikle ruh hâlime göre beni etkiliyor; ama daha çok iyi noktalara getirmek için daha çok dans edebileceğim veya işte kendimi kaptırıp bir rapçi havasında dolaşabileceğim şarkıları tercih ediyorum. Bu da olumlu anlamda iyi hissetmeme, yükselmeme sebep oluyor. Mesela Sagopa'nın *Sertlik Kanında Var Hayatın* şarkısını yolda yürürken dinlediğimde,

yürüyüşümün bile değiştiğini hissedebiliyorum onu dinlediğimde (gülerek). (Güneş, RTEÜ, 23y., 4. sınıf)

Güneş'in bir ilahiyat öğrencisi olarak dans edebileceğim şarkıları tercih ediyorum demesi ve mülakatın ilerleyen kısımlarında "Eğer mutluysam ne kadar üzücü söz geçse de o şarkıda ben o an dans edebilirim. Bu hareketleri böyle hani (elleriyle gösteriyor) belli başlı hareketler oluşuyor yani dinlerken." ifadelerine yer veren Güneş bu dansları evdeyken yaptığını da aktarmaktadır. "Hani bir de kız olmanın verdiği şeyle bulaşığı, temizliği yaparken böyle..." ona enerji verdiğini ve dans etmeyi çok sevdiğini şu sözlerle: "Mutluyken daha çok dinlerim çünkü dans etmeyi de seviyorum." dile getirmektedir.

Bu durum ilahiyat öğrencisi rap dinler mi? Dans eder mi? Gibi soruları akıllara getirebilir. Görüldüğü üzere bu öğrenciler rap de dinler dans da eder. Buradan şöyle bir sonuca da varılabilir. Katılımcılar dini olanla seküler olanı yaşamlarında ayırt edebilmektedirler. Katılımcıların ifadelerinden müzik dinlemeyi veya dans etmeyi dinlerine zarar verecek bir şey olarak görmedikleri anlaşılmaktadır.

2. Araştırmaya-Düşünmeye Sevk Etme ve Farkındalık Oluşturma

Güneş'in yukarıdaki ifadelerinden anlaşılabileceği üzere motive edici ve ruh hâlini yükseltebilecek şarkılar dinlemek insana mutluluk ve özgüven verebilmektedir. Ayrıca Güneş rap müziğin, ona olumsuz manada pek etki etmediğini fakat olumlu anlamda onu araştırmaya ve öğrenmeye teşvik ettiğini ifade etmiştir. Güneş gibi İrem, Emir, Ela ve Çağrı rap müziğin onları araştırmaya ve düşünmeye sevk ettiğini ifade eden diğer katılımcılardır.

Rap benden bir şey götürmedi bana bir şeyler kattığını düşünüyorum. Belki bakış açısı olarak bir şeyler. Mesela ülkenin sorunlarını ele alan bir sanatçı Şanışer. Siyasi anlamda değinen bir noktası var. Mesela bunu dinlerken "Bunu söylüyor ama neden bunu neden söylüyor?" düşüncesi oluşuyor kafamda ve günlük hayatımda da içinde bulunduğum durumu anlamam için çok daha farklı bakış açısıyla da bazı şeyleri değerlendirmem gerektiğini düşündürüyor. Yani diyorum ki "Bunu düşünüyor ama neden düşünüyor?" Onun bu sözleri yazmasının altında yatan sebebi araştırmaya götürüyor beni günlük hayatımda. (Güneş, RTEÜ, 23y., 4. sınıf)

Politik açıdan farklı bir görüşe sahip olan bir rapçiyi dinleyerek onun zihniyetini, politik görüşlerinin altında yatan sebepleri anlamaya çalıştığını ifade eden Güneş bu sayede kendi düşüncesini nasıl temellendirmesi gerektiğine dair araştırmalar yaptığını söylemiştir. Güneş, bu tarz rapleri dinlemenin güncel hayatta yaşanan siyasi ve sosyal meselelerin altındaki gerçeği araştırma konusunda ona olumlu katkı sağladığını dile getirmiştir.

Tıpkı Güneş gibi Emir de politik ve sosyal meselelere dair konuları rap müzik sayesinde merak edip araştırdığını ve bilgi sahibi olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

Diğer taraftan belki bazı bilmediğim siyasi-politik olayları da raptten öğrenip sonrasında araştırma gibi bir durum olmuş olabilir. Mesela yani şöyle. Çok girmek istemeden. Daha önceden yaşanmıştı. Amerika ile Türkiye arasında yaşanmış bazı olayları işte dile getiriliyor ve ben bunu daha önce duymamıştım mesela. İnternette araştırıp baktığım zaman evet böyle bir şey gerçekten varmış dediğim olmuştu. Ya da işte dediğim gibi Hidra'nın Doğu Türkistan müziğinden araya oradaki yapılan röportajları da eklediği için birçok aslında Doğu Türkistan hakkında bilgilendirmeler almış oluyoruz. Böyle faydaları oldu bana. (Emir, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

Siyasi meselelerden konuşma hususunda katılımcıların daha çekimser davrandıkları gözlemlenmiştir. Bazı katılımcıların siyasi içerikli rap şarkıları, oradaki görüşleri benimsedikleri için değil eleştirel bakış açısıyla dinlediklerini ifadelerine yansıttıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra yalnızca ülkemizde yer alan politik meselelere karşı değil dünyadaki Müslüman coğrafyaları ilgilendiren politik içerikli rap şarkılarını ilgiyle dinledikleri gözden kaçmamıştır.

Ela, Alptuğ, Özgür, Kaan gibi katılımcılar siyasi ve tarihi konuların yanında gündelik yaşama dair birtakım meseleler hakkında farkındalıklar yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Alptuğ, “Canfeza’nın *Gaza* diye bir şarkısı var, bunu dinlediğinizde Gazze’de yapılan saldırıyla ilgili olan bazı ibareleri görüyorsunuz.” Bu parça, Gazze’deki İsrail saldırılarından ve Müslümanlar’ın bu durumdan olumsuz etkilenmesini içeren bir rap şarkısıdır. Bu gibi rapler Alptuğ’un şu ifadeleriyle “... farkındalık oluşturabiliyor diyeyim.” kendisinde bir farkındalığa yol açtığı anlaşılmaktadır.

22 yaşındaki Ela bir taraftan Bağdat ve Filistin bölgesindeki savaşların varlığından haberdar olurken başka bir taraftan aynı rapçinin farklı bir şarkısında kadının metalaştırılmasını, cinsel bir obje olarak görülmesi gibi hayatın içindeki problemlere bir ışık tuttuğunu şöyle ifade etmektedir:

Olumlu yönleri farkındalık diyebilirim. Mesela bilmediğim şeyler hakkında malûmatım oldu. Özellikle Sagopa Kajmer’in eserleri sayesinde. *Bağdat* eserinde hissetmişim. Bağdat’ta bir savaş olduğunu, Bağdat’ın bombalandığını orada öğrenmişim. *Ateşten Gömlek* isimli eserinde Filistin’de savaş olduğunu, İslam coğrafyasında genel anlamda bir savaş ve kaos ortamı olduğunu o yıllarda Sagopa Kajmer’in eserleri üzerinden öğrenmiş ve anlamlandırmışım. Bende bir farkındalık oluşturmuştu. Yine insanın anlam arayışı ile de ilgili böyle mesela şey var, *Aşk Yok Artık* diye bir eseri var, onda da mesela kadının metalaştırılması, kullanılmasını, sadece seks amaçlı kullanılmasını vesaire anlattığı bir eserd. Aşk yok artık diyor, yani kalmamış, seni kullanır atarlar vs. Bunları tamamen rap müzikle adam anlatıyor mesela. Bu tarz hayatın içinden problemlere dair bir farkındalık oluşturduğunu söyleyebilirim. (Ela, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

İlk kez bir rap şarkısıyla Bağdat'ın bombalandığını farkına vardığına söyleyen Ela konuşmasının devamında Filistin'de ve İslam coğrafyalarında genel olarak bir savaş ve kaos durumunun hâkim olduğunu rap şarkıları sayesinde fark ettiğini söylemiştir.

Rapçilerin gündelik yaşama dair konuları şarkılarında işlemeleri katılımcılarda bir farkındalık oluşturmakta ve onlara gündelik hayat meselelerine dair bir bilinç kazandırmaktadır. Rap müziğin günlük hayattaki sorunlarla başa çıkmada onlara yardımcı olan, akıl veren bir yapısı olduğunu göstermektedir. Gündelik hayatta insanın karşılaştığı hemen her mesele toplumsaldır. Toplum insanları etkileyen sosyal ilişkiler bütününe denir. Beşerî ilişkiler resmi ilişkiler, aile-akrabalık ilişkileri, romantik ilişkiler gibi sosyal ilişki biçimlerini kapsar. Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere kimi yaşadığı aşk acısına dair bir farkındalığa değinmiş kimi dost kazığına. Dolayısıyla katılımcılarda kadına yönelik istismar, savaş suçları gibi pek çok konuda farkındalık ve bilinç oluştuğunu söyleyebilmek mümkündür.

3. Stres Kaynağından Uzaklaşarak Zihni Tazelemek

İnsan zaman zaman kendi işine daha iyi odaklanabilmek için çeşitli hobiler veya aktiviteler gerçekleştirir. Kişiden kişiye değişebilen bu aktiviteler kimine göre denizi seyretmek, kimine göre kitap okumak, kimine göre ise müzik dinlemek olabilir. Kaan ve Azra rap müzik sayesinde kafalarını boşaltıp rahatlayabildiğini ifade eden katılımcılardır. Nitekim Azra özellikle kısıtlı vakitlerde zihnini tazelemek ve kafasını boşaltmak istiyorsa rap müzik dinleyerek zihnini tazeleyebildiğini ifade etmiştir.

Rap şarkılarını, insanı bazı streslerinden, hayat meşgalelerinden ayırıp o anda onu farklı bir yöne iletme noktasında, bir aracı olarak görüyorum. Yani bizler şu anda öğrenci olarak hem manevi hem belki maddi hem okul sıkıntıları, ders sıkıntıları olan bir dönemden geçiyoruz. Ders yoğunluğu olan zamanlarda bazen insanlar odaklanabilmek için belli bir kafa dağınıklığına ihtiyaç duyuyor ve bunun da kısa bir zamanda olması gerektiği zamanlar oluyor. Hani belki uzun uzun zaman olduğunda dışarıya gidip herhangi bir aktivite yapabilir ama bu kısa zamanda ancak müzik açarak o müzikteki onların yaşadığı hissiyatı.... İnsan kliplerinden bile etkilenebiliyor, izleyebiliyor. Onların yaşadığı o anki duyguları kendimin o anki olduğu duygulardan sıyrılıp onların duygularına kapılıp kendimi daha rahatlatmak, o sıkıntılı dünyadan bir an önce kendimi uzaklaştırıp farklı bir aleme geçip kafa dinleyip ondan sonra daha iyi, daha dikkatli derse odaklanmaya ya da diğer hayata odaklanma noktasında olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum. (Azra, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

Azra, yaşadığı toplumsal problemlerden bir kaçış olarak da rap müzik dinlediğini ifade etmektedir. Kaan, “Kafayı boşaltmak için. Yani o anki

problemlerimden sıyrılıp deşarj olurum” demiştir. Tıpkı Kaan gibi Azra’nın da yaşadığı problemlerden bir kaçış olarak rap müzik dinlediği görülmektedir.

4. Hızlı-Akıcı Konuşma ve Öğrenmeye Katkı Sağlama

Müzikle ilgili yapılan bilimsel araştırmalarda müzikal aktivitelere katılan öğrencilerin katılmayanlara oranlara literal becerilerinin daha gelişmiş olduğunu dair bulgular rapin psiko-sosyal ve bilişsel etkileri başlığında ele alınmıştır. Rap müzik pek çok müzik türüne göre daha yoğun kelime kapasitesi ve daha hızlı bir icraya sahiptir. Dolayısıyla rap müziğin katılımcıların ifadelerinden de yola çıkarak hızlı ve akıcı konuşmaya etkisi olduğu söylenebilir. Burada İrem ve Emir’in ifadeleri dikkat çekicidir.

Bu hızlı konuşma olayı bir şeylerde acelecilik yapıyorsam ve çok fazla konuşmak istediğim bir konuysa aslında biraz daha hızlı konuşabiliyorum. Belki çok fazla rap dinlemekten, Ceza dinlemekten de olabilir. Bilmiyorum; ama tabii ki rapin illâ ki faydası oldu. (İrem, İZÜ, 22y., 4. sınıf)

İrem’i araştırmaya ve düşünmeye sevk eden rap müzik, aynı zamanda ona lengüistik açıdan faydalı olmaktadır. Kelimelerin uyumu ve kafiyelerin güzelliği, onun için önemli bir yere sahiptir. Katılımcı bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Beni biraz daha sorgulamaya, düşünmeye sevk ediyor. Hani benim için ifade ettikleri aslında sanırım olumlu yönleri, biraz önce verdiğim cevaplardan bunu anladım ki bu benim için güzel aslında. Yani kelimelerle aramın daha da kuvvetlenmesini sağladı. Kelimelerin uyumu, kafiyelerin güzelliği vesaire hani bunlar benim için çok kıymetli, kelimelere çok önem veriyorum ve bunlar benim için olumlu yönleri. (İrem, İZÜ, 22y., 4. sınıf)

İrem, görüşmenin devamında heyecanlandığı zamanlarda daha hızlı ve akıcı konuştuğunu, aynı zamanda bu hızlı konuşmasında rap müzik dinlemesinin etkili olduğunu “Belki çok fazla rap dinlemekten, Ceza dinlemekten de olabilir. Bilmiyorum; ama tabii ki rapin illâ ki faydası oldu.” sözleriyle dile getirmiştir.

Emir ise rap müzikte freestyle’ın (serbest stil) hızlı ve kafiyeli cümleler kurabilmeyi sağladığını, ayrıca kelime dağarcığının gelişmesine de vesile olabileceğini şöyle ifade etmiştir:

Dinlediğim rapçiler genelde sanatsal bir iş yaptıkları için belki kelime dağarcığımda gelişmelere sebep olmuş olabilir. Onun dışında belki cümle kurmam konusunda yardımcı olmuş olabilir. Çünkü freestyle dediğimiz şey onların ezber yaptığı şeyler değil aslında, onların orada türettiği kafiyeli sözler. (Emir, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

Çalışmadaki en dikkat çekici verilerden biri, Duygu'nun rap müziğe başlama hikâyesidir. Duygu, YKS'ye¹⁹¹ hazırlanırken rap müzikle nasıl tanıştığını şöyle aktarmıştır:

Ben sözelci olduğum için üniversite sınavına hazırlanırken YKS'ye edebiyattan da girmem lâzımdı ve çok fazla yazılı eser vardı. Sonra ben bunları nasıl ezberleyeceğimi falan diye düşünürken Youtube'da İmpala diye biri vardı. O mesela Cumhuriyet edebiyatındaki yazarları, eserlerin içeriklerini, mesela Tanzimat edebiyatında ne olduğunu rap müzik hâline getirmiş, böyle 3-4 dakikalık bir şarkı yapmıştı. Ben bunu dışarıya çıktığım zaman, okula giderken vesaire evdeyken canım sıkıldığında dinliyordum. Sonra bir baktım, ben bunu ezberlemeye başlamışım. Yani bayağı ezberlemişim. Ondan sonra sınavda bile şunu hatırlıyorum, yani üniversite sınavına girdiğimde bu şarkıyı söyleyerek yazar eserleri bulup doğru yaptığımı hatırlıyorum. Olumlu olarak benim üniversite sınavında doğru cevap vermeme vesile oldu. O şarkıyı söyleyerek, böyle aklıma getirerek ben bunları cevapladım. (Duygu, İZÜ, 21y., 3. sınıf)

Yukarıda da ifade edildiği üzere katılımcı bu rap şarkılar sayesinde üniversite sınavında doğru cevaplar verdiğini ifade etmiştir. Müzikle öğrenme, bir tür kodlayarak öğrenme çeşididir. Bu metot, eğitimde yer yer uygulanmaktadır. Üstün'ün 5. sınıf öğrencileri üzerinde uyguladığı “vitaminler” konusunu rap müzikle öğrenme üzerine bir çalışması bulunmaktadır. Üstün'ün çalışmasında elde ettiği bulgulara göre ise rap müzikle öğrenmenin kısa sürede gerçekleştiği ve kalıcı olduğu sonucuna varılmıştır.¹⁹²

Bir diğer katılımcı olan 3. sınıf öğrencisi Akın, *Hayki*'nin *B1R* isimli rap şarkısı sayesinde Türkiye'nin 81 iline dair bir yeni bilgi öğrenebildiğini şöyle belirtmiştir:

Hayki diye birisi var, şarkısının adı B1R. Burada da bütün illerimizin ismini söyleyip o iller hakkında meşhur olan bir şeyini söylüyor. Yani bütün 81 ilimizi söyleyip yanına da bir şeyini söylüyor. Mesela bu şarkıyı 2-3 yıl önce falan çıkardı herhâlde. Bence çok manalı bir şey, yani ben bilmesem mesela en azından bir ilimizin bir tane şeyini öğrenmiş olurum dedim yani. (Akın, İZÜ, 23y., 3. sınıf)

Bir rap şarkı sayesinde Türkiye'nin her bir iline ait meşhur bir özelliğin öğrenilebilmesi Akın tarafından oldukça anlamlı da bulunmaktadır. Dolayısıyla rap müziğin katılımcılar üzerinde öğrenmeye katkı sağladığı ve Üstün'ün çalışmasının da bunu desteklediği görülmektedir.

5. Eğlenme ve Sosyalleşme Aracı

Müzik sektörü eğlence kültürünün bir parçasıdır. Bu bakımdan rap müziğin katılımcıların sosyalleşmesine ve eğlenmesine olanak sağlaması gayet tabiidir. Broh¹⁹³

¹⁹¹ Yükseköğretim Kurumları Sınavı.

¹⁹² Üstün, *Ortaokul 5. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi “Vitaminler” Konusunun “Rap ile Öğretim”ine İlişkin DeneySEL Bir Çalışma*, 22.

¹⁹³ Broh, “Linking Extracurricular Programming to Academic Achievement, 83.

ve Lillemyr'in¹⁹⁴ yapmış olduğu bilimsel araştırmaların sonuçlarına göre müzik faaliyetlerinde yer alan öğrencilerin sosyal becerilerinin daha gelişmiş olduğu, kendilerini daha rahat ifade edebilme, yüksek motivasyon, özgüven ve öz yeterlilik açısından bu faaliyetlerde yer almayanlara göre daha yüksek puanlara sahip olduğu ortaya konmuştur.¹⁹⁵

Buket ve Ada, arkadaşlarıyla birlikte rap şarkılar söyleyerek hem eğlendiklerini hem de sosyalleşerek motivasyonlarının arttığını ifade etmişlerdir. 21 yaşındaki Buket, “Mesela işte arkadaşımınla bir bağ tarzında onu görünce ben bir şarkı söylerim. O devamını getirir, böyle devam eder falan.” sözleriyle bunu dile getirmiştir. Ada ise “Zaten en yakın arkadaşım olan kişiyle dinliyoruz. Mesela onunla beraberken, yani birlikte eğlendiğimiz için rap müzik dinlediğimizde güzel bir vakit geçirmiş oluyoruz.” ifadeleriyle bu durumu bizlere aktarmıştır.

Katılımcıların 10'u rap müzik sayesinde arkadaşlarıyla sosyalleşip eğlendiklerini dile getirmiştir. Diğer 6 katılımcı ise bireysel olarak rap müzik dinlemeyi tercih etmektedir.

2.7. Rap'in Katılımcılara Olumsuz Etkileri

Güneş, Ada, Buket, Alptuğ, Özgür, Akın, Kaan gibi katılımcılar, rap'in çoğunlukla olumsuz bir etkisi olmadığını, olumlu yönlerinin olumsuz yönlerinden fazla olduğunu söylemiştir. Rap'in katılımcılar üzerindeki olumsuz etkileri, melankolik ruh hâli (7 kişi), zihni gereksiz yere meşgûl etme (2 kişi), konuşma diline olumsuz yansımalar (2 kişi), ibadetlerden alıkoyma (1 kişi) ve öfke/agresiflik (1 kişi) olarak tespit edilmiştir. 3 katılımcı ise rapin olumsuz etkisi olmadığını, olduysa bile bunun farkına varmadığını söylemiştir.

1. Melankolik (Üzgün, Umutsuz, Depresif ve İç Kapanık) Ruh Hâli

Katılımcılardan elde edilen veriler ışığında genel itibarıyla rapin olumsuz yönü, katılımcıları hüznü, üzümlü, üzümlü zamanlarında daha da üzümlü, umutsuz ve depresif bir ruh hâline büründürmesidir. 16 katılımcının 7'si rapin olumsuz özelliği olarak bunu

¹⁹⁴ Ole Fredrik Lillemyr, “Achievement Motivation as a Factor in Self-Perceptions” (ERİC, 11 Nisan 1983), 18.

¹⁹⁵ Hallam, “The Power of Music”, 278.

görmektedir. Gözde, İrem, Çağrı ve diğer bazı katılımcılar, bu konuda fikrî açıdan benzerlik göstermektedirler. Örneğin:

Olumsuz olarak da bazen bohem durumlar yaşarız, bazen öfke durumları yaşarız. O durumda da çok kalmak istemeyiz. O durumdan çok çabuk da çıkmak istemem. Her duygu o an yaşanmalıdır. Çünkü bastırılmaması gerektiğini düşünüyorum; ama o olumsuz duyguda da çok kalmak istemiyorum. Yani rapin de buna katkı sunmasını istemediğim için bazen “Tamam, yeter.” diyorum yani, “Bir dur diyorum.” Mesela sakinliğe gidiyorum, sonra hani bir liman arayışı olur ya insanın. O anlamda beni daha olumsuz etkilememesi için özellikle o dediğim küfür veya o isyan, o böyle sürekli bir şikâyet hâli çok sevmediğim bir durum aslında. O durumdan da çıkmak için daha doğrusu o şikâyet durumlarına da çok girmemek için o an dinlememeyi tercih ederim. Yani tamamen ruh hâlimle alakalı aslında. (Gözde, RTEÜ, 25y., 4. sınıf)

Daha önce rap’in kendisine huzur ve sakinlik verdiğini söyleyen Gözde, burada tam tersine ruh hâline bağlı olarak rap’in onu daha fazla demoralize edebileceğinden bahsetmektedir. Rap’i çok sevdiği için onun bu depresif anlarına katkı sunmasından kaçınmak adına rapten uzaklaştığını ve bu bunalımlı ruh hâlinde fazla kalmamaya çalıştığını ifade etmektedir.

22 yaşındaki İrem, benzer şekilde rap’in olumsuz bir etkisi olarak üzgün zamanlarında hüznü rap şarkıları dinlediğinde kendisini daha üzgün, daha ağlamaklı hissedebildiğinden söz etmektedir.

Olumsuz anlamda belki bazen boş vakte kaçıp haddinden fazla vaktimi ona vermiş olabilirim ve depresiflikle beraber o hüznü belki kötü bir şeyler de düşünmüş olabilirim. Belki o isyan, aslında belki istemeden benim içime de gelmiş olabilir. Düşündürdü yani insana. Tamam, her duyguyu yaşamamız gerekir. Ama yapı itibarıyla çok fazla aman aman günlerce üzgün kaldığım olmaz. İllâ ki bir yerden toparlarım kendimi, hayata adapte ederim. Çünkü insanı umutsuzluğa sevk ediyor ve umutsuzluk yok yani, biz Allah’a inanıyoruz ve illâ ki bir yerden bir kapı açılacaktır. Bunu unutturuyor aslında hüznü rap şarkıları insana. Biraz daha böyle insanı depresyona sokup gerçeği unutturabiliyor. O yüzden belki olumsuz tarafları budur, insanlara gerçeği unutturabiliyorlar. Yani bunu nasıl tarif ederim bilmiyorum da. Zaten kötü bir olay yaşamışsınız ve onun üzerine gelen böyle bir şarkı daha da insanı kötü edebiliyor. Daha da üzülebiliyorsunuz. Ağlıyorsanız daha ağlamaklı olabiliyorsunuz. (İrem, İZÜ, 22y., 4. sınıf)

Vaktini gereğinden fazla rap müzik dinlemeye harcayarak o depresif ruh hâlinde uzun süre kalıp isyana kaçan düşüncelere sürüklenmek, rapin İrem üzerindeki olumsuz etkisidir. Bu soruyu yanıtlarken “Acaba rap beni isyana sürüklüyor olabilir mi?” dercesine düşündürdü yani.” demiştir. Katılımcılar daha önce rap üzerinde böyle derin düşünmediğini, bu görüşmeler sayesinde bir farkındalık yaşadığını da zaman zaman dönüt olarak vermiştir.

Çağrı da rap'in onu hüzünlü ve melankolik yaptığını ifadelerine şöyle yansıtmıştır "... olumsuz derken de hüzünlü ve melankolik birisi yapıyor." Güneş ise ruh hâline göre raptten olumsuz etkilenebildiğini "Eğer bir tık fazlaysa bu durgunluğum ve depresif hâlim, bu sefer dinlediğim şarkı da depresifse olumsuz olarak bir tık daha geriye düşüyorum." sözleriyle dile getirmiştir.

2. Zihni İstemsizce Meşgûl Etme ve Yorma

Zihnini istemsizce meşgûl ettiğini veya zihnini yorduğunu düşünen iki katılımcı vardır. Bunlar Azra ve Kaan'dır.

Azra rap müziğin onun zihnini boşaltmasına yardımcı olduğunu söylemişti; fakat bazen de dinlediği şarkı sözlerinin diline takıldığını ve bunun onu olumsuz olarak etkileyebildiğini söylemiştir.

Olumsuz olarak ise bu gibi şeyler bazen zihni çok meşgûl ediyor, mesela dinledikten sonra belki 1-2 saat sonra tekrar aynı şarkıyı mırıldanıyoruz. Normalde belki ders çalışırken bir anda o şarkı aklımızdan gelip geçiyor; ama normalde derse odaklanmamız gerekiyor. Hatta okulda bile belki bir anda bir şey duyduk, arkadaşımız ağzından bir anda o şarkıyı söyledi. Sonrasında biz o şarkıyı durmadan tekrar ederiz. Hatta ona "Ya ağzıma taktın bu sözü. Bu söz durmadan aklımdan, ağzımdan gitmiyor." deriz. Bu gibi olumsuz yanları olduğunu söyleyebilirim. (Azra, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

Ders dinleme esnasında aklının dinlediği rap şarkılara gitmesi, Azra'yı etkileyen olumsuz bir özelliktir. Kaan ise rap müziğin yoğun sözlü ve hızlı olmasının bazen onu yorabildiğini, böyle durumlarda ise rap dinlemeyi bıraktığını ifade etmiştir.

Olumsuz olarak kelimeler böyle hızlı hızlı söylendiği için bazen biraz rahatsız edebiliyor. Yani kelimeler hep şiir gibi hızlı hızlı çıktığı için. Bazen biraz dinlememeyi tercih ettiğim de oluyor. Biraz yorucu oluyor. (Kaan, İZÜ, 23y., 3. sınıf)

Çok yoğun sözlü ve hızlı rap şarkılar Kaan'ı bazen yorabilmektedir. Zaten kendisi de rap'in pek olumsuz bir yönünün olmadığı düşünen katılımcılardan biridir.

3. Rap'in Katılımcının İbadetlerini Aksatmasına Neden Olması

Rap'i uzun süre dinleyip ona maruz kaldığı lise döneminde ibadetlerinde aksama yaşadığını söyleyen 1 katılımcı vardır. 21 yaşındaki Duygu, rap'i çok fazla dinlediğinde bu durumun onun ibadetlerinde gevşekliğe sebebiyet verdiğini ifade etmektedir. Bu durumun tek başına raptten kaynaklanmadığını belirten Duygu, arkadaş çevresinin de olumsuz etkisine maruz kalarak böyle bir hadiseyi lise döneminde yaşadığını şu sözlerle dile getirmiştir:

Mesela diyelim ki dinlediğim şarkıda eğlenme, sadece dünya hayatı varmış gibi devam etme veya içkiyi, uyuşturucuyu öven şeyler var. Ben bunu dinliyorum. Ben bunu böyle düşündüğüm için dinlemiyorum. Ben kulağıma güzel geliyor diye dinliyorum; ama aslında öyle değil, kulağıma güzel geliyor diye değil, zihnin sen fark etmeden kalbini bu tarafa meylettirmeye başlıyor. Böyle yapınca ne oluyor? O zaman sen ibadetlerini tembellikle yapmaya başlıyorsun. Yani namaz kılarken huşu ile kılmıyorsun mesela, tam idrak ederek kılmıyorsun, işte Kur'an okumaktan soğutuyor seni, zikretmekten soğutuyor bunlar. Ya da sürekli bunu dinlemeye başlıyorsun. Böyle bağımlısı gibi oluyorsun. Bu sefer ne olmuş oluyor? İşte vaktinin hepsini oraya harcamış oluyorsun. **Yani sende bu tür etkileri oldu mu?** Lisede bu oldu, fark etmemiştim ama oldu. Rap dinlemek tek bir sebep olarak değil. Bunu rap yaptı diyemem. Lisede arkadaş çevresi de bunu çok etkiliyor. (Duygu, İZÜ, 21y., 3. sınıf)

Böyle bir etkiden söz eden tek katılımcı Duygu'dur. 21 yaşında 3. sınıf öğrencisi olan Duygu, "Lisede bu kadar bilgiye sahip olmadığım için neyin ne olduğunu fark edemiyordum; ama üniversiteye geçtiğim zaman bunları fark ettim ki bu beni soğuttu bazı şeylerden." sözleriyle İslami ilimler okumanın onu rap'in bu olumsuz yönlerinden alıkoyduğunu ve bir bilince ulaştırdığını ifade etmiştir. Ayrıca yapılan bazı bilimsel araştırmaların neticesinde lise öğrencilerine oranla üniversitedeki son birkaç yıla kadar başarılı kimlik kazanmış bireylerin sayısının arttığı ortaya konmuştur.¹⁹⁶ Tüm İlahiyat ve İslami İlimler Fakültesi öğrencisi katılımcılarımız bu konuda hemfikir olup okudukları bölümün onları yüksek bir bilince ulaştırdığını, rap'in olumsuz yönlerinden bu sayede etkilenmediklerini dile getirmişlerdir. Bu durum, dinin zararlı şeylerden uzaklaştırarak faydalı işlere yönelten fonksiyonuna bir örnek olarak gösterilebilir.

4. Rap'in Günlük Konuşma Diline Olumsuz Etkisi

Rap'in katılımcıların diline olan olumlu etkilerinden yukarıda bahsedilmişti. Alptuğ, Özgür, Akın, Emir ve İrem, rap'in onların kelime dağarcıklarını genişlettiğini ve bunun dillerine katkı sağladığını, bu sayede rap'in onların hızlı konuşabilmelerine etkisi olduğunu ifade etmişti. Tunç ise bu durumun tam aksine kendisini doğru düzgün, kurallı bir cümle kuramaz hâle getirdiğini şöyle ifade etmiştir:

Olumsuz olarak şöyle, hani sürekli dinleye dinleye hızlı konuşuyorsunuz. Otomatikman artık düz metin kuramaz hâle geliyorsunuz. Yüklemler başka yerde, özneler başka yerde oluyor, cümle kuramıyorsunuz, doğru bir cümle kuramıyorsunuz daha doğrusu. (Tunç, RTEÜ, 24, 3. sınıf)

¹⁹⁶ Santrock, *Yaşam Boyu Gelişim*, 385.

Emir ise farklı bir perspektiften durumu değerlendirerek rap müziğin içerisinde geçen küfürlü ifadelerin kulağa yerleşebileceğini, dolayısıyla kişinin konuşmasına istemsizce yansıyabileceğini ifade etmiştir.

Olumsuz yönleri de şöyle. Belki işte çok fazla küfür geçmesi sebebiyle dili buna yönlendirebilir. Bu birazcık kötü bir şey. Çünkü kulağın duyduğu şeyi dil tekrarlamaya birazcık meyillidir. Öyle bir kötü etkisi olabilir. (Emir, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

Çok fazla küfür ve argo içerikli rap şarkıları dinlemek, bir zaman sonra kişinin bunu normalleştirmesine yol açabilir. Kişinin daha sonra günlük hayatında bu küfürlü ve argo kelimeleri kullanabilmesi de muhtemeldir. Fakat katılımcıların geneli küfürlü ve argo içerikli rap'lerden uzak durmaktadır. Buna da ilerleyen kısımlarda değinilecektir.

5. Agresif Bir Tavra Yönelme

Emir, özellikle diss içeren rap'leri dinlemenin kendisinde öfke yüklemesi yaptığını ve onu agresifleştirdiğini ifade etmiştir. 16 katılımcı arasında böyle bir olumsuz etki yaşadığını yalnızca Emir ifade etmiştir. Diss kavramı doğası gereği sataşma ve agresiflik içermektedir. Dolayısıyla diss içeren şarkıları dinlemek, Emir'de görüldüğü üzere insanı daha agresif bir ruh hâline büründürebilmektedir.

Onun dışında belki verdiği ruh hâli sebebiyle dinlendiği zamanlarda daha saldırgan bir yapıya yöneltiyor olabilir insanları. Yani kendi deneyimlerimden bir nebze söylemeye çalışıyorum, genele yayarak söylüyorum. Şöyle genelde Joker'in insanlara diss attığı müzikler biraz daha öfke yükleyebiliyor insana diyebilirim ya da Hidra'nın da aynı şekilde dissleri özellikle insanı bir parça olsun ateşlendiriyor. (Emir, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

Verilerden edindiğimiz bilgilere göre rap müziğin katılımcılarda meydana getirdiği olumlu ve olumsuz etkiler yukarıda açıklanmaya çalışılmıştır. Olumlu yönler, bireyin moral ve motivasyonunu arttırma, araştırma ve düşünmeye sevk etme, farkındalık oluşturma, stres kaynağından uzaklaştırarak zihni tazeleme, hızlı ve akıcı konuşma, öğrenmeye katkı, eğlenme ve sosyalleşme, kendini daha rahat ifade edebilme, huzur, dinginlik ve rahatlama hissi; olumsuz yönler ise melankolik ruh hâli, zihni istemsizce meşgûl etme-yorma, ibadetlerden alıkoyma, günlük konuşma dilinde olumsuz etkiler ve agresif ve öfkeli bir tavra yönelmedir. Genel itibarıyla bakıldığında rap'in katılımcılara sağladığı olumlu etkilerin olumsuz etkilerden daha fazla olduğu görülmüştür. Öğrenciler, İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinde edindikleri bilinç ve farkındalık sayesinde rap'in olumsuz bir etkisine uzun süre maruz kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Bunu Alptuğ'un şu ifadelerinde görmek mümkündür:

Bakış açısı kazandırdı kesinlikle. En azından beş yılın sonunda belirli çeşitli alanlara girerek bir konu hakkında bir başka görüşün uç noktasına da gidebiliyorsunuz. İfrat ve tefrit anlamında söylüyorum mesela. Başka bir şekilde olumlu manasından alan oluyor, başka bir şekilde olumsuz manasından da. İtidâlli olan da. Mesela bu üç ortama da girebiliyorsunuz, bir meseleyi farklı farklı yönlerle görmüş olabiliyorsunuz. Bu sizin biraz daha zihin süzgeci yapınızı geliştiriyor. Aslında en başta o ızgara tek yönlü oluyor. Sınıf atladıkça, siz bir şeyler kendinize katabildiğinizce o ızgaraları daha çok inceltebiliyorsunuz. Zihin süzgeciniz daha çok gelişebiliyor. (Alptuğ, RTEÜ, 21y., 4. sınıf)

Uzmanların kimlikle ilgili en önemli değişimlerin genç yetişkinlik (18-25 yaş) veya ergenlikten sonrasında olduğuna dair yaygın bir fikir birliği vardır.¹⁹⁷ Marcia dört çeşit kimlikten bahseder. Bunlar dağınık kimlik, ipotekli kimlik, moratoryum (kararsız) kimlik ve başarılı kimliktir.¹⁹⁸ Dağınık kimlik, herhangi bir bunalımdan geçmemiş, meslekî veya ideolojik bir karar verme deneyimi ve ilgisi olmayan bir kimlik statüsüdür. İpotekli kimlik, bir bunalım yaşamamış kimlik statüsüdür. Bu statüde çoğunlukla ebeveynler ergen çocukları adına önceden karar veriler. Moratoryum kimlik ise bir bunalımın ortasında bulunan ve bağlanmaları henüz tam tamamlanmış belli belirsiz bir kimlik statüsüdür. Başarılı kimlik ise bunalımdan geçmiş ve bir karara varıp kararlarına bağlanmış kişilerin statüsüdür.¹⁹⁹ Alptuğ'un ifadelerinden de yola çıkarak İlahiyat/İslami İlimler öğrencilerinin beş yıllık üniversite eğitimi sonunda başarılı kimlik statüsüne ulaşabildikleri görülmektedir.

2.8. Öğrencilerin Aldığı Dinî Eğitim ve Kimlikleri Perspektifiyle Rap Müziğe Yaklaşımları

İnsanların gerçek deneyimlerini ve duygularını aktarmada en etkili olan sanat türlerinden biri müziktir. Bu sanat türü ile kahramanlık hikâyeleri, dinî kompozisyonlar, ilahiler, dünyevi aşk, insana ait tüm duygular, notalarla,²⁰⁰ enstrümanlarla ve sözlerle aktarılagelmiştir. Sosyal hayatta karşılaşılan tüm meselelere dair bestelenmiş ayrı bir şarkı vardır. Bir müzik türünü sevmek için onun illâ ki belirli bir gruba hitap ediyor olması gerekmez. Çünkü sanat ve estetik, her kişiye öznel olarak hitap eder. Birinin güzel dediğine başka biri çirkin diyebilir. Dolayısıyla rap müzik

¹⁹⁷ Santrock, *Yaşam Boyu Gelişim*, 385

¹⁹⁸ James E. Marcia, "Identity in Adolescence", *Handbook of Adolescent Psychology*, ed. J. Adelson (New York: Wiley, 1980), 111.

¹⁹⁹ Marcia, "Identity in Adolescence", 111.

²⁰⁰ Daha detaylı bilgi bk. Max Weber, *The Rational and Social Foundation of Music*, çev. Don Matindale vd. (U.S.A New York: Southern Illinois University Press, 1985).

dinlemeyi seven katılımcılar, rap'i bir müzik türü, estetik zevk unsuru olarak ele almakta ve değerlendirmektedir.

Burada 20 yaşındaki Özgür, rap'in kendisi için ne anlam ifade ettiği sorusuna “Ne anlam ifade ediyor? Mesela dinleyenlere böyle çok şey bakmazlar yani, böyle serseri gözüyle bakarlar falan. Ama ben dinlerim, yani böyle hayat biçimi gibi bir şey benim için.” yanıtını ilahiyatçı perspektifiyle vermiştir. “Rap benim için hayat biçimi gibi bir şeydir.” diyen Özgür'ün görüşme boyunca sergilediği duruş, kılık-kıyafet, konuşma üslubu, düşünce yapısı itibarıyla rap'i yaşam biçimi olarak benimsemiş gözükmemektedir. Her ne kadar katılımcı böyle olduğunu iddia etse de böyle bir tespit yapmak mümkün görülmemektedir.

2.8.1. Meşrulaştırma Yoluna Gitme

Berger, meşrulaştırılmayı “açıklanabilecek” ve “haklılaştırılabilir” yollar olarak tarif eder.²⁰¹ Berger ve Luckmann'a göre meşrulaştırma, bireye sadece neden bir eylemi yapması ve bir diğerini yapmaması gerektiğini anlatmakla kalmaz, aynı zamanda ona şeylerin neden o şekilde şeyler olduklarını da anlatır. Meşrulaştırmanın işlevi, kurumlaşmış durumdaki birinci dereceden nesnelleşmeleri nesnel anlamda erişilebilir hâle, öznel anlamda daha makûl hâle getirmektir. Meşrulaştırma, yalnızca değerlerle ilgili bir mesele değildir. O, daima bilgiyi de içerir.²⁰² Katılımcılar meşrulaştırma yaparken bilgidен yararlanırlar. Bu meşrulaştırmayı dinî bir temele dayandırırılar. Örneğin Güneş bunun için bazı ölçütlerden şöyle bahsetmektedir:

Şöyle mesela, dedim ya normal şarkılardan ziyade bir problemi ele alan bir yönü var bunun, ifade edilme şekli hem müzik bazlı değerlendirilmesi hem de problem olarak düşünülen şeyin ifade edilmesi, bir şeylerin o yöntemle de ifade edilebileceğini düşündürüyor. Bir ilahiyatçı gözüyle, mesela değerlerle uyumu gerekiyor bir yerde. Mesela bahsettiğim Contra örneği, mesela ben dinlerken gerçekten o noktalara gelene kadar dans ederek dinlediğim bir şeyi orada küfür çıkınca orada kesmek zorunda kalmak beni üzebiliyor. Çünkü seviyorum ve eğlendiriyor; ama bakıyorum, orada ya isyan içeren veya küfür içeren bir şey var, ben onu artık dinlememeliyim. Bir ilahiyatçı olarak o şarkıyı bırakmam gerektiğini düşünüyorum; çünkü değerlerimle uyumuyor. Ama yok mu bunu dinleyen arkadaşlarım? Mesela benim gösterdiğim hassasiyete “Aman, şarkı canım.” diyip geçiştiren insanlar da oluyor. İlahiyat bazlı düşünmüyorum. Bunlar zaten ilahiyat camiasında olmayan insanlar; ama bir tık daha bu açıdan etkiliyor mesela bakışımı. Ya da şarkının içinde isyan içerebilecek, değerlere ters düşebilecek, sorgularken çok daha farklı yollara sapabilecek kelimeler, tanımlar, cümleler varsa bunlar bir tık daha geri plana, yani o şarkıyı dinlememeye götürüyor ilahiyatçı gözüyle değerlendirdiğimde. Benim ilahiyatçı kimliğim sadece bahsettiğim noktalarda ortaya

²⁰¹ Peter L. Berger-Thomas Luckmann, *Gerçekliğin Sosyal İnşası*, çev. Vefa Saygın Ögüt (İstanbul: Paradigma, 2008), 92.

²⁰² Berger-Luckmann, *Gerçekliğin Sosyal İnşası*, 135-137.

çıkıyor, yoksa herhangi bir dinleyenle benim farklı bir ayrımım olmuyor böyle düşündüğüm zaman. Sadece küfür, argo veya işte isyan çok fazla devreye girdiğinde benim orada ilahiyatçı kimliğim de otomatik olarak devreye giriyor. Rap müzik benim için yaşam tarzı değil; ama mutluyken bir tık daha mutlu olmamı, üzgünken bir tık daha iyi hissetmemi sağlayan bir araç diye değerlendirebilirim. (Güneş, RTEÜ, 23y., 4. sınıf)

Güneş'in ifadeleri incelendiğinde dinlenen rap müziğin

1) değerlerle uyuşması,

2) küfür, isyan, argo içermemesi,

3) insanı farklı yollara saptıracak kelimeler veya cümleler içermemesi gerekmektedir. Katılımcı eğer bunlar bir rap şarkıda geçerse ilahiyatçı kimliğinin devreye girdiğini ve bu müziği artık dinlemediğini ifadelerine eklemektedir. Katılımcının rap müziğinin uygun olmayan ve sakıncalı bulduğu kısımlarını eleyerek bu müzikten zevk almayı ve onu dinlemeyi sürdürmeyi bu şekilde meşrulaştırdığını söyleyebilmek mümkündür. 22 yaşındaki Azra da benzer şeylerden söz etmektedir. Tüm katılımcılarda olduğu gibi Azra da rap müzik dinlemenin ilahiyatçı olmaktan bağımsız bir şey olduğunu, insanlara iyi geldiği ve tamamen küfür ve argodan oluşmadığı müddetçe kişinin rap müzik dinlemesinde hiçbir sakınca olmadığını düşündüğünü ifade etmektedir.

“Yani ilahiyat öğrencisi olarak belki şarkıya bakışı insanların farklı olabilir; ama ben yani ilahiyat öğrencisi olduğum için değil, normal bir insan olduğum için sevdiğim şarkıları rap de olsa başka şarkılar da olsa bunlara karşı olan bakışım orta derecedir. Yani hoşlandığım şeyleri dinlemek beni rahatlatıyorsa, bana iyi geliyorsa bunları yapma taraftarıyım; ama rap'in içinde mesela öyle bir rap olur ki argo kelimelerden oluşur, başka bir şey yoktur; ama bu gibi müzikler hariç diğerlerini dinlemek bana iyi hissettiriyorsa ilahiyatçı olmam çok da önemli değil diye düşünüyorum.” (Azra, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

Toplum nazarında “İlahiyatçı şunu yapmaz, bunu yapmaz.”, “Müzik dinlemez.”, “Eğlenmez.” gibi yerleşik algılar bulunmaktadır. İnsanların bir kısmı tarafından kabûl edilen bu yargılara mugayir bir davranış gösterdiği düşünülen ilahiyatçılara toplum tarafından tepki gösterilir. Hâlbuki toplumun geri kalanı için normal kabûl edilen bazı şeyler, ilahiyatçıların ötekileştirilmesi ve etiketlenmesiyle sonuçlanır. Becker bunu “Toplumsal gruplar, ihlâl edilmesi sapkınlık olarak tanımlanan kurallar koyarak sapkınlığı yaratırlar. Bu kuralları belli kişilere uyguladılar ve bu kişileri de hariciler olarak etiketlerler.” şeklinde açıklar ve “Gerçekte hiçbir kural ihlâli yapmadıkları hâlde bazı kişiler sapkın olarak etiketlenebilirler.” demektedir.²⁰³

²⁰³ Howard S. Becker, *Haricîler (Outsiders): Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması*, çev. Şerife Geniş-Levent Ünsaldı (Ankara: Heretik, 2015), 29.

Bu gibi mahalle baskıları,²⁰⁴ Gözde gibi bazı ilahiyatçılarda bir bıkkınlığa yol açmaktadır. Zaman zaman ilahiyatçı kimliğinden ve toplumun dayatmalarından sıkıldığını dile getiren Gözde, bu ötekileştirmenin can sıkıcı bir sosyal baskı olduğuna şöyle vurgu yapmaktadır:

İlahiyat öğrencisi kimliğinde bunu hiç düşünmedim açıkçası; çünkü bazı durumlarda -ya sürekli zaten bu kimlikle yaşadığımız ve yaşamaya alıştırdığımız için belki de- ara ara çıkmaya çalışıyorum bu kimlikten. Çünkü bu kimlik bazen beni rahatsız ediyor. ... Ama bu kaçış bulduğum bölüme bir tepki değil. Belki de o toplumun zihin dünyasıyla alakalı olabilir. Çünkü biz birbirimizi çok sıkı bir toplumuz ne yazık ki. Her şeyi eleştiren ve ötekileştiren, biz ve öteki dediğimiz. ... Bunu hepimiz yapıyoruz; ama bazen aşırıya gidiyoruz. İşte o aşırılık da başkalarının kimliğine zarar verme noktasında etki ediyor. O şekilde hani ilahiyatçı olarak düşünmedim; ama bir ilahiyatçı dinleyebilir neticede. Çünkü İslami bir şey değil veya günah değil. Tamam, cümleleri veya “Müzik dinlenir mi, dinlenmez mi?” tartışmaları var genel olarak, biliyorsunuz. Ama ben, literatür olarak da günah olduğunu düşünmüyorum müzik dinlemenin. Ha içinde isyan veya olumsuzluk, Allah inancı veya o tarz şeyler barındırmadığı müddetçe bir problem veya sakınca görmüyorum açıkçası; ama bence gayet herkes her müziği dinleyebilir. Nasıl rahatlamak, nasıl iyi hissetmek istiyorsa, hangi duygusuna hitap ediyorsa. Bence gayet normal ve ben de ilahiyatçı kimliğimle cevap vereyim. Bir problem görmüyorum, bir beis yok diye düşünüyorum yani. (Gözde, RTEÜ, 25y., 4. sınıf)

Gözde yukarıda “bazen ilahiyatçı kimliğinin onu rahatsız ettiğini” ifade etmiştir. Ama onun bu rahatsızlığı, aslında bulunduğu bölümden duyduğu bir rahatsızlık değildir. Bunun toplumun ona ilahiyatçı olduğu için yaptığı baskılardan kaynaklandığını dile getirmiştir. Ada ise bu duruma tepkisini şu sözlerle ifade etmiştir:

Aslında yani dışarıdan bakıldığında bence çok ön yargılı davranılabilir. Yani böyle olmaması gerekiyor. Hani “İslami ilimler öğrencisi rap dinler mi?” diye. Çünkü dinleyebilir, şöyle dinleyebilir, dozunda. Yani ben buna inanıyorum. Yani ne olursa olsun bu tek rap içinde bile geçerli değil. Hani dozunda bunun kendi sınırını aşmadan dinlemeliyiz. (Ada, İZÜ, 21y., 3. sınıf)

Ara ara ilahiyatçı kimliğinden sıyrılmak ve çevrenin “Sen ilahiyatçısın, şunları bunları yapamazsın.” gibi dayatmalarına karşı rap müzik dinlemeyi protest bir tavır olarak geliştirebilmiş olabileceğini ifade eden Gözde, esasında tüm diğer katılımcılar gibi inanç noktasında çelişmediği ve kişiye iyi geldiği müddetçe rap müzik dinlemekte hiçbir sakınca olmadığını ifade etmektedir. Müzik dinlemek çoğunlukla bireysel yapılan bir aktivite olduğundan müzik dinleyebilmek için illâ ki gürültülü ve kalabalık konser alanlarında bulunmak gibi bir şart yoktur. Dolayısıyla katılımcılar kendi içlerinde, belki de protest bir tavırla rap müziğini dinlemeyi tercih ediyor olabilir.

²⁰⁴ Mahalle baskısıyla kastedilen şey toplum baskısıdır. Bu kavramla özellikle belli bir gruba veya cinsiyete karşı toplum tarafından uygulanan aşırı derecede kısıtlayıcı baskı kastedilmektedir.

Bu gibi durumların katılımcıların aşırı dinci taraflarını baskıladığını söylemek de mümkündür.

2.8.2. Benzerlik Kurma

Katılımcılar, rap müzik türünü ve başka türleri genellikle İlahiyat/İslami İlimler öğrencisi kimliğinden bağımsız olarak hoşuna gittiği için dinlediğini ifade etmektedir. Ela, İrem, Çağrı gibi katılımcılar, rap müzik dinlemenin onları düşünmeye ve araştırmaya sevk ettiğini ifade etmiştir. Bu araştırma/sorgulama hâli ise katılımcıların ilahiyatçı kimlikleri ile en çok bağdaştırdıkları nokta olarak göze çarpmaktadır. İrem'in bir İlahiyat/İslami İlimler öğrencisi olarak "Rap müzik senin için ne anlam ifade ediyor?" sorusuna "sorgulama" cevabını verdiği görülmüştür. Başka müzik türlerinde sorgulayıcılık olmadığını söyleyen İrem, rap müzikte bunu görebildiğini ve bu sorgulamanın onu gerçekten ifade eden şey olduğunu şöyle dile getirmektedir:

Sorgulama, evet, sorgulama olabilir. Beni gerçekten ifade eden şey var. Sorgulama, düşünme, böyle biraz daha bir şeylerin yüzeyinden değil de derinlemesine inme olayına götürüyor beni rap. Dediğim gibi bunu diğer şarkı türlerinde bulamıyor iken bunda daha çok görebildiğimi hissediyorum. (İrem, İZÜ, 22y., 4. sınıf)

Ela'nın aşağıda vurguladığı "motive etme" ve "güdüleme" tabirleri de bu benzerliğe bir örnektir. Din ile rap'in motive etme gücü açısından benzeştiğini ifade eden Ela, her ikisinin de tek bir konuya bağlı kalmadan çok çeşitli konuları ihtiva edebildiğini şöyle ifade etmiştir:

... Dinimizde de mesela şey var "Ey örtüstüne bürünen! Kalk ve uyar.", kalk ve bir şeyler yap yani, bir şeylere karşı bir teşvik bir güdüleme var, rap müzikte de aslında bunun baskın karakterde olduğunu görüyoruz. Kalk işte, emir kipiyle olan "Harekete geç!", "Susma!", *Susma* diye bir eser çıkmıştı hatta, birkaç rapçi bir araya gelmişti falan, böyle bir toplumsal meselelere dair bir güdüleme var. Kendi açılarından bu sorunların çözümüne dair, sorunların varlığına dair sürekli bir şeyleri anlatmaya çalışıyorlar bu eserlerinde. İnsana dair, varlığa dair, insanın anlam arayışına dair, yani sadece aşktan ve cinsellikten ibaret olmuyor. Bir kadınla erkek arasındaki çekimden ibaret olmuyor rap müziğin konusu, çok farklı konular olabiliyor. Din de bu anlamda çok farklı konulara hitap ediyor ve bize bir şeyler anlatmaya çalışıyor diyebiliriz. (Ela, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

Ela'nın rap ve din arasında motive edicilik ve güdülüne açısından bir benzerlik kurduğu göze çarpmaktadır. Aynı zamanda din ve rap'in içerik itibarıyla tek tip bir konuya bağlı kalmayıp çeşitli konularda öğüt verici olabilmesi açısından da aralarında bir benzerlik kurduğu görülmektedir.

Çağrı ise direkt olarak tasavvufla rap şarkı sözlerinin benzerliğini şöyle kurmuştur:

Şimdi mesela şey demiştik anlam arayışı noktasında beni çok yansıtıyor diye. Burada mesela mutluluğa ulaşma noktasında gösterdiği çabayı anlatan bir şey var. Diyor ki mesela “*Ulaşılabacak saadete kaç kapı daha var, açtım açtım, kapıları girdim, bomboş evlere vardım, yardım lâzım bana, şansım yaver sanma. Hiç hoş değil gördüklerim; amma emin değilim. Her şey muamma*” diyor mesela. Bizim tasavvufta şey vardır ya hani, sülûk dediğimiz o yolda gittikçe şey yaparlar. Yani her seferinde bir perde açılır daha fazla ilerlersiniz. Bu da herhâlde ona benziyor biraz. **Hangi şarkı bu?** Sagopa’nın Muamma şarkısı. (Çağrı, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

Anlam arayışı noktasında Çağrı’ya ufuk açan Sagopa Kajmer’in bir dönem şarkılarında kullandığı dinî-tasavvufî temaların etkisi göze çarpmaktadır. Bu ve bunun gibi örnekler özellikle Sagopa Kajmer rap’inde dikkat çekici bir yere sahiptir.

2.9. Rap’te Geçen Küfür ve İsyân Gibi Dinin Hoş Görmediği İbarelere Karşı Katılımcıların Sergilediği Tutumlar

2.9.1. Dinin Bizzat Kendisine Yönelik İsyân ve Küfür

Genel olarak tüm dinlerde ve İslam dini özelinde isyan ve küfür günah olarak nitelenen kavramlardır. Nisa suresi 14. ayette “Kim de Allah’a ve Peygamberine isyan eder ve onun koyduğu sınırları aşarsa Allah onu ebedi kalacağı cehennem ateşine sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır.”²⁰⁵ buyrulmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de buyrulduğu üzere İslam dini açısından özellikle Allah’a ve Peygambere karşı isyan, ebedî cehennem cezasıyla yasaklanmış bir eylemdir.

İlahiyat/İslami İlimler öğrencileri, dinledikleri rap müzik içinde küfür veya isyan gibi dinin hoş görmediği ifadeler geçtiğinde öncelikle bu isyan ve küfrün kime karşı olduğuna göre farklı reaksiyonlar vermişlerdir. Eğer Allah’a, peygambere, yani doğrudan dine yönelik bir küfür ve isyan varsa katılımcıların tamamı durumdan rahatsız olduklarını özellikle dile getirmiştir. Katılımcılar bu tip şarkılara denk geldiği zaman onları hemen dinlemeyi bıraktığını ifade etmiştir. Bu hususta Alptuğ, Kaan ve İrem, dinin bizzat kendisine yönelik bir küfür ve isyanla karşılaştıklarında sergiledikleri duruşu şu ifadelerle dile getirmiştir:

Benim dinime, benim değerlerime zarar vermeye başladığı noktada silerim aslında, yani keserim o müzikle ilişkimi. Kim olursa olsun, yani sonuçta bu insanlar tamam müzik

²⁰⁵ Kur’an-ı Kerim Meâli, çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), en-Nisâ 4/14.

yapıyor; ama bir şekilde bu müziklerden gelir elde ediyorlar yani. Bu işin bir şekilde din üzerinden prime dökülmesini hiç doğru bulmuyorum. (Alptuğ, RTEÜ, 21y., 4. sınıf)

Eğer çok aykırı bir şeyse dinlemem. He onun dışında bu küfür Allah’a karşı bir küfür değilse yani ve aşırı derecede bir küfürle hemhâl değilse dinlerim, çok fazla takılmam; ama Allah’a karşı bir küfür varsa orada ya da aşırı derecede bir sapıklık içerecek şeyler varsa tabii ki dinlemem. Bulundurmam. (Kaan, İZÜ, 23y., 3. sınıf)

Elimden geldiğince de dinlememeye çalışırım. Küfür, isyan... Ya burada isyanı kime ediyor? Bu da çok önemli. Hani Allah’a, peygambere isyan varsa hani bunu kabûl etmek çok doğru değil, kabûl etmemek gerekiyor tabii ki. Bu şekilde olanları elimden geldiğince dinlememeye çalışıyorum. (İrem, İZÜ, 22y., 2. sınıf)

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere dinin bizzat kendisine yönelik olan isyan ve küfre karşı katılımcılar hemfikir olup bu tip şarkılardan ve şarkıcılardan uzaklaştıklarını ifade etmişlerdir.

2.9.2. Dine Yönelik Olmayan İsyan ve Küfür

Katılımcıların dine, Allah’a karşı olmayan küfür ve isyanlara yönelik çeşitli ve farklı tutumlar sergilediği tespit edilmiştir. Bu tutumları dört maddede toplayabilmek mümkündür.

1) “Dinlemeyi Bırakırım”:

Katılımcılardan Doğukan, Kaan, Güneş ve Duygu, dine yönelik olmayan küfürlerle karşılaştıklarında da o şarkıdan uzaklaştıklarını ve dinlemeyi bıraktıklarını ifade etmişlerdir. 22 yaşındaki 4. sınıf öğrencisi Doğukan, “Allah size hidayet versin derim, şarkıyı durdururum.” diyerek onlara tepkisini gösterdiğini ve bu tip şarkıları dinlemediğini belirtmiştir. Aynı şekilde Kaan da bu tarz şarkıları dinlememeyi tercih ettiğini şöyle aktarmaktadır: “Öyle varsa daha çok dinlememeyi tercih ederim. Dinlemeyi bırakırım.”

Güneş ise kendi başınayken küfürlü şarkıları asla dinlemediğini; ama arkadaş ortamında denk gelirse dinleyebildiğini şöyle ifade etmiştir:

Şarkıyı dinlemeyi bırakıyorum. Kendi başıma çok böyle bazen aşırı derecede canım şarkıyı dinlemek istiyor o raddeye gelmediysem dinlemem. Arkadaş ortamında çalınıyorsa belki hani mırıldanırım eşlik ederim; ama onun dışında açayım da dinleyeyim olmaz. (Güneş, RTEÜ, 23y., 4. sınıf)

Duygu ise bu tarz şarkıları bazen ilk dinlediğinde fark etmediğini; ama zamanla dinlerken içeriğinde isyan olduğunu fark edebildiğini ifade etmiştir. Fark ettiği zaman ise şarkıyı silip derhâl ondan kurtulduğunu şöyle anlatmaktadır:

Dinlememeye çalışıyorum. Kendime engel olmaya çalışıyorum, yani onu dinlememeye gayret ediyorum değiştirmeye. Ya da müzik listemde varsa siliyorum. Bazen

dinliyorum şarkıyı. O an ilk dinlediğimde bakıyorum, normal geliyor; ama sonra dinleyince diyorum ki burada mesela kadere isyan ediyor diyorum. Ondan sonra hani ben nasıl dinliyorum bu şarkıyı diyip siliyorum mesela ya da o şarkıyı bir daha hiç dinlemiyorum bunu fark ettiğim zaman. (Duygu, İZÜ, 21y., 3. sınıf)

2) “Küfür ve isyan belli bir sınırı aşmadığı müddetçe dinlemeye devam ederim”:

Azra, Ela, Tunç ve Emir gibi bazı katılımcılar, belli bir noktaya kadar bu durumu tolere edip dinlemeye devam ettiklerini belirtmişlerdir. Emir bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Öyle çok rahatsız eden bir şey varsa zaten o müziği aslında dinlemiyorum ben daha. Yani belli boyutlara kadar aslında bir sınırim var. Artık bir yerde kırmızı çizgiyi aştığı anda o müziği dinlemiyorum. Ufak tefek geçiyorsa artık onları tolere ediyoruz. (Emir, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

Bu nokta kişiden kişiye değişse bile her katılımcının kendi kırmızı çizgisi ölçüsünde buna bir sınır koyduğu belirtilmiştir. Bazı katılımcılar ise bazen bu küfürlerin veya isyanların şarkıya bir anlam kattığını belirtmiş ve bu tip şarkıları çok desteklememekle beraber yine de dinlemeyi sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Ela ve Tunç bu durumu şöyle açıklamışlardır:

Dinlemeye devam ederim sanırım. Hoşuma gidiyorsa dinlemeye devam ederim. Nasıl bir isyan, nasıl bir küfür olduğuna göre de değişir bu şimdi. Ama Allah’a sövme değil de genel olarak kader motifiyle alakalı böyle söylemler varsa Allah var, dinlemeye devam edebiliyorum yani. Böyle bir şeyim olmuyor, dinlemeyeyim etmeyeyim gibi. İçinde küfür geçmesinden hoşlanmam, hoşuma gitmez. Hoşnut olmam; fakat dinlemeye devam ederim. Özellikle vazgeçmem yani sırf bu sebepten. (Ela, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

Ela, dinin özüne yönelik olmayan küfürlü/isyan içerikli şarkıları dinleme noktasında onlardan çok keyif almıyor olsa bile sırf bu yüzden o şarkıları dinlemeyi bırakmadığını ve onları dinlemeyi sürdürdüğünü ifade etmektedir.

Şöyle aslında normalde durdurmam lâzım, dinlememem gerekiyor; ama sadece belli bir kısmında geçiyorsa devam ettiriyorum otomatikman. Yani tamamen zaten onun üzerine kuruluysa dinlemiyorum. Bir tek bunu Sago’da yapamadım. Sago sonradan ateist oldu mesela. Ateist olmasından dolayı benim onu izlememem veya da dinlemem gerekiyordu. Çünkü dinin hoş gördüğü şeyler yapmıyordu kendileri. Sonra ben dinlemeye devam ediyorum hâlâ. (Tunç, RTEÜ, 24, 3. sınıf)

Tunç ise aslında bu tip şarkıları dinlememesi gerektiğini düşünmesine rağmen yine de o şarkılardan vazgeçemediğini belirten bir diğer katılımcıdır.

3) “Bağlamına bakarım, beni rahatsız etmez”:

Özgür, Çağrı ve Buket, bu tarz ibarelerle karşılaştıklarında bunun onları rahatsız etmediğini, bağlamına göre şarkıya bir anlam kattığını, yazarın orada kendinden bir kesit sunabilmiş olabileceğini ifade etmektedir.

Bunlar çoğunda yok; ama olduğunda da dinliyorum geçiyorum, yani öyle üzerinde durmuyorum. Yani yorum yapmıyorum ben de. Desteklemiyorum; ama yorum da yapmıyorum. Yani bir anlam kattığı için şarkıya. (Özgür, RTEÜ, 20y., Hazırlık)

Buket ise dinin kendisine yönelik bir küfür değilse buna takılmadığını ve dinlemeye devam ettiğini şöyle belirtmiştir:

Eğer çok aykırı bir şeyse dinlemem. He onun dışında bu küfür Allah’a karşı bir küfür değilse yani ve aşırı derecede bir küfürle hemhâl değilse dinlerim, çok fazla takılmam; ama Allah’a karşı bir küfür varsa orada ya da aşırı derecede bir sapıklık içerecek şeyler varsa tabii ki dinlemem. Bulundurmam. (Buket, İZÜ, 21y., 2. sınıf)

Çağrı ise bu yolla (küfür ve isyan) belki bir yaşanmışlığın dile getirilmeye çalışıldığını, yazan kişinin hayatında çok büyük zorluklar yaşamış olabileceğini düşünerek çok kınamamak gerektiğini düşünmekte ve bunu şöyle ifade etmektedir:

Yani genellikle o tarz şarkıları dinlemiyorum öyle olduğu zaman; ama şarkı içerisinde kullandığı bağlamı da önemli, ona bakıyorum. Adam mesela çok kötü psikolojik bir şey yaşamıştır. Ondan sonra kalkıp böyle bir şarkı yazmıştır. Rahatsız etmekten ziyade o insanın yaşadığı kognitif sübjektif hâli yansıtıyor. Çok kınamam, yani biraz merhamet ile bakmak lâzım insanlara. Ama işte dediğim gibi hani o tarz şeyleri çok fazla dinleyip de bu sefer insanın manevi dünyasına rahatsızlık verecek, kötü hissettirecek şeyleri de pek fazla dinlemem. (Çağrı, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

Çağrı ve Tunç’un bu rap’ler ve rapçiler arasında bir empati duygusu oluşmuş olabilir. Çünkü bu ifadeler “Onları da anlamak lâzım, yazık... Allah bilir neler yaşamışlar?” gibi anlamlara geldiğinden bu katılımcıların rap’teki küfür ve isyanları meşru bir zemine taşımaya çalıştığı da anlaşılabılır.

4) “Dinlememeye çalışırım, yavaş yavaş da olsa bırakırım”:

Küfürlü ve isyan içeren ibarelerle karşılaştığında hemen bir reaksiyon vermeyip azar azar bu tip şarkıları dinlemeyi bırakan Akın gibi katılımcılar da mevcuttur. Akın bu durumu şöyle açıklamaktadır:

Mesela ben şarkının nasıl olduğunu bilmiyorum, bir bakıyorum şarkıda önüme aniden bir küfür ve şey çıkıyorsa dinlerim, azaltırım; ama kesinlikle bitiririm yani onu. Asıl olan zaten... Küfür kolaya kaçmaktır, onu küfürsüz başarabilen bir insan bence doğru rap yapıyordur. (Akın, İZÜ, 23y., 3. sınıf)

Genel itibarıyla bir değerlendirme yapacak olursak katılımcılardan 3'ü, dinî inancına hakarete varmadığı sürece küfür ve isyan içeren şarkıları sözlerine pek takılmadan dinlemeye devam ettiğini, katılımcıların 4'ü biraz rahatsızlık duymakla beraber bu şarkıları dinlemeye yine devam ettiğini, 3'ünün azar azar bırakma yolunu tercih ettiğini, 6'sının ise de bu tip şarkılardan tamamen kaçındığını görmekteyiz. Bu kaçınmanın sebebini de dinî değerleriyle örtüşmemesinden kaynaklandığını 3. sınıf öğrencisi Duygu şu şekilde dile getirmektedir:

...özellikle isyan varsa orada, hiç hoşlanmadığım bir şey olduğu için ve dinimizin de hoş gördüğü bir şey olmadığı için, yani dinî değerler doğrultusunda... Din benim rap müzik seçimime yön veriyor. (Duygu, İZÜ, 21y., 3. sınıf)

“Din benim rap müziği seçimlerime yön veriyor.” sözleriyle Duygu'nun kastettiği şey, sahip olduğu dinî bakış açısının onu seçtiği rap müziklerde bir sınırlandırma yapmaya sevk etmesidir. Bu durum, dinin toplum nazarında ve dinî açıdan hoş karşılanmayan kaba, argo ve çirkin sözlerden alıkoyarak isyanı engelleyici ve düzeni sağlayıcı fonksiyonuyla açıklanabilir.

2.10. Rap'in Kültür ve İnançla Uyuşan-Uyuşmayan Yönleri

Katılımcılara “Rap dinlerken kendi inancınız ve kültürünüzle uyuşan ve uyuşmayan ne tür yönler tespit ettiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar bu sorulara bir ön hazırlık yaparak gelmediği için ve net ve somut örnekler verme konusunda zorlanmıştır. Görüşme süresince akıllarına farklı bir örnek geldiğinde katılımcılar eklemelerde bulunmuştur. Bu hususta katılımcılar teşvik edilmiş ve rahat bir ortam sağlanarak daha kapsamlı yanıtlar almak hedeflenmiştir.

2.10.1. Uyuşan Örnekler

1) Başka Coğrafyalarda Baskı Gören Müslümanların Durumunu Anlatan Rap Şarkıları

Mesela Canfeza'nın *Gaza* şarkısı vardı. Bu Suriye'yi Filistin'i ele alan bir şarkı. Mesela ben onu dinlerken şunu anladım. Bir sorun var ortada. “Ben bir Müslüman'sam, bu sorunu bu şarkıyla ifade eden insanlar varsa benim de bir şeyler yapmam gerekiyor.” düşüncesiyle en azından onu dinleyerek sorunları kendime aşına hâle getirmeye başladım. Çevremde mesela dinî boyutta bu şekilde etkili oldu veya arkadaş gruplarında dinlemeyle birlikte o ortamda sürekli onun çalması bir süre sonra artık bana da etki etti. (Güneş, RTEÜ, 23y., 4. sınıf)

Güneş'in verdiği örnekteki Canfeza'nın²⁰⁶ *Gaza* isimli şarkısında İsrail-Filistin meselesi anlatılmaktadır. İsrail-Filistin meselesi, ikinci dünya savaşından sonra İsrail'in Filistin topraklarında bağımsız bir devlet kurmasıyla başlayan ve işgâl yoluyla topraklarını genişletmeye günümüzde de devam ettiği aktüel bir meseledir.²⁰⁷

*“Dünyanın el uzatmaya yok mecâli
Çünkü onlar da bu pis kumpasa dahil
İnsanı değil, insanlığı vuruyor zalim
İsrail, içimdeki çocuğu öldürmese bari”*²⁰⁸

Bu sözlerle Ortadoğu'da yaşanan İsrail-Filistin savaşına ve can veren masum çocuklara vurgu dikkati çekmektedir. Emir, Hidra ve Ceza'nın şarkılarını bu duruma örnek olarak vermektedir.

Şöyle mesela, eleştirel bakımdan Hidra'nın “Doğu Türkistan” adlı bir şarkısı var. Çok etkileyici bir şarkı. Doğu Türkistan hakkında çok büyük bilgilendirmeler yapıyor. Gerekli eleştirilerde bulunuyor. Bu konuda kesinlikle tebrik ediyorum kendisini. Çok beğendiğimiz bir şey. ... Mesela Ceza'nın çok hoş *Savaş Çocukları* diye bir parçası var, *Hakka Sada*²⁰⁹ konseri vardı, hatta Filistin için orada da bu şarkıyı söylemişti işte dünya üzerinde zulüm gören çocuklarla ilgili. Bu da mesela bizimle çok uyuşan bir parça. (Emir, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

Hidra, *Doğu Türkistan* isimli şarkısında Uygur Türkleri'nin Çin'le olan iç savaşına şu sözlerle işaret etmektedir:

*“Çin hükümeti orada bebek katillerine göz yumar
Sen uyan çocuk, uyan çünkü orası senin öz yuvan
Göz yuvarlarında yaş ve olan yok hiç göz kulak
Ve zulüm büyüyo' Türkistan'ın seması hep köz duman”*

Emir, “... Hidra da aynı şekilde ‘Herhangi bir Tanrı’ya inanmıyorum.’ şeklinde açıklamalar yapıyor. Kendi müziğinde olmasa da açıklamalarında bunlar var. Yine bildiğiniz gibi Sagopa, son zamanlarda ateist olduğu haberini açıkladı.” sözleriyle Hidra ve Sagopa'nın farklı dinî inanışlarından söz etmektedir. İnancı ve ideolojisi ne olursa olsun herhangi bir ülkede savaş mağduru olan çocuklar ve siviller için Ceza, Sagopa, Hidra, Canfeza gibi rapçiler bazı şarkılarında evrensel barışa yönelik sözler

²⁰⁶ Asıl adı Orhan Gül olan 1990 doğumlu Türk rapçi.

²⁰⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Yusuf Yıldırım, “İsrail-Filistin Sorununda İki Devletli Çözüm Arayışları”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 18/41 (Eylül 2021), 3843.

²⁰⁸ Şarkının tamamı için bk. Canfeza, “Canfeza-Gaza”, *Youtube* (10.01.2015).

²⁰⁹ MAZLUMDER, “Ceza-Savaş Çocukları/Hakka Sada Konseri-19.02.2015” *Youtube* (17 Mart 2015).

yazmaktadır. Bu da ilahiyat/İslami ilimler öğrencilerinin kendi kültürleriyle ve inançlarıyla uyuştuğunu düşündüğü bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

2) Toplumsal Problemlere Değinme ve Eleştirelilik

20 yaşındaki Özgür, Şanışer'in *Susamam*²¹⁰ şarkısında toplumsal bir problem olan kadına yönelik şiddetten bahsedildiğini “Şanışer'in *Susamam* şarkısı var. Kızlara istismara falan, onlara yönelik bir şarkı yapmıştı. Yani bunu anlatan bir şarkı söylemesi kültürümüzle uyuyor. Hem de onu desteklemiyor falan, ona tepki olarak yapılmış bir şarkı.” sözleriyle dile getirmiştir. Katılımcı, *Susamam* projesinde yer alan rapçilerin bu gibi toplumsal problemlerin karşısında durmalarının kültürümüzle uyuşan bir nokta olduğunu ifade etmiştir. *Susamam* şarkısının sözlerine bakıldığında şarkının toplumsal sorunları eleştirdiği görülmektedir. Özgür'ün vurguladığı özellikle kadına yönelik şiddetin ve istismarın ele alındığı kısım şöyledir:

“... Kadına el kalkmaz ulan beyinsiz
Erkeksin ama insan değilsin
Aslında o en iyiye layık
Kadına şiddete hayır!
Ülkede erkek neden en üstte minibüste, evde ya da metrobüste
Taciz şiddeti hiç bitmiyo'
Kınamakla falan iş bitmiyo'
Uh, ah, adam olamadınız bu kalıbının adamı mı para babalarınız?
Beşiktaş'ta beş tokat,²¹¹ leş hareketler
Cebi dolu ciğerin beş para etmez
Yaşadığın kafa ne? İnsan mısın? ...”

Bu şarkıda kadına el kaldırma, her alanda erkeklerin kadınlara üstünlük taslaması, kadına taciz ve şiddet eleştirilmektedir. Ayrıca İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde patronu tarafından ayağa kalkmadığı gerekçesiyle tokatlanmış kadın çalışana yönelik bir atıf, şarkı içerisinde “Beşiktaş'ta beş tokat” ifadesiyle yer almaktadır. Vurgulanan kısım toplumsal cinsiyet eşitsizliği kapsamındadır. Sosyologlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini erkeklerin ve kadınların gruplar, ortaklıklar ve

²¹⁰ Birinci bölümde projeden bahsedilmiştir.

²¹¹ Bk. TV100, “Patrondan tokat yiyen kadın tv100'e konuştu”, Youtube 30 Mayıs 2019.

toplumlar içindeki konum, iktidar ve saygınlık farklılıkları olarak tanımlamaktadır.²¹² Geçmişten beri sosyologlar erkeklerin kadınlar üzerinde nasıl baskı kurduyuyla ve bu durumun ataerkil düzenin sürdürülmesinde ne gibi bir rol üstlendikleriyle ilgilenmiştir.²¹³ Maalesef kadına yönelik şiddet, hâlâ günümüzün ciddi bir toplumsal sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

3) İslami Ögelere Yer Vermesi

İslami tarzda rap dendiğinde akla ilk gelen isim olması dolayısıyla öğrenciler Sagopa Kajmer'den sıklıkla örnekler vermiştir. Bunun yanında Canfeza ve Misal Rap de İslami rap yapan ve katılımcıların sıklıkla değindiği iki rapçidir. Çağrı'nın daha önce de bahsettiğimiz Sagopa'nın şarkısında yer alan "ulaşılacak saadete kaç kapı var" sözü ile tasavvuftaki sülûk²¹⁴ kavramının benzerliğini vurgulaması buna örnektir. Mesela Sagopa'nın "Kaf Kef" mahlasını kullanması, Doğukan tarafından dinle ve kültürle uyuşan bir öge olarak görülmektedir. Bu mahlasın anlamını Sagopa, *Gördüklerime İnanmam Gerek* şarkısında şöyle ifade etmektedir: "*Mahlasımın anlamı Kaf dağının Kaf'ı ve ölü kefeninin kefi.*" Kaf dağı masallarda var olan hayâlî öğelerden biridir, dolayısıyla kültürümüzde yer alan bir unsurdur. Bunun yanı sıra şarkı sözlerinde gizli manalar yer aldığını düşünen katılımcılar bulunmaktadır. Örneğin:

Sagopa'nın "Gel İnsafa" şarkısı. Orada gizli bir mesaj var hatta. "İnsafa gel." diyor mesela. "Gel insafa." Bunu birleştirdiğimiz zaman "Gelin safa." oluyor. Yani "Gelin namaza." oluyor. (Akın, İZÜ, 23y., 3. sınıf)

Akın'ın burada Sagopa'nın *İnsafa Gel*²¹⁵ şarkısında İslami ibareleri çok anlamlı bulduğunu "insafa gel" cümlesinde gizli bir mana bulunduğunu, sözcükleri "gelin safa" şeklinde birleştirtince namaza davet anlamının çıktığını düşünmektedir. Hâlbuki şarkıcının şarkısını böyle bir niyetle yazıp yazmadığını bilmek pek de

²¹² Anthony Giddens, *Sosyoloji*, ed. Cemal Güzel (İstanbul: Kırmızı, 2012), 516.

²¹³ Giddens, *Sosyoloji*, 2012, 509.

²¹⁴ Tâlibin bir mürşidin gözetiminde yaptığı mânevî yolculuk anlamında tasavvuf terimidir. Sözlükte "yola girmek, yolda yürümek; (bir şey) başka bir şeyin içine nüfuz etmek, katılmak, intikâl etmek" anlamlarına gelen sülûk kelimesi tasavvufta "insanı Hakk'a ulaştıran tavır, amel, ibadet, fiil, hareket ve davranış tarzları" mânasında kullanılmıştır. Süleyman Uludağ, "Sülûk", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 26 Nisan 2023).

²¹⁵ Sagopa Kajmer, "İnsafa Gel", *Youtube* (24 Şubat 2015).

mümkün görülmemektedir. Katılımcı burada şarkıya kişisel bir anlam yüklemiş olabilir; çünkü şarkının sözlerinde namazı çağrıştıran bir ibareye rastlanmamıştır.

İrem ve Duygu, Perşembe geceleri okunan Yâsîn, Mülk ve Nebe surelerinin okunması geleneğine Resul Aydemir'in *Susmadı Vicdanım* şarkısında vurgu yapıldığını dile getirmişlerdir. "Bugün Cuma gecesi, okuyalım Yâsîn, Amme, Tebâreke" sözleri için "Kültürümüze ve inancımıza uyan örneklerdir." demişlerdir. İrem'in verdiği bir diğer örnek ise Sagopa'nın *Ateşten Gömlek* şarkısında yer alan "İlahi merhamet sarayı, ya Hannan. Sensin Rana, sensin Mana, sensin Rahman, sensin Canan" sözleridir. Burada Allah'ın isimlerine yapılan vurgunun açıkça kendi inancıyla uyuşan noktalar olduğunu dile getirmektedir.

... Resul Aydemir, içinde hadisten bahsediyor, yaşadığı çevrenin koşullarından, zorluklarından bahsediyor. Onun dışında bir de dinin, hani halkın ne kadar çok dine önem vermediğini, işte "ülkemin tek bildiği dua sübhaneke" diyor mesela, onun dışında "Cuma günü Yasin okunur, işte Amme okunur; ama benim ülkemde kimse bilmiyor." diyor. Bunları aslında fark edince ilk böyle dinliyorsun, nakarat gibi geliyor. Sonra bir düşündüğün zaman "aslında evet" diyorsun. Sokak röportajlarına bakıyorsun, insanlar sübhanekeyi bile bilmiyor, bir kelime-i şehâdeti bile getiremiyor aslında. Yani elhamdülillah Müslüman'ım diyen insanlar işte bir sübhanekenin, bir şehâdet getirmenin veya onun anlamlarının hiç farkında değiller. Yani aslında diyorsun ki "Evet, adam doğru bir şey söylüyormuş." Çok önemli bir şey dile getiriyor; ama bunu raple dile getirmiş oluyor. (Duygu, İZÜ, 21y., 3. sınıf)

Duygu, verdiği Resul Aydemir örneğinde sosyolojik bir çıkarım yapmaktadır. Sosyal medyada veya televizyon kanallarında yapılan sokak röportajlarını izlediğinde insanların gerçekten ne Sübhaneke'yi ne de kelime-i şehâdeti doğru düzgün bilmediklerinin farkına varmıştır. Burada dinî açıdan önemli bir problemin rap'le dile getirilmesi, katılımcıyı etkilemiştir.

Ada ise ahiret hayatına yapılan vurgunun kendi kültürüyle ve inancıyla uyuşan nokta olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

Uyuşan taraf şöyle mesela, Resul Aydemir'in Masal diye bir şarkısında şöyle bir söz geçiyor: "Sana bir tavsiye can kardeşim, aldanma bu dünya hep yalandır. Yanlışlar hep arar bulurlar seni, sakın sapma yollarına, bunlar hep masaldır, masal..." diye devam ediyor. Yani bu sözde mesela bu dünyanın fani olduğunu orada anlatıyor. Buraya aldanmayıp diğer hayata meylettiriyor insanı. Burası zaten gelip geçici, masal zaten en başında. Yani masallar nedir? Gerçek olamayan hikâyelerdir. (Ada, İZÜ, 21y., 3. sınıf)

Ada burada İslam inancına göre ahiret anlayışını benimsediğini, öldükten sonra dirilmenin olacağını, bu hayatın gelip geçici olduğunu vurgulayan sözlerin kendi dinî inancıyla örtüştüğünü belirtmiştir.

4) Milli değerlere yer vermesi

Akın'ın (İZÜ, 23y., 3. sınıf) "... *Hayki* diye birisi var, şarkısının adı *B1R*. Burada bütün illerimizin ismini söyleyip o iller hakkında bir tane meşhur şeyi söylüyor." sözleriyle ifade ettiği gibi Hayki²¹⁶ isimli rapçinin *B1R*²¹⁷ adlı şarkısı, Türkiye'nin 81 ilini kapsayan milli kültürümüzün öğelerini barındırmaktadır.

Bir YouTube röportajında Hayki, "Tüm genele hitap edecek bir şarkı yapmak için yola çıktım. O dönem ihtiyacımız olan birlik ve beraberlik hissini insanlara nasıl taşıyabileceğimi düşündüm. Oturup böyle bir şarkı yaptım abi."²¹⁸ demiştir. Şarkının adı birlik ve beraberlikten gelmektedir.

*"Beyaz bir altın pamuk Adana'mdan hediye
Tüm dünya aşıktır bilirsın Van'daki kediye
Gökteki ay tıpkı bizim Kütahya'da porselen
Güneş doğarken İstanbul'dan bir başka yükselir..."*

şeklinde sözlerden oluşan şarkının ilk dörtlüğü Adana'nın pamuğu, Van'ın kedisi, Kütahya'nın porseleni gibi her şehrin bir meşhur özelliğine yer vermektedir.

Ülkemizin milli bir değeri olan âşık atışmaları geleneğiyle rapin benzerliğini de bu başlık altında saymak mümkündür. Birinci bölümde değindiğimiz freestyle'ın âşık atışmalarıyla olan benzerliğini Emir şöyle dile getirmiştir:

Kültürümüzde şöyle bir şey var aslında, rap müzikte freestyle denen bir şey var, iki rapçinin birbiriyle atışması. Bu eski ozanların birbiriyle atışmalarına çok benziyor. Ozanların da eskiden birbirleriyle karşılıklı atışmalar yapması, aslında tam bir freestyle örneği. Tabii onun biraz daha iğneleyici versiyonu diyebiliriz freestyle atışmaları için. Kültürümüzle böyle bir benzerliği var aslında. (Emir, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

Freestyle, yani doğaçlama yapılan rap'le bizim kültürümüzde özel bir yeri olan âşık atışmaları arasındaki benzerlik yadsınamaz. Hatta bununla ilgili Kurt'un bir çalışması da mevcuttur.²¹⁹ Ülkemizde âşık atışmalarının yanı sıra bilhassa Karadeniz kültüründe yaygın olan atma türkü geleneği de buna örnek verilebilir. Âşık atışmaları ve freestyle, benzer uygulamalara sahiptir. Seyircilerin veya dinleyici topluluğunun karşısında karşılıklı olarak atışmalar yapılır, en başarılı bulunan taraf seyircilerin

²¹⁶ Asıl adı Ragıp Aytuğ Tunal olan Türk rapçi.

²¹⁷ Şarkının tamamı için bk. Net-d Müzik, "Hayki-B1R", *YouTube* (02.23.2017).

²¹⁸ Fonetik, "Biz Bize | Hayki | Şansım Var, B1R, Patron Dissleşmesi, PMC-Sefalet Dönemi, Son Kale Projesi, Unique" *YouTube* (25 Aralık 2021), 00:12:10-00:12:27.

²¹⁹ Kurt, "Farklı Kültürel Zeminlerde Benzer İfade Biçimleri".

alkışlarına göre veya bilirkişilerin takdirine göre belirlenir ve kazanan karşılığında bir miktar ödül veya bahşiş kazanır.

2.10.2. Uyuşmayan Örnekler

Katılımcı verilerinden hareketle rap müzikte katılımcıların kültürüyle ve inancıyla uyuşan örneklerin niceliksel açıdan uyuşmayan örneklerle göre daha fazla olduğu görülmüştür. Katılımcılar, bu tip şarkılardan uzak durmayı tercih ettiği için çok çeşitli örnekler vermekte onların zorlandığı görülmüştür.

1) Yasaklı Maddelere (Uyuşturucu madde, alkol, sigara), Gayrimeşru İlişkilere ve Şiddete Özendirme

Katılımcılar, tamamı değerleriyle uyuşmayan örneklerin başında zararlı madde kullanımının ve gayrimeşru ilişkilere özendirmenin geldiğini ifade etmiştir. Alptuğ (RTEÜ, 22y., 4. sınıf), “Mesela Heijan’ın belirli şarkıları var. O insanı biraz daha madde kullanımına özendirdiği için o benim değerlerimle çok örtüşen şarkılar yapmaz.”, Tunç (RTEÜ, 24, 3. sınıf), “Mesela Norm Ender’in Mekânın Sahibi Geri Geldi şarkısı bir ara çok ünlenmişti ya, o şarkıda “viski döküp sevişelim” kısmı da geçer. Mesela onlar uyuşmuyor.”

Mesela son zamanlarda Ezhel diye birisi var. Mesela karşıma çıkan bir Duman şarkısında insana böyle nasıl diyeyim? Dumandan, öyle mi bilmiyorum; ama mesela “çektik duman” diyor. Yani bu ne olabilir? Sigara olabilir, nargile olabilir. Yani bu çekiyor insanı. İçmeyen bir insan bile belki onu sevdiği için... Sırf kötü bir alışkanlığı yok, mesela bir konserine gidiyor. Orada o ortamdan etkilenip o da içiyor orada. Hani o yüzden bunlara çok dikkat edilmeli. Ezhel kesinlikle maddeye şey yapıyor. Hatta haberlere çıktı. Hani içeri alındığı olaylar oldu, bir mahkeme süreci vardı; ama yine de dışarıdalar. Bilmiyorum artık bir de şey vardı. Murda diye birisi vardı, o da mesela insanları madde kullanımına teşvik edici sözlerden dolayı onun da bir karakolluk durumu olmuştu.

(Ada, İZÜ, 21y., 3. sınıf)

Ezhel’de olduğu gibi Murda’nın da madde kullanımına alenen özendirme suçundan yargılandığı bilinmektedir.²²⁰ Ezhel ve Murda’nın 2019’da düet olarak yapmış olduğu ve o dönemde hit olan “*Bir Sonraki Hayatımda Gel*” şarkısının video klibinde nerdeyse her saniye başına bir alkol görseli yer aldığı da dikkatli izleyicinin

²²⁰ NTV, “Şarkıcı Murda’ya uyuşturucu davasında 4 yıl 2 ay hapis” (19 Nisan 2022).

gözünden kaçmamıştır.²²¹ Bir YouTube röportajında rapçi Ramiz,²²² alkol ile ilgili şu ifadelerle yer vermiştir: “Alkol sigara tüketmiyorum; ama etrafımdaki herkes kullanıyor ve buna karşı değilim. Ama şuna karşıyım. Uyuşturucuyu öven parçalar yapmak doğru değil. Ben buna karşıyım, benim iki tane küçük çocuğum var.”²²³

Buket ise zararlı madde kullanımı ve küfürlü sözlerin yanında yoğun cinsellik tasviri içeren Ezhel’in Küvet şarkısını örnek vererek bunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Ezhel’in mesela dedim ya aykırı diye. Çok böyle uyuşmuyor sözleri. **Örnek verebilir misin? Neyi uyuşmuyor mesela?** Önceki ya da Türk halk müziğinde mi diyeyim hani biraz daha böyle şey vardır. Herkesin yediden yetmişe dinleyebileceği niteliktedir. Hani edep saygı ya da ne bileyim, bulundurduğu sözler bakımından. Ama Ezhel’de cinsellik babında da o tarz bir betimleme var. Yani bu yönden pek hoş değil. Yani örfümüzle de kültürümüzle de adetimizle de ahlâkımızla da uyuşmuyor. ... Bir şarkısı var, o da +18 bayağı. Şarkının ismini vereyim mi? **Evet lütfen.** Utandım şu anda. Şarkının adı Küvet. **Şarkının adında utanacak ne var ki?** Şimdi belki isim olarak yok; ama hani şarkının sözünün bana çağrıştırdığı şeyler pek hoş karşılanmayabilir. Zaten bunda böyle ne diyeyim, cinsellik tasviri gibi mi diyeyim, bunda çok şey olmuştu bende; ama diğerleri sadece küfür babında ya da madde falan.” (Buket, İZÜ, 21y., 2. sınıf)

Ezhel’in Küvet şarkısının sözlerine bakıldığında Buket’in kastettiği şey daha net anlaşılmaktadır. Zira rapçi bu şarkıda detaylı bir cinsellik tasviri yapmaktadır. “*Kıvrarak güzel bedenini beni deli et, Mecnun et ve beni mahvet, O nası’ bi’ kalça? Sanki var kendi yörüngesi*” gibi ve hatta daha da ileri giden tasvirlerle kadın bedenini metalaştıran ifadelerle yer vermektedir. Cinsellikten aldığı hazzı bu şarkıda betimlemesi akıllara, postmodern bakış açısındaki bedenin fetişleştirilmesi ve bir tüketim nesnesi haline dönüşmesini getirmektedir. Buradaki betimlemelerde kadın bedeni ve cinsellik üzerinden şarkı yapılarak bir kâr amacı güdüldüğü ortadadır çünkü bu müzisyenler geçimlerini yaptıkları şarkılarla sürdürmektedir. Sungur bunu şöyle ifade etmektedir:

...bedenin fetişleştirilerek, önemli bir tüketim nesnesi haline gelmesinde önemli etkenlerden biri, narsisizmdir. Çünkü günümüz postmodern yaklaşımında beden, fert tarafından en ince ayrıntılarına kadar bilinip tanınmak istenen bir muammadan öte, kitle toplumunun diğer fertlerine fetişist ve gösterisel bir tarzda sunulmak istenen parlak, mükemmel ve kendisiyle prestij elde edilmeye çalışılan bir meta haline gelmiş bulunmaktadır. Baudrillard bu durumu, yönlendirilmiş ve ferdin kendi kendini içeriden kuşattığı bir narsisizm olarak yorumlayarak, zamane insanının gösterge ve moda piyasasında tutunabilmek için bedene âdeta bir maden ocağı gibi davrandığını belirtmektedir.²²⁴

²²¹ Bk. Murda, “Murda&Ezhel-Bi Sonraki Hayatımda Gel (prod. Spanker) [Lyric video]”, *Youtube* (24 Ocak 2020).

²²² Ramiz Bayraktar, Türk rapçi.

²²³ Biz Bize, | Ramiz | Gibi Git, 50 Cent, İstanbul Attack, Ceza, Sagopa Kajmer, Mekanın Sahibi, *Youtube* (11 Eylül 2019),00:45:00.

²²⁴ Sungur, *Postmodern Tüketim Anlayışında Dindar Yaşam Biçimleri*, 163.

Ezhel'in şarkısındaki kadar olmasa da, "Ceg, First Club şarkısında şey diyor "Modern şariat artık dört kız az" diyor. Şariat ise tam dine dayalı. Modern şariatta artık dört kız az yani, bir adama dört kız az diyor" ifadeleriyle Özgür'ün uyuşmayan örnek olarak verdiği "Ceg-First Class" şarkısında, kadınları bedeni üzerinden metalaştıran sözler ve görüntüler yer almaktadır. Şarkının ilgili kısmında yer alan sözler şöyledir:

"Arsız, iri göğüslü, nazlı

Manita renkli gözlü, azgın

Modern şariat, artık dört kız az (hah)" Buradaki "modern şariat" tabiriyle rap'çinin dinle alay ettiği de anlaşılmaktadır. Aynı zamanda şarkının bu sözlerinin geçtiği esnada video klipte yer alan kadın görüntüleri kadınları değersizleştirerek, meta gibi göstermektedir.²²⁵

Genç bir dinleyici kitlesine sahip olan rap müziğinin kliplerinde alkol, uyuşturucu gibi sağlığa zararlı maddelerin özendirilmesi ve gece hayatının özendirilmesinin yanı sıra şiddeti de özendiren şarkıların var olduğunu söylemek de mümkündür. Akın'ın buna verdiği örnek dikkat çekicidir.

Ezhel'in "Sakatat" diye şarkısı var. O şarkı esnasında kendini kesiyor, yani kendini oradaki et yerine koyuyor ve sanki kendisini kesmiş gibi oluyor. Bildiğiniz şey var, canilik var orada. Et üzerinde oynama var böyle yani oradaki nerdeyse çoğu sözde insanın kimyasıyla oynama falan vardı. Kendisini kesme falan var orada. O örnek bence oturabilir yani. (Akın, İZÜ, 23y., 3. sınıf).

Ezhel'in, *Sakatat*²²⁶ klibinin içeriğinde yer alan rahatsız edici et kesme görüntüleri gerçekten de çocukların ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek bir imgelem yaratmaktadır. Kendi etini kesip yemek yaptığı bir video kliple yamyamlık, "antropofaji" (insan yiyicilik) çağrışımları yapmaktadır.²²⁷

2) Rapçilerin Kendilerine Tanrılık/ Üstünlük Atfetmesi

Rap, ezilen gruplardan doğan bir müzik türü olduğundan rapçi yapan bireylerde aşağılık kompleksi ve üstten bakışçı tavırlar göze çarpmaktadır. "Ben rapin

²²⁵ Bk. Ceg, "Ceg - First Class (Official Video)", Youtube (20 Kasım 2020), 00:02:45.

²²⁶ Ezhel, "Ezhel - Sakatat", Youtube (2 Nisan 2021).

²²⁷ Ahmet Sarı, "Türk ve Alman Masallarında İnsan Yiyicilik (Antropophagy)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 14/35 (2007), 232.

Tanrı'sıyım, kralıyım.”, “En iyisi benim.”, “Rap bu günlere benim sayemde geldi.” gibi sözler, pek çok rapçinin ağzından duyulmaktadır. Rapçilerin arasındaki dissleşmeden daha önce de bahsetmiştik. Rapçiler rekabeti ve üstünlük kurmayı önemser. Ünlü vd. bu “ego savaşlarının” rapçilerin birbirine üstünlük kurma çabasından kaynaklandığını aktarmaktadır.²²⁸ Bu üstten bakış ve kibir, katılımcıların kendi değerleriyle uyuşmayan bir diğer özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yani daha çok Amerika’da dinlenen, mesela en bilinen şarkıcı Eminem’i bilirsiniz zaten. O mesela daha çok hareketli bir tarz şey yapar. Mesela bir tane şarkısı var “Rap God” diye “rapin Tanrısı” diyor, yani bir şekilde kulağımıza geldiği için mesela sırf isminden dolayı bile hani çok kez dinlenen yerden gitmişliğim olmuştur. (Alptuğ, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

En bilinen örnek Eminem’in şarkısına adını veren *Rap God*, yani *Rapin Tanrısı* isimli şarkısıdır. Bu şarkıda rapçi “Rapin Tanrısı gibi hissetmeye başlıyorum” sözlerine yer vermektedir. Bunun yanı sıra Türk rapçilerde benzer durumlar söz konusudur. Rapçi Ramiz bir röportajında “... rap temelinde ego barındıran bir müzik tarzı. Mütevazı rolü oynamaya gerek yok. Rapin temelinde gerçekten ego var.” sözlerine yer vermiştir.²²⁹ Emir verdiği örnekte Stabil’in “Tanrı’nın ta kendisiyim” sözlerine yer verdiğini hatırlatmıştır. *Ben Kimim* isimli şarkısının

“Ben bi’ yeninin eskisiyim Ghettoların tepkisiyim

Kalemin bekçisiyim vezirlerin efendisi

Stabil kulaklarına uyuşturucu etkisi

Bu dünyanın ferdi değil Tanrı’nın ta kendisi”

sözlerinde bu durum açıkça görülmektedir. Ayrıca seçtikleri mahlaslarda bile bu durum göze çarpar. Emir, Şehinşah ve Şanişer gibi mahlasların fıkhen söylenmesinin bile caiz olmadığını ifade etmiştir. Asıl adı Ufuk Yıkılmaz olan Şehinşah, bir YouTube röportajında mahlasının “kralların kralı” anlamına geldiğini ifade etmiştir.²³⁰ Şanişer ise mahlasının anlamının “namı kötü, herkes ona kötü der”²³¹ gibi anlamlara geldiğini söylemiştir. Kibir, büyüklenme ifade eden veya olumsuz çağrışımlar yapan bu tip mahlasların dinî inancıyla uyuşmadığını Emir şu sözlerle dile getirmiştir:

²²⁸ Sezen Ünlü vd., “Popülerleşme Sürecindeki Altkültür Temsilcilerinin Yaşadığı Çatışmalar: Joker Örneği”, *Selçuk İletişim* 11/2 (2018), 14.

²²⁹ Mekanın Sahibine Geldik, “Ramiz Bayraktar “Acun’la Tanıştıktan Sonra Hayatım Değişti!”, *Youtube* (29 Aralık 2020), 00:03:30.

²³⁰ Pena, “Eski Şarkılarım Gibi Şarkılar Yapmayacağım” Şehinşah Buyrun Benim’de, *Youtube* (14 Ocak 2022), 00:06:48.

²³¹ Onedio, Şanişer Sosyal Medyadan Gelen Soruları Yanıtlıyor, *Youtube* (10 Eylül 2019), 00:07:20.

Şöyle dinimizle uyuşmayan *Şanışer*, *Şehinşah* gibi zaten bunların isimleri bir kere fıkhen söylenmesi, zikredilmesi caiz olmayan isimler. Onun dışında *Stabil*, işte yani daha sonrasında tabii açıklamasında aslında ben onu kastetmemiştim diyor; ama işte “Tanrı’nın ta kendisiyim.” şeklinde bir ifadesi var. Daha sonrasında şey dedi, ben kendi hayatımı yönetiyorum, kendi hayatımın Tanrı’sıyım gibi bir ifade kullanıyor; ama yine de hoş bir ifade değil. (Emir, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

3) Dinin yasakladıklarını övme

İslam dini kibirlenmeyi, böbürlenmeyi “Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen yeri asla yaramazsın, boyca da dağlara asla erişemezsin”²³² ayetiyle yasaklar. Güneş’in verdiği örnekte Contra, *Kibir* isimli şarkısında “...En sevdiğim günah kibir...” diyerek kibri havalı ve arzu edilen bir şey gibi gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu gibi ifadelerin onun dini ve kültürüyle uyuşmadığını ifade eden Güneş, rahatsızlık duyduğu için bu türden şarkıları dinlemeyi bıraktığını şöyle dile getirmiştir:

Bunu daha çok Contra ile yaşadım, Contra’nın hala dinleyebileceğimi savunduğum veya bir Islak Kum şarkısı var. Mesela Kibir şarkısı var Contra’nın “en sevdiğim günah kibir” diyor mesela. Bizim de en uzak durmamız gereken şeylerden birinin kibir olduğu söyleniyor. Aynı şarkının içinde işte mesela “noel babalardan” bahsediyor. Bizim kültürümüzde değerlerimizde bir Noel Baba anlayışı yok yani baktığımız zaman. ...Bunlar beni rahatsız eder ver uyuşmadığını düşündüğüm için dinlemeyi bıraktığım şeyler. (Güneş, RTEÜ, 23y., 4. sınıf).

Güneş’in verdiği örnekte tek bir şarkı içerisinde birden fazla uyuşmayan örnek olduğu görülmektedir. Contra isimli rapçinin günahı övmekte olup küfürlü ifadelerle sıkça yer verdiğini ifade etmiştir.

İslam dini kötü sözlerden uzak durmayı²³³, insanlara güzel sözler söylemeyi öğütler. Katılımcıların kültürüyle ve inancıyla uyuşmayan en bariz şey küfürlü ve argo konuşmalardır. Emir’in ifadeleriyle “bazen midenizin kaldırmayacağı bir hal alan” bu tip rap’ler katılımcılar tarafından hoş karşılanmamaktadır. Emir ve Özgür, Allame’nin *Allame Sendromu* şarkısını burada örnek vermişlerdir.

Allame’nin “Allame sendromu” diye bir şarkısı var mesela çok küfürlü aşırı küfürlü. Çoğu şarkıları küfürlü onun zaten. Kültürümüze uyuşmayana onu ekleyebilirsiniz. Kültürümüze demeyelim de inancımızda diyelim. ...Şehinşah da mesela baya küfredir. (Özgür, RTEÜ, 20y., Hazırlık).

²³² el-İsrâ 17/37.

²³³ “Kullarıma söyle: (İnsanlara karşı) en güzel sözü söylesinler. Çünkü şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır.” el-İsrâ 17/53.

Görüldüğü üzere yoğun küfürli rap şarkılar dinleyiciler tarafından rahatsız edici bulunmakta ve kültürle inançla uyuşturulmamaktadır.

Kur'an'da inanmayanların durumu şöyle anlatılmaktadır: “Ey iman edenler! Allah’a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse, derin bir sapıklığa düşmüş olur.”²³⁴ Farklı inançları veya inançsızlığı benimseyen rapçilerin, onu takip eden çocukları veya gençleri bu inançlara yönlendirebileceği endişesi taşıyan Emir bunu şöyle dile getirmektedir:

Mesela Contra, kendisinin bir müziğinde agnostik olduğunu söylüyor. Contra’yı bu kadar havalı bulan çocuklar ileride belki bunu araştırarak, bu mantıklıymış deyip böyle şeyler yaşayabilir. *Hangi şarkısında geçiyor bu ifade?* Fight Club 2, burada söylüyor kendi bölümünde. Yani bu da bizim açımızdan hoş bir durum olmuyor. Yani İslami açıdan çok hoş olmuyor. Kültür açısından da bizim kültürümüzün de yani agnostiklikle hiçbir alakası yok. Tamamen dinimizle de uyuşmayan bir şey oluyor. (Emir, İZÜ, 22y., 3. sınıf).

Contra, *Fight Club 2* şarkısındaki kendi bölümünde “Peki, Cont ateist mi, Müslüman mı? Ne ateisti la, ben agnostığım (ha, ha).” sözleriyle dinî inancını ifade etmektedir. Emir bunun ne kendi inancıyla ne de kültürüyle uyuştuğunu, üstelik yaşça ufak dinleyicileri meraklandırıp onlara agnostikliği özendirebileceğini ifade etmiştir.

Şirk,²³⁵ isyan,²³⁶ küfür, hız gibi duyguların rap müzikte sıkça yer alması, katılımcıların inançlarıyla ve kültürleriyle uyuşturmadığı bir diğer özelliktir. Ela bunu “İsyan, şirk, küfür, delalet, baskın duygular, isyanın ifrat ve tefrit noktasında aşırıya kaçması, bu duyguların doğru yönlendirilmemesi” olarak ifade ederken İrem şöyle bir örnek vermektedir:

Sagopa’nın *Siyah* şarkısından örnek vereyim. Burada “İtaat edip yaşamam.” demişti mesela. Sonra “İsyanım çok evimde.” demişti. Mesela bu iki cümlesi beni çok düşündürmüştü. Özellikle “İtaat edip yaşamam.” Hani buradaki itaat etmemek istemesi kime karşı? Yani neye itaat etmiyor? Eğer bir kötü manası veya hissi varsa ben bunu söyleyip de ben de ona benzemek istemediğim için aslında burada ben kendimi biraz da sınırlamıştım. (İrem, İZÜ, 22y., 2. sınıf)

Sagopa’nın *Siyah* şarkısı, “dini inancım yok” dediği dönemden sonra piyasaya çıkmıştır. Dolayısıyla onu eskiden çok severek dinleyen İrem’in artık sözlerine imtina ile yaklaştığını ve şarkıda geçen “itaat edip yaşamam” sözlerindeki itaatsizliğin ve

²³⁴ en-Nisâ 4/136.

²³⁵ “Şirkten uzak dur.” el-Müddessir 74/5.

²³⁶ “Kim de Allah’a ve Peygamberine isyan eder ve O’nun koyduğu sınırları aşarsa Allah onu ebedî kalacağı cehennem ateşine sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır.” en-Nisâ 4/14.

isyanın kime karşı olduğunu sorgulamaktadır. Bunu kültürüyle ve inancıyla uyuşmayan bir örnek olarak dile getirmekte ve bu konuda kendini sınırlandırmaktadır.

4) T-Rap şarkılarda Batı kültürü öğelerinin yer alması

Yukarıda Güneş, Batı kültüründe önemli bir figür olan Noel Baba'ya yer verilmesinin değerlerimizle uyuşmadığını, böyle bir anlayışın Türk kültüründe benimsenmediğini ifade etmektedir. Bunun yanında bu müzik türünün kültürümüze tam uymamasının sebebinin ülkemize dışarıdan gelen bir tür olmasına bağlayan Emir bunu şu sözlerle dile getirmiştir:

Benzemeyen tarafıysa aslında rap müziğin bize dışarıdan gelmiş olması, dışarıdan gelince de oranın kültürüyle de geliyor birazcık. Yani o kadar küfürlü olmasının sebebi bir nebze oradan gelmesi o kadar isyan içerikli olmasının bir sebebi bir nebze oradan gelmesinden kaynaklanıyor. (Emir, İZÜ, 22y., 3. sınıf).

Emir, rap'in bu kadar küfürlü olmasını Batı'dan alınmasına bağlamaktadır. Rap doğası gereği ezilen kesimin isyanlarını dışa vurma amacıyla ortaya çıkmış bir müzik türüdür. Türk rapçiler Türk rap'ini yerelleştirirken küfürü ve argoyu dışarıda tutmayı tercih etmemişlerdir. Dolayısıyla bu müziği sokak ağzıyla yapmak rap'in doğasında vardır denilebilir.

2.11. İlahiyat/İslami İlimler Öğrencilerinin Dinlemeyi Tercih Ettikleri Rapçiler

Katılımcılara dinlemeyi en çok tercih ettikleri rap şarkıcılar sorulduğunda bir katılımcı hariç hepsinin ortak cevabı Sagopa Kajmer ve Ceza'dır. Duygu'nun cevabı ise farklı olarak İmpala olmuştur. Gözde ise Sagopa'yı dinlemiş; fakat çok sevmediğini ifade etmiştir.

En çok Sagopa Kajmer dinlemeyi tercih ederim diyen 7 katılımcı vardır. Bunlardan Doğukan, "En çok Sagopa Kajmer diyelim." diyerek, Tunç, "İşte birincisi Sago, ikincisi Norm Ender olabilir." diyerek, Çağrı "Sadece Sagopa dinliyorum." diyerek, Ela "En çok Sagopa Kajmer." diyerek, Azra "Birinci tercih ettiğim Sagopa Kajmer'dir." diyerek, İrem "Sagopa Kajmer, Resul Aydemir, Ceza, bunlar biraz daha çok tercih ettiğim şarkıcılardır." diyerek ve Buket "En çok tercih ettiğim rapçiler ilk başlarda Sagopa Kajmer falan dinlerdim, Ceza, daha sonra Ezhel'e kaydı." diyerek tercihlerini açıklamışlardır.

“En çok Ceza dinlerim.” diyen katılımcı sayısı 3’tür. Bunlar Kaan, Gözde ve Ada’dır. Kaan “Başta Ceza ile karşılaşmışım, en çok onun müzikleri.” diyerek, Gözde “En çok Ceza, yani küçüklüğümünden beri.” diyerek, Ada ise “Yani Ceza, en yaygın olarak.” diyerek bunu ifade etmişlerdir.

Her iki rapçiyi (Ceza ve Sagopa) de en çok tercih ettikleri şarkıcılar arasında sayan 3 katılımcı vardır. Bunlar da Akın, Özgür ve Emir’dir. Akın “Sagopa bir numaraydı; ama şöyle söyleyeyim, o zaman ikincisi Ceza diyelim.” diyerek ikisini de çok ayıramadığını dile getirmiştir. Özgür ise “En çok tercih ettiğim Şanışer var, ondan sonra Bedo var, Uzi falan var, Ceg var, Ceza var, Sagopa var.” demiştir. Emir ise “Öncelikle ilk iki sıraya Ceza ve Sagopa’yı koyabilirim.” demiştir.

Katılımcı ifadelerinden elde edilen verilere göre bu rapçilerin yanında Şanışer, Norm Ender, Gazapizm, Patron, Contra, Mero, Uzi, Ceg, Ados, Allame, No:1, Hidra, Joker, Defkhan, Ezhel, Resul Aydemir ve Eminem isimli rapçiler de dinlenmektedir.

“En fazla Sagopa Kajmer dinlerim.” diyen katılımcıların bazıları, Sagopa Kajmer’i onun dindar camiaya yakın olmasından ve kendi kültürlerine-inançlarına daha yakın hissettirmiş olmasından tercih etmiştir. Ela bunu şöyle ifade etmektedir: “Sagopa Kajmer’in özellikle bizim liseli olduğumuz zamanlarda olan Müslüman bir tavrı vardı. Onun o Müslüman mahallesine olan yatkınlığı, yakınlığı bizim de hoşumuza gidiyordu.” Azra da benzer şekilde “Yaşamı da çok etkilemişti bizi. Hani onun dine olan bakışı... Bazen hani derler ya namaz kılıyor diye, şaşırdığımız sanatçılardan biriymi.” diyerek Sagopa’nın dindar yaşantısından etkilendiği için onu dinlediğini belirtmiştir.

Bunun yanında katılımcılarda Sagopa Kajmer’in ahenkli ve anlamlı gelen şarkı sözleri yazdığı düşüncesi de vardır. Doğukan, “Şarkının sonuna kadar anlamlı. Bir anlam var yani. Bazı rapçilere bakıyorum, saçma sapan şeyler söylüyorlar; ama bunda öyle değil. Bunlar hep anlamlı ve o anlamı da ritme uyduruyor. Orası hoşuma gidiyor.” sözleriyle bunu ifade etmiştir. Tunç ise “Kafiyesi, müziğini güzel yapması, alt müziği işte... Uyumundan dolayı, sesteki ahenk...” diyerek müziğin ahengi ve uyumundan dolayı Sagopa’yı tercih ettiğini ifade etmektedir. Çağrı, Sagopa’yı dinleme nedenini şöyle açıklamıştır: “Neden olarak anlam arayışı, mesela müziklerindeki söz seçimleri, söz dizimi çok iyi.” İrem’in dinleme sebebi ise şöyledir:

Sagopa ise bambaşka, aslında biraz daha böyle onun kelimelerinin çok kuvvetli olduğunu, aktarımının çok kuvvetli olduğunu görebiliyorum. Bu yüzden biraz daha

tercih ediyorum. Kelimeleri çok güzel dans ettirebiliyor aslında, kafiyeleleri çok güzel tutulabiliyor ve hani sadece kafiyele tutturmak değil amacı, o kelimelerle insana bir şeyler vermeyi amaçlıyor. (İrem, İZÜ, 22y., 2. sınıf)

En çok Ceza dinlemeyi tercih eden katılımcılardan Emir, rap'in bir numarası olarak bu rapçiyi gördüğünü şu sözlerle ifade etmektedir: "Ceza'nın bir kere tercih edilmeyecek bir yanı yok. Ceza zaten ülkemizde bir numaraya koyulabilir. Hatta dünya listesinde en başlara da koyulabilecek bir rapçi." Şarkıların başından sonuna kadar anlamlı sözler içermesi, kendilerini yansıtan ifadelere sahip olması, Ceza'yı en çok tercih edilen rapçilerden yapmaktadır.

Gözde ise "Sözlerini yavaş yavaş yetişkinliğe erince anlamaya çalıştım; çünkü o kadar hızlı geliyordu ki bana küçükken, hani anlamıyordum, öyle söyleyeyim. Ama yaş ilerleyince daha bir anlam buldu sözleri bazı şeylerin." diyerek en çok tercih ettiği rapçinin Ceza olduğunu ifade etmiştir. Abileri dinlediği için küçük yaşlarda Ceza dinlemeye başlayan Gözde, zamanla sözlerin ne kadar anlamlı olduğunu idrak etmiş ve onu severek dinlemeyi sürdürdüğünü de ifade etmiştir.

Kaan, en çok Ceza dinlemeyi tercih etme sebebini "Daha çok güncel ya da daha herkese hitap eden şeyleri aktarmış olması diyebilirim." şeklinde açıklamıştır.

2.12. Rap Dışında Dinlenen Müzik Türleri ve Onlar Hakkındaki Değerlendirmeler

Katılımcılara rap dışında dinledikleri farklı müzik türleri varsa bunlar hakkında neler söylemek istedikleri sorulmuş ve onların çeşitli müzik türlerini dinledikleri anlaşılmıştır.

Alptuğ yabancı müzikler, arabesk ve sözsüz/enstrümantal müzikleri dinlediğini şöyle ifade etmiştir:

Dinlediğim müzikler var. Yabancı tarz müzikler dinliyorum, enstrümantal tarzı sözsüz müzikler dinlerim, arabesk dinliyorum. Bunlar hakkında genel bir şey söyleyeyim ben size. Kişi daha çok yalnız kalmaya başladığında ya da kendini tek bir kabuğuna çektiğinde, ben mesela öyle olduğumda daha çok böyle sözsüz müzik dinlemeye çalışırım. Yabancı şarkılarda daha çok hareketli şeyleri dinlerim. Rap örneğinde olduğu gibi daha çok beni olumlu yönlere şey yapacak, harekete geçirecek, daha çok aktiviteye beni sevk edecek ya da mutluluk verecek şarkıları tercih ederim. Arabesk olarak da şöyle daha çok eskiden müzikler daha güzelmış dedirten şeyler. Kişinin daha çok ruh hâliyle alakalı. (Alptuğ, RTEÜ, 21y., 4. sınıf)

Alptuğ yalnız ve kabuğuna çekildiği zamanlarda sözsüz enstrümantal müzikleri dinlemeyi, daha enerjik olduğu zamanlarda ise yabancı müzikleri dinlemeyi

tercih etmektedir. Arabeski ise bir yerlerde çaldığında hoşuna gittiği ve eski şarkıları güzel bulduğu için dinlediği anlaşılmaktadır.

Özgür, arabesk ve türkü dinlediğini, “... Arabesk dinliyorum çoğu zaman. Mesela insanın hep hızlı şarkılar dinleyesi gelmiyor. Bazen yavaş şarkılar dinleyesi geliyor, o yüzden eskilere gitmek istiyor. Mesela insanın türküdür, arabesktir dinleyesi geliyor.” sözleriyle açıklamıştır. Her zaman hızlı şarkılar dinlemediğini, bazen yavaş şarkıları dinlemeyi tercih ettiğini söyleyen katılımcı, bazı zamanlar arabesk ve türkü dinlediğini ifade etmiştir.

Doğukan slow, pop ve alternatif müzik dinlediğini şöyle aktarmaktadır: “Slow müzik dinlerim. Pop müzik dinlerim. Aslında hit olduğunda dinleriz ya öyle şeyler. Bu kadar yani, Ahmet Kaya falan da dinlerim.” Bunlar hakkındaki değerlendirmeleri ise şöyledir:

Slow müzik önceden çok dinliyordum, o da şeydi mesela, eskiden bir sevgi bağı falan o tür şeylerde oluyor daha çok. Hani aşk falan öyle şeyler oluyor. Ondan dinliyorum herhâlde. Pop müziğini de hit olduğu için, zamanında böyle kulağa hoş geldiği için dinlerim. Ahmet Kaya da farklı bir şey ya. *Nasıl farklı?* Yani sesi çok güzel. (Doğukan, RTEÜ, 22y., 4. sınıf)

Doğukan’ın ifadelerinden aşk ilişkileri yaşadığı zamanlarda slow müzikleri dinlemeyi tercih ettiği, normal zamanlarda hit olan pop şarkıları dinleyebildiği ve sesini çok beğendiği için Ahmet Kaya dinlediği anlaşılmaktadır.

Tunç, “Standart zaten pop duygusal, ben de duygusal müzikleri severim genelde. ... Türkü dinlerim; ama çok böyle oynak türkü tarzında şeyler dinlemem.” diyerek slow pop ve slow türküleri dinlemeyi tercih ettiğini, hareketli müziklerden çok hoşlanmadığını ifade etmiştir.

Akın klasik müzikte piyano ve İran müziklerini sevdiğini “Piyano diyeyim. Bir de şey, İran müziklerini dinlemeyi severim.” sözleriyle dile getirmiştir. İran müziğini sevdiğini şöyle açıklamıştır:

İran şarkıları müzikleri şöyle. Mevlânâ’nın eserlerini yorumluyorlar. Mesela dünyanın en ünlü isimleri var. Belki duymuşsunuzdur Muhammed Reza Şeceryan diye, vefat etti. Oğlu da var işte Hümayun Şeceryan. Bunlar dünyanın en iyi 50 sesiydi. Oradaki işte aletler falan olsun, insanın ruhuna direkt hitap ediyor. Bir de Mevlânâ’nın eseri olunca insan biraz daha kendine yakın hissediyor. (Akın, İZÜ, 23y., 3. sınıf)

Akın, Mevlânâ’nın eserlerinin Farsça olarak musiki ile icra edilmesini çok etkileyici bulmakta ve severek dinlemektedir.

Emir ise rap dışında klasik müzik, Türk sanat müziği, türkü, alternatif müzik, dinî musiki ve arabesk dinlediğini şöyle ifade etmiştir:

Klasik müzik de dinliyorum, Türk sanat müziği dinliyorum. Yeri geldiğinde ezgiler de dinliyorum. Türkü belki az da olsa yani. Hatta belki Mevlid-i Şerif, Mevlid-i Nebi, onları da dinleyebiliyorum. Hepsinin ayrı yeri var bende. Öncesinde bir dönem çoğunlukla işte Türk sanat müziği dinliyordum. İşte Müzeyyen Senar'lar ya da işte, Zeki Mürenler... Onun dışında işte Münir Nurettin Selçuk ya da işte daha eskilerden kişiler ya da işte Mevlid-i Şerif olarak Yusuf Gebzeli. Kendisinin YouTube'da eski bir kaydı var yine, çok sevdiğim kaydı. Diğer müziklerden Ahmet Kaya dinleyebilirim. Hangi kategoriye girer bilmiyorum ama. **O alternatif müzik yapıyor.** Evet, alternatif müzik Ahmet Kaya kategorisi diyebiliriz. **Arabesk var mı?** Orhan Gencebay'ın bazı şarkılarını, Müslüm Gürses'in bazı şarkılarını dinliyorum. (Emir, İZÜ, 22y., 3. sınıf)

Çağrı, “Klasik müzik dinliyorum. **Klasik müziğin dışında dinlediğiniz tür var mı?** Şey, türkü. Neşet Ertaş dinliyorum bazen.” diyerek klasik müzik ve türkü dinlediğini ifade etmiştir.

Kaan, “Rap dışında normal pop şarkılar dinlerim ya. Onun dışında türküler de var.” diyerek pop ve türkü dinlediğini ifade etmiştir. Ela ise “Baskın karakterim arabesktir.” diyerek diğer müzik türlerini deneyip beğenmediğini ve arabesk dinlemeyi sevdiğini aktarmıştır. Azra “Karadeniz türkülerini çok dinlerim, klasik pop olanları dinlerim, *Merhabalar* diye bir şarkı var alternatif, onu dinlerim.” diyerek Karadeniz türküleri, pop, alternatif müzikler dinlediğini belirtmiştir.

Gözde, “Türk sanat müziği severim. Türkü çok severim, gerçekten çok dinlerim, pop da dinlerim ama türkülerin benim ruhumu yansıttığına inanıyorum.” Diyerek rap'in yanında Türk sanat müziği, türkü ve pop dinlediğini ifade etmiştir.

İrem, rap dışında çok fazla olmasa da türkü ve yabancı pop dinlediğini şöyle ifade etmiştir:

Rap dışında pop için bütünüyle asla dinlemem demiyorum; ama dinlerim zaman zaman, mesela Sezen Aksu dinlerim. Mesela bir yolculuk sırasında rap açıp dinlerim; ama pop şarkılarını pek açıp dinlemiyorum. Diğer türlerden türkü mesela, türkü bazen dinliyorum. Mesela bir de Neşet Ertaş vesaire dinliyorum. Bir de şöyle Türkçe pop dinlemekten ziyade yabancı pop dinlemeyi daha çok tercih ediyorum. (İrem, İZÜ, 22y., 2. sınıf)

Güneş, “Her türden, yani Türk sanat müziği de dinlerim, pop da dinlerim, her şekilde dinlerim.” şeklinde dinlediği müzik türlerini belirtmiştir. Duygu da aynı şekilde türkü, dinî musiki, pop ve her türden Türkçe yabancı şarkılar dinlediğini şöyle dile getirmiştir:

Ya ben her şeyi dinlerim aslında, mesela türkü de dinlerim. Onun dışında dinî musiki olarak da dinlerim. Yani mesela bizim Dinî Musiki dersimiz vardı seçmeli, Ender Hoca giriyordu, Ender Doğan. Onu mesela çok dinlerim, çok da severim onu dinlemeyi. Onun dışında çok pop dinlemem; ama beğenirsem dinlerim ya. Aslında müzik olarak hiç ayırt

etmem. Yabancı, Arapça, Türkçe, İngilizce bunları da dinlerim. Benim için sadece önemli olan şey kulağıma iyi gelmesi. (Duygu, İZÜ, 21y., 3. sınıf)

Ada, pop, pop-rock türü müzikler dinlediğini şöyle ifade etmiştir: “Sezen Aksu dinliyorum mesela, pop müzik diyelim evet. Böyle Pinhani dinliyorum pop-rock.”

Buket ise “Pop dinlerim, dediğim gibi arabesk de dinlerim.” diyerek rap dışında bu iki müziği dinlediğini ifade etmiştir.

Sonuç olarak katılımcıların 10’u pop, 9’u türkü, 5’i arabesk, 3’ü alternatif müzik, 3’ü klasik müzik, 2’si Türk sanat müziği, 2’si dinî musiki, 4’ü yabancı müzik, 1’i sözsüz/enstrümental müzik, 1’i slow müzikler, Güneş ve Duygu ise her türden müzik dinleyen katılımcılar kategorisinde yer almaktadır.

Tüm bu verilerin ortaya koyduğuna göre katılımcıların tamamı rap dışında çeşitli müzik türleri dinlemektedir. Her katılımcının kendi müzik zevkine göre farklı türden müzikleri dinlemeyi tercih ettiği görülmüştür. Dikkat çekici bir diğer husus da dinî musiki ve ilahi dinleyen az sayıda (2 kişi) katılımcı olmasıdır. Buna karşın 16 katılımcıdan 15’inin dinî içerikli rap şarkıları dinliyor olması, görüşme verilerden tespit edilmiştir. Bu da rap müzik dinleyen İlahiyat/İslami ilimler öğrencilerinin geleneksel dinî musiki formları yerine güncel İslami tarzda rap müziklerini dinlemeyi tercih ettiğini göstermiştir.

3. SONUÇ

“İlahiyat Öğrencilerinin Rap Müzik Dinlemelerinin Sebepleri” isimli tez çalışmamız, giriş kısmı hariç üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümü, araştırmanın konusu, amacı, önemi, yöntemi vs. hakkında bilgilerden oluşmaktadır. Birinci bölüm, “Hip-Hop Kültürü” üst başlığıyla okuyucuya rap müziğine dair kavramsal bir çerçeve oluşturmaktadır. İkinci bölüm ise araştırmanın asıl konusunu ihtiva eden “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Rap Müzik Dinlemelerinin Sebeplerine Dair Bulgular ve Yorumlar” başlığıyla katılımcılardan elde edilen verilerin yorumlanmasını içermektedir. Araştırmanın üçüncü ve son bölümü ise sonuç bölümüdür.

İlahiyat/İslami İlimler öğrencilerinin rap müzik dinleme sebeplerini ortaya koymaya çalışan bu tez çalışması, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılarak hazırlanmıştır. Çalışma grubumuz, RTEÜ İlahiyat Fakültesi ve İZÜ İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinden çeşitli sınıf düzeyine mensup katılımcılardan oluşturulmuştur. Görüşmecilerin tamamı, İlahiyat/İslami İlimler fakültelerinde örgün olarak lisans eğitimine devam eden öğrenciler arasından seçilmiştir. Araştırma, 8’i kız 8’i erkek olmak üzere 16 katılımcıdan oluşan mülakat/görüşme verilerinden elde edilen bulguları içermektedir.

Bu doğrultuda, katılımcıların sosyo-ekonomik düzeyleri ve rap dinlemeleri arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Elde edilen bulgular ışığında katılımcı bireylerin yetiştikleri sosyo-kültürel çevrelerin çeşitlilik arz ettiği görülmüştür. Katılımcı ebeveynlerinin farklı meslek gruplarından çeşitli eğitim düzeylerine mensup olduğu görülmüştür. Dolayısıyla rap müzik dinleyen katılımcıların, yalnızca belli bir sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik düzeye mensup olmadığı ortaya koyulmuştur.

Katılımcılar birincil ve ikincil sosyalleşme yoluyla rap müzik dinlemeye başlamıştır. Yani katılımcılar aile üyelerinden görerek, arkadaş çevresinin etkisiyle, kitle iletişim araçlarının etkisiyle ve bulundukları ortamların etkisiyle rap müzik dinlemeye başlamışlardır. Sosyalleşmenin ve bağımsız düşünmeye başlamanın en yaygın olduğu lise çağında rap müzikle tanışan katılımcılar çoğunluktadır. Gerek bu yaş aralığının özelliği gerek sosyalleşmenin etkisiyle rap müzik gençler arasında yaygın olarak dinlenilmektedir. Bunların yanı sıra dini söylemleriyle öne çıkan rapçilerin bilhassa lise döneminde rap müzik dinlemeye başlayan katılımcılar üzerinde

oldukça etkili olduğu saptanmıştır. Asıl adı Yunus Özyavuz olan Sagopa Kajmer adlı rapçinin dindar camiaya yakın olduğu dönemlerde dini-tasavvufi kavramları barındıran, Farsça kelimeleri sıklıkla kullanan rap şarkılar yapması bazı katılımcıların rap müziğine yönelmesinde etkili olmuştur.

Katılımcıların rap müzik dinlemesinde psikolojik faktörlerin de etkili olduğu gözlemlenmiştir. Bireylerin kaygılı ve stresli zamanlarında rap dinleyerek olumsuz ruh hallerinden arındıkları anlaşılmaktadır. Gelecek kaygısı, duyguları dışa vurarak rahatlama, bireylerde yarattığı empati hissi, öfke kontrolü bu etkilerdendir. Gündelik hayatta karşılaştıkları olumsuzluklarla başa çıkabilmeleri için moral ve motivasyonlarını arttırdığı gerekçesiyle katılımcılar, rap müzik dinlemeyi tercih etmektedir. Kendi yaşamlarına dair problem ve sıkıntıların başka kişiler tarafından da yaşanıp bunun müzik yoluyla aktarılmasının, katılımcılarda “bunlar sadece benim başıma gelmiyormuş” düşüncesi uyandırdığından rap dinlemenin, katılımcılara bir rahatlama hissi sağladığı ortaya konulmuştur. Kendi yaşamlarında karşılaştıkları haksızlıklara karşı rap’in mevcut protest tavrı katılımcıların iç sesini yansıttığı için onlar rap müzik dinleyerek sakinleşmektedir. Bireyler, başkalarına karşı o an içlerini dökemediklerinde bunu rap dinleyerek aşmaktadır. Özetle rap’in katılımcılara psikolojik açıdan iyi hissettirmesi rap müziğinin ilahiyat öğrencileri arasında dinlenme sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların ifadelerinden hareketle rap’in bireylere olumlu etkileri şöyle kategorilendirilmiştir: 1. bireyin moral ve motivasyonunu arttırma, 2. araştırmaya-düşünmeye sevk etme ve bireyde farkındalık oluşturma, 3. zihni tazeleme, 4. hızlı ve akıcı konuşmaya etki ve öğrenmeye katkı, 5. eğlenme ve sosyalleşme aracı olma. Bu olumlu etkilerden en fazla dile getirilen kategoriler ise “bireyin moral ve motivasyonunu artırması” ve “eğlenme ve sosyalleşme aracı olması”dır. Bunun yanı sıra rap müzik, ev işleri ve spor gibi aktiviteler yaparken katılımcılara enerji, tempo ve motivasyon sağlamaktadır.

Bunların yanında katılımcılardan elde edilen rap’in olumsuz etkileri ise şöyledir: 1. melankolik ruh haline büründürme, 2. zihni istemsizce meşgul etme, 3. ibadetleri aksatma, 4. konuşma diline olumsuz yansımalar, 5. bireyi agresifliğe yöneltme. Bu kategorilerden en fazla vurgulanan olumsuz etki “melankolik ruh haline büründürme”dir. En az görülen olumsuz etkiler ise “ibadetleri aksatma” ve “agresifliğe

yöneltme” etkisidir. Bu etkilerin yalnızca birer katılımcı tarafından dile getirilmiş olması dikkat çekicidir. Araştırmanın bulguları neticesinde rap müzik dinlemenin katılımcılar üzerindeki olumlu etkilerinin olumsuz etkilerinden daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Rap müziğin, günümüzde bu kadar popülerleşmesi ve popüler kültür ögesi haline gelmesiyle gençler arasında yaygınlaşmasının İlahiyat/İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin rap müzik dinlemesinde önemli bir etkisi vardır. Bir başka deyişle kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla rap müziğin görünürlüğünün artması ve dinleme listelerinde ilk sıralara kadar kendilerine yer bulmuş olması, İlahiyat/İslami İlimler öğrencileri tarafından dinlenmesinde önemli bir etkidir. Bu sebeple katılımcı bireylerin popüler kültürün etkisi altında kaldığı görülmektedir.

Katılımcılar, bir boş zaman aktivitesi olarak ve zihni boşaltmak amacıyla bu müziği dinlemektedir. Katılımcıların bu müziği dinlerken aldığı estetik zevk, yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Neden rap dinledikleri sorusuna “Hoşuma gidiyor.” şeklinde verdikleri yanıtlar, bu durumu ortaya koymaktadır.

Yoğun sözlerden oluşan rap müzikte rapçilerin vermek istediği mesajlar çalışma grubu tarafından “anamlı” görüldüğü için katılımcıların bu müziği dinlemeyi tercih ettikleri tespit edilmiştir. Dini içerikli olan veya Müslüman coğrafyalarla (Filistin, Doğu Türkistan, Suriye vb.) ilgili meselelerin yer aldığı rap şarkılar katılımcılar tarafından beğeniyle dinlenmektedir. Katılımcıların ifadelerinden hareketle rap’te tasavvufi kavramlar (sülûk, kırk kapı), namaza davet, Cuma gecesinin önemi, Kur’an’dan bazı sure isimlerine vurgular (Yâsîn, Nebe, Mülk vb.), Allah’ın isimleri (Hannan vb.) gibi İslami öğelerin rap şarkılarda yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla dinî içerikli yahut aynı din mensuplarının sıkıntılarını yansıtan rap şarkıları, İlahiyat/İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin rap müzik dinlemelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Katılımcılar bu türden rap şarkıların onların “anlam dünyalarına hitap ettiğini” belirtmiştir. Aynı zamanda katılımcıların dünyada yaşanan savaşlara, sosyal adaletsizliklere, toplumsal meselelere dair yazılan rap şarkılarını dinlemeyi daha fazla tercih ettiği de tespit edilmiştir.

İlahiyat/İslami İlimler öğrencileri rap müziği tercih ederken küfür ve Allah’a karşı isyan barındıran müziklerden kaçınmaktadır. Katılımcıların, dinî inanç ve

görüşleri doğrultusunda dinlediği rap müziği sınırlandırdığı anlaşılmıştır. Yani katılımcıların, dinin bizzat kendisine yönelik olan küfür ve isyan barındıran şarkıları dinlemeyi bıraktıkları tespit edilmiştir. Rap'ın eğitici ve öğretici yönleri, sorgulayıcı tavrı ise katılımcıların ilahiyatçı kimlikleriyle en çok bağdaştırdığı noktadır. Ayrıca katılımcıların politik rap'lerden konuşma hususunda çekimser davrandığı da tespit edilmiştir.

Rap'i, "yaşam tarzı" olarak benimsediğini belirten katılımcılar mevcut olmakla birlikte elde edilen bulgulardan böyle bir sonuca ulaşamamaktadır. Bulgular İlahiyat/İslami ilimler öğrencilerinin, dini inançlarıyla ters düşmeyen rap şarkıları dinlemeyi tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra katılımcılar rap dinlemeyi "İlahiyat/İslami İlimleri öğrencisi olmaktan bağımsız bir şey" olarak değerlendirmektedir.

Katılımcıların ifadelerinden hareketle onların kendi kültür ve inançlarıyla rap'in uyuşan yönlerini şöyle kategorize etmek mümkündür: 1. Farklı coğrafyalardaki Müslümanlar'ın durumunu anlatan rap'ler, 2. Rap'in toplumsal meselelere değinmesi, 3. Rap'in İslami öğelere yer vermesi, 4. Rap'in milli değerlere yer vermesidir. Katılımcıların rap'te kendi kültür ve inançlarıyla uyuşturmadıkları yönler ise: 1. Yasaklı maddelere, gayrı meşru ilişkilere ve şiddete özendirmesi, 2. Rapçilerin kendilerine Tanrılık/üstünlük atfetmesi, 3. Dinin yasakladıklarını övme (kibir, kötü sözler, gayrı meşru ilişkiler, alkol tüketimi vb.), 4. Batı kültürü öğelerine yer verilmesi olarak tespit edilmiştir.

Katılımcıların dinlemeyi en çok tercih ettikleri rapçilerin Sagopa Kajmer ve Ceza olduğu görülmektedir. Katılımcıların bu rapçileri tercih sebebinin en belirgin özelliği ise her ikisinin meşhur old school rapçilerden olmalarıdır. Ayrıca katılımcı bireyler rap müziğin yanında pop, türkü, arabesk, klasik müzik, Türk sanat müziği gibi farklı türden müzikler de dinlemektedir. Katılımcıların ilahi veya dini musiki yerine dini içerikli rap şarkıları dinlemeyi tercih ettiği tespitlerimizin arasında yer almaktadır. Bu da yeni jenerasyonun müzik zevkinin rap müziğe kaydığının açık bir göstergesidir. Dolayısıyla İlahiyat/İslami ilimler öğrencilerinin rap müzik dinlemesini garipseyenlerin basitçe kuşak çatışması yaşadığını söylemek mümkündür.

Netice itibarıyla bu çalışma, İlahiyat/İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin rap müziği dinleme tercihlerini ve bu tercihlerin arkasındaki motivasyonları derinlemesine

incelemeye çalışmıştır. Bulgular, katılımcıların rap müziği dinlemesinde sosyalleşme, duygusal tatmin, ifade biçimi, popüler kültür ve dini içerikli rap şarkılarının etkili olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, rap müziğin katılımcılar üzerinde olumsuz etkileri olsa da bu etkiler katılımcılar üzerinde olumlu etkilere göre daha az belirgindir. İlahiyat öğrencilerinin rap müziği tercihlerinde dinî değerleri ve kültürel bağlamı göz önünde bulundurdıkları da tespit edilmiştir. Sonuç olarak rap müzik ve din ilişkisi, karmaşık ve çok yönlü bir konudur. Bu alanda yapılan araştırmaların sayısının az olduğu görülmektedir. Çalışmamızın, yapılan farklı araştırmalarla ileriki çalışmalara bir kapı aralayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- 1992eylul. “Ragga Oktay Turkcell Reklamları”. YouTube. Yayın Tarihi 11 Eylül 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=ST7LhpGJoJw>
- Akol, Çağrı. “Ceza Didi Reklam Filmi”. Çağrı Akol. YouTube. Yayın Tarihi 21 Mayıs 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=8HRbPSrGLik>
- Al Jazeera Turk. “36 Boys - Al Jazeera Türk Belgesel”. YouTube. Yayın Tarihi 13 Nisan 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=xZHas0x1Hy8>
- Arsev, Bektaş. *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2. Basım, 2020.
- Atkinson, Sam. *Sosyoloji Kitabı*. çev. Tufan Göbekçin. İstanbul: Alfa Yayınları, 2., 2017.
- B, Brandi L. “Trap Music Raps New Classic”. Erişim 05 Ocak 2022. https://www.academia.edu/30080821/Trap_Music_Raps_New_Classic
- Baker, Ulus. *Kanaatlerden İmajlara*. İstanbul: Birikim, 3. Basım, 2015.
- Balcı, Ali. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi, 13. Basım, 2018.
- Başay, Erbil - Gönültaş, Bahattin. “İrkçi terör Almanya’da çok can aldı”. *Anadolu Ajansı*. 22 Şubat 2020. Erişim 30 Mayıs 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irkci-teror-almanyada-cok-can-aldi/1741457>
- Bauman, Zygmunt - May, Tim. *Sosyolojik Düşünmek*. çev. Akın Emre Pilgir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 21. Basım, 2019.
- Baumrind, Diana. “Current Pattern of Parental Authority”. *Developmental Psychology* 4/1 (Ocak 1971), 1-103. <https://doi.org/10.1037/h0030372>
- Bayrak, Merve Betül. *Muhafazakâr Gençliğin Bir İfade Biçimi Olarak Türkçe Rap ve Türkiye’de Hip-Hop Kültürü*. Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Becker, Howard S. *Haricîler (Outsiders): Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması*. çev. Şerife Geniş - Levent Ünsaldı. Ankara: Heretik, 2. Basım, 2015.
- Ben Fero. “Ben Fero-Demet Akalın [Official Video]”. YouTube. Yayın Tarihi 28 Haziran 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=fdg2OG8zFiM>
- Berger, Peter L. - Luckmann, Thomas. *Gerçekliğin Sosyal İnşası*. çev. Vefa Saygın Öğütle. İstanbul: Paradigma, 2008.
- Biletix. “Bacha Posh - Hip Hop Müzikali biletleri.” Erişim 10 Aralık 2022. <https://www.biletix.com/etkinlik/1FC02/TURKIYE/tr>

- BAK, Bundeskriminalamt. "BAK - PKS Tabellen - Thematische Gliederung - PKS 2021 Bund - Opfertabellen". Erişim 10 Aralık 2022. <https://www.bka.de/DE/AktuelleInformationen/StatistikenLagebilder/PolizeilicheKriminalstatistik/PKS2021/PKSTabellen/BundOpfertabellen/bundopfertabellen.html?nn=194208>
- Bourdieu, Pierre. *Ayrım*. çev. Derya Fırat - Günce Berkkut. Ankara: Heretik, 1. Basım, 2015.
- Bourdieu, Pierre. *Sosyoloji Meseleleri*. çev. Aslı Sümer vd. Ankara: Heretik, 2016.
- Break It Down. "Bboy Tutorial | UpRock | The art of Batteling | How to Breakance | How to lerarn Uprock BREAKITDOWN". *YouTube*. Yayın Tarihi 11 Haziran 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=rMN-UmOATaI>
- Broh, Beckett A. "Linking Extracurricular Programming to Academic Achievement: Who Benefits and Why?" *Sociology of Education* 75 (Ocak 2002), 69-95.
- Bugental, Daphne Blunt - Grusec, Joan E. "Socialization Processes". *Handbook of Child Psychology*. ed. Nancy Eisenberg. 366-428. New Jersey: John Wiley & Sons, 6. Basım, 2007.
- Canfeza. "Canfeza - Gaza". *YouTube*. Yayın Tarihi 01 Ekim 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=uww-LTWN8KU>
- Ceg. "Ceg - First Class (Official Video)". *YouTube*. Yayın Tarihi 20 Kasım 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=YuE6TlmTkrE>
- Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri*. çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi, 6. Basım, 2021.
- Çakmak, Murat Emre. *Susamam Projesi ve "Mekânın sahibi" Polemiği Temelinde Türk Rap Müziğinin Yükseliş Döneminde Müziğin Politik Bağlamda Araç Olarak Mesajı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Dilben, Furkan. *Varoşların Sözü "Arabesk-Rap" Arabesk Bağlamla Rap Müzik*. Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Dindaş, Tunç. "İşyanın Tarihi". *Hürriyet*. 20 Nisan 2005. Erişim 13 Ocak 2023. <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/isyanin-tarihi-313056>
- Efe, Mehmet - Sonsel, Ömer Bilgehan. "Türkiye'de Dinlenen Popüler Müziklerin İncelenmesi: Spotify Örneği". *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 975-983. <https://doi.org/10.7816/idil-08-60-03>
- Elbir, İrem. *Turkish Rap Music Within the Grip of Popular Culture*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

- Emre Yücelen Şan Dersi. “Sagopa Kajmer Trap Müzik ve Auto-Tune Hakkında Konuşuyor!” YouTube: YouTube. Yayın Tarihi 26 Ocak 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=7qCkWGw8Wxg>
- Epidemik. “Biz Bize | Ramiz | Gibi Git, 50 Cent, İstanbul Attack, Ceza, Sagopa Kajmer, Mekanın Sahibi”. YouTube. Yayın Tarihi 09 Kasım 2019. https://www.youtube.com/watch?v=rsO_PqdUAdk
- Erdoğan, İrfan. “Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine”. *Bilim ve Akıl Aydınlığında Eğitim Dergisi* 57 (Kasım 2004), 18.
- Ergener, Kerem. *Relationship Between Sample Selection and Technological Developments of Samplers in Sample Based Hip-Hop*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Ezhel. “Ezhel - Sakatat”. YouTube. Yayın Tarihi 02 Nisan 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=ciziKqoYJqY>
- Fidan, Nurettin. *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Akademi, 3. Basım, 2012.
- Fonetik. “Biz Bize | Geeflow | Hasbi Rabbi ve Nihat Hatipoğlu, Dini Rap, Defkhan ile Dostluğu, Taklit Yeteneği”. YouTube. Yayın Tarihi 21 Nisan 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=VTNdZbCrSBI>
- Fonetik. “Biz Bize | Hayki | Şansım Var, B1R, Patron Dissleşmesi, PMC-Sefalet Dönemi, Son Kale Projesi, Unique”. YouTube. Yayın Tarihi 25 Aralık 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=QpmYx6yhYGE>
- Forman, Murray - Mark Anthony Neal (ed.). *That’s The Joint! The Hip-Hop Studies Reader*. New York, NY: Routledge, 2004.
- Geeflow Musab. “Geeflow - Hasbi Rabbi 2020 Atv”. YouTube. Yayın Tarihi 01 Mayıs 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=U69lzYsGyP4>
- Giddens, Anthony - Sutton, Philippe W. *Sosyolojide Temel Kavramlar*. çev. Ali Esgin. Ankara: Phoenix Yayınevi, 4. Basım, 2020.
- Giddens, Anthony. *Sosyoloji*. ed. Cemal Güzel. Ankara: Araç, 2005.
- Giddens, Anthony. *Sosyoloji*. ed. Cemal Güzel. İstanbul: Kırmızı, 2012.
- Gottlieb, Lisa. *Graffiti Art Styles: A Classification System and Theoretical Analysis*. London: McFarland, 2014.
- Grusec, Joan E. - Davidov, Maayan. “Analyzing Socialization from a Domain-Specific Perspective”. *Handbook of Socialization: Theory and Research*. ed. Joan E. Grusec - Paul D. Hastings. 158-181. New York: The Guilford Press, 2015.
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 28 Temmuz 2023. <https://sozluk.gov.tr/>

- Habboushi, Maria. *The Use Of Rap Songs To Aid The Teaching Of Pronunciation To Arab Ttudents At The University Of Balamand in Lebanon*. İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, 1998.
- Halit'in reklâm Arşivi. "(Eski) 'Turkcell' reklâm filmi (2002)". YouTube. Yayın Tarihi 09 Nisan 2022. https://www.youtube.com/watch?v=g_B3E3c0li0
- Hallam, Susan. "The Power of Music: Its Impact on The Intellectual, Social and Personal Development of Children and Young People". *International Journal of Music Education* 3/28 (2010), 269-289.
- Hebdige, Dick. *Kes Yapıştır: Kültür Kimlik ve Karayip Müziği*. çev. Çağatay Gülabioğlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. *Estetiğe Giriş*. çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea, 2011.
- Hic Unutmam. "Resul Aydemir: O Ses'e Yarışmak İçin Çıkmadım. Gasilhaneden Şöhrete #osestürkiye #resulaydemir". YouTube. Yayın Tarihi 21 Ocak 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=yBcGTUZZGzU>
- HM Rap. "Sagopa Kajmer 'Karikatür Komediya' Videoklip (Yüksek Kalite)". YouTube. Yayın Tarihi 15 Ağustos 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=no3NwKB33Dw>
- Hürriyet. "Bağdat sabaha kadar bombalandı". 22 Mart 2003. Erişim 08 Ağustos 2023. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bagdat-sabaha-kadar-bombalandi-135406>
- Instagram. "Instagram". Erişim 11 Aralık 2022. <https://instagram.com/>
- İsteGelsin. "Böyle indirim başka yerde yooook!" İsteGelsin. YouTube. Yayın Tarihi 03 Ağustos 2022. https://www.youtube.com/watch?v=cBF8-8_-YD4
- K. Çelikkol, Ayşegül. "Gelişimle İlgili Temel Kavramlar". *Gelişim Psikolojisi*. ed. Hatice Ergin - Armağan Köseoğlu. 33-56. Ankara: Nobel, 2016.
- Kaluža, Jernej. "Reality of Trap: Trap Music and Its Emancipatory Potential". *IAFOR Journal of Media, Communication & Film* 5/1 (17 Ağustos 2018), 23-42. <https://doi.org/10.22492/ijmcf.5.1.02>
- Karakurluk, Bedirhan. *Storytelling Technique in Turkish Rap Music: A Music Video*. Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Karataş, Zeki. "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri". *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2015), 19.
- Kayan, Mehmet. "Robot Dansı - Electric Boogie Perfect Performance". YouTube. Yayın Tarihi 04 Mart 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=E3DIN60QEBQ>

- Keleş, Engin. *Arabesk Rap Müziği ve Kültürel Kimlik İnşası: Gaziantep Ortaokul Gençliği Örneği*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Keskin Hatton, Duygu. *Müzik Antropolojisi Bağlamında Türkçe Sözlü Rap*. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Keyes, Cheryl Lynette. *Rap Music and Street Consciousness*. U.S.A: University of Illinois Press, 2004.
- Kır, Bilal. *Alt Kültür Müziği Olarak Rap Şarkı Sözleri Üzerine Bir İnceleme*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Kokotsaki, Dimitra - Hallam, Susan. "Higher Education Music Students' Perceptions of the Benefits of Participative Music Making". *Music Education Research* 9 (2007), 93-109.
- Kur'an-ı Kerim Meâli*. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.
- Kurt, Abdurrahman. *Din Sosyolojisi*. Ankara: Sentez, 13. Basım, 2017.
- Kurt, Begüm. "Farklı Kültürel Zeminlerde Benzer İfade Biçimleri: Âşıklık Geleneği ve Rap Müzik". *Folklor Akademi Dergisi* 3/1 (30 Nisan 2020), 16-35.
- Kuvvetmira. "Hakkımızda". 12 Aralık 2022. Erişim 12 Aralık 2022. <https://kuvvetmira.com/aboutus/>
- Lillemyr, Ole Fredrik. "Achievement Motivation as a Factor in Self-Perceptions". ERİC, 11 Nisan 1983. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED237418.pdf>
- Marcia, James E. "Identity in Adolescence". *Handbook of Adolescent Psychology*. ed. J. Adelson. 109-137. New York: Wiley, 1980.
- Marcuse, Herbert. *Tek-Boyutlu İnsan*. çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea, 2., 1990.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. çev. Osman Akınhay - Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2., 2005.
- MAZLUMDER. "Ceza - Savaş Çocukları / Hakka Sada Konseri - 19.02.2015". YouTube. Yayın Tarihi 17 Mart 2015. https://www.youtube.com/watch?v=B55HI7F_xgk
- Mead, George Herbert. *Mind, Self and Society*. ed. Charles W. Morris. U.S.A: The University of Chicago, 17. Basım, 1972.
- MediaMarkt Türkiye. "MediaMarkt'la TAM ZAMANI!". YouTube. Yayın Tarihi 03 Ekim 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=UcOox100N4Q>

- Medya, TRT Yeni. "TRT TÜRK - Müzik Yolcusu". Erişim 12 Aralık 2022. [//www.trtturk.com.tr/programlar/muzik-yolcusu_1748](http://www.trtturk.com.tr/programlar/muzik-yolcusu_1748)
- Mekanın Sahibine Geldik. "Ramiz Bayraktar 'Acun'la Tanıştıktan Sonra Hayatım Değişti!". YouTube. Yayın Tarihi 29 Aralık 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=uLA0S7PI0cM>
- Melankolia. "Sagopa Kajmer". Erişim 12 Mart 2023. <https://www.melankolia.com.tr/>
- Mert, Ceren. *The Vigorous Local: Culture Industry, Hip-Hop and the Politics of Resistance in the Age of Globalization*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003.
- METK, Milli Eğitim Temel Kanunu. Resmî Gazete. 14574 (24 Haziran 1973). Erişim 19.07.2023. <https://doi.org/10.1177/17416590211025573>
- Milliyet. "Sagopa Kajmer 'dini inancım yok' dedi!" 28 Mayıs 2018. Erişim 19 Nisan 2023. <https://www.milliyet.com.tr/cadde/galeri/sagopa-kajmer-dini-inancim-yok-dedi-407208>
- Mişe, Umut. *The Politics of Rap: Rap Music As a Tool for Expressing Exclusion in İstanbul*. Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Moreno-Almeida, Cristina. "Reporting on Selective Voices of 'Resistance': Secularism, Class and 'Islamist' Rap". *International Journal of Cultural Studies* 21/4 (Temmuz 2018), 343-358. <https://doi.org/10.1177/1367877917694093>
- Murda. "Murda & Ezhel - Bi Sonraki Hayatımda Gel (prod. Spanker) [Lyric video]". Murda. YouTube. Yayın Tarihi 24 Ocak 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=tiEt1qkaaGA>
- Murda. "Murda & Hadise - İmdat (prod. Spanker)". YouTube. Yayın Tarihi 01 Temmuz 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=CXzCDMUzlC0>
- Nakiboğlu, Meryem. *Hip-Hop Kültürü: Küçük İstanbul Kruezeberg ve 36 Boys*. İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2020.
- netd müzik. "Hayki - B1R". YouTube. Yayın Tarihi 23 Şubat 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=ZJuBqyZtEbY>
- netd müzik. "Rozz Kalliope & Ece Seçkin - Benjamins 3". YouTube. Yayın Tarihi 02 Aralık 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=kvgMCZnUqtU>
- netd t-rap. "Kendimi Yanlış Bir Yerde Hissettim | Defkhan". YouTube. Yayın Tarihi 03 Mart 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=UhrL2lxGBuE>
- netd t-rap. "Muştâ Özel Röportajı-Tek Parça Full İzle". YouTube. Yayın Tarihi 24 Eylül 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=r7wjH54ghvc>

- netd t-rap. “Patron Özel Röportaj|Tek Parça Full izle”. YouTube. Yayın Tarihi 24 Eylül 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=mDCEhPBXx9s>
- netd t-rap. “Selo Özel Röportaj - Tek Parça Full İzle”. YouTube. Yayın Tarihi 24 Eylül 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=8DWoYVO7blA>
- netd t-rap. “Şehinşah Özel Röportaj - Tek Parça Full İzle”. YouTube. Yayın Tarihi 25 Eylül 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=L3zZFu9bR1M>
- NTV. “Spotify’da 2021’de en çok dinlenen şarkıcılar”. 31 Aralık 2021. Erişim 29 Ağustos 2022. <https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/spotifyda-2021de-en-cok-dinlenen-sarkicilar,2vZzkkmPIEGMlI0LNYMx8Q>
- NTV. “Şarkıcı Murda’ya uyuşturucu davasında 4 yıl 2 ay hapis”. 19 Nisan 2022. Erişim 04 Eylül 2022. <https://www.ntv.com.tr/n-life/magazin/sarkici-murdaya-uyusturucu-davasinda-4-yil-2-ay-hapis,0FFAP5YMvEWdDDC5YBZ0CA>
- Nurr. “Ceza - Rocco Reklam”. YouTube. Yayın Tarihi 01 Haziran 2006. <https://www.youtube.com/watch?v=-wZ8ioB7nC0>
- Onedio. “Sagopa Kajmer Soruları Yanıtladı! Emre Yücelen’le Yüzdeyüz Efsaneler!”. YouTube. Yayın Tarihi 26 Mayıs 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=O0tTa7GMq1o>
- Onedio. “Şanışer Sosyal Medyadan Gelen Soruları Yanıtlıyor”. YouTube. Yayın Tarihi 10 Eylül 2019. https://www.youtube.com/watch?v=RfuwKfQJ_ow
- Otcan, Selin. *Türk Rap Müziğinde Yaşanan Değişim ve Gelişim-Uygulamalı ve Karşılaştırmalı Bir Çalışma*-. Niğde: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Özdemir, Özge. “‘Rapin Krallarından Geçtim, Gönül Sultanlarına Bağlandım’: Türkiye’de İslami ve Tasavvufi Rap Müzik”. *Kültür ve İletişim* 20/39 (2020), 229-247.
- Pantev, Christo vd. “Representational Cortex in Musicians”. *Annals of the New York Academy of Sciences* 930/1 (2001), 300-314.
- Patton, Micheal Quinn. *Calitative Research And Evaluation Methods*. California: Sage Publication, 3. Basım, 2002.
- Patton, Micheal Quinn. *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir. Ankara: Pegem Akademi, 2. Basım, 2018.
- Pena. “‘Eski Şarkılarım Gibi Şarkılar Yapmayacağım’ Şehinşah Buyrun Benim’de”. YouTube. Yayın Tarihi 14 Ocak 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=XfegdLYNYrU>

- Powell, Catherine Tabb. "Rap Music: An Education with a Beat from the Street". *The Journal of Negro Education* 60/3 (1991), 245-259. <https://doi.org/10.2307/2295480>
- Price, Emmett George. *Hip Hop Culture*. U.S.A: ABC-CLIO, 2006.
- Qvotrup Jensen, Sune vd. "Rap, Islam and Jihadi Cool: The Attractions of The Western Jihadi Subculture". *Crime, Media, Culture* 18/3 (01 Ağustos 2022), 430-445. <https://doi.org/10.1177/17416590211025573>
- Ritzer, George - Stepnisky, Jeffery. *Klasik Sosyoloji Kuramları*. çev. Himmet Hülür. Ankara: De Ki, 7. Edisyon., 2019.
- Robertson, Roland. "Glokalleşme: Zaman-Mekan ve Homojenlik-Heterojenlik". çev. Mehmet Fatih Elmas. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 17 (2011), 185-203.
- Sagopa Kajmer. "Ateşten Gömlek". YouTube. Yayın Tarihi 28 Şubat 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=Kg8KNyixj8o>
- Sagopa Kajmer. "Bağdat". YouTube. Yayın Tarihi 27 Nisan 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=LtV5Bkx34QU>
- Sagopa Kajmer. "İnsafa Gel". YouTube. Yayın Tarihi 24 Şubat 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=wr9uEM76CYI>
- Sagopa Kajmer. "Tanrı Çekti Tüm Resimleri (feat. Dr. Fuchs)". YouTube. Yayın Tarihi 27 Nisan 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=QOTQZbjjd5c>
- Sağlık Hayat. "RESUL AYDEMİR | O SES TÜRKİYE | YARIŞMA GÜNÜ". YouTube. Yayın Tarihi 09 Ocak 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=tc5ikUia0xE>
- Sanat Haber. "Türkiye'nin İlk Hip Hop Müzikali İzleyiciyle Buluşacak - Sanat Haber". 10 Aralık 2022. Erişim 10 Aralık 2022. https://www.sanathaber.net/turkiyenin-ilk-hip-hop-muzikali-izleyiciyle-bulusacak/TRT_Belgesel. "Harbi Getto | Killa Hakan | TRT Belgesel". YouTube. Yayın Tarihi 20 Nisan 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=LRnlVSXYlwK>
- Santrock, John W. *Yaşam Boyu Gelişim*. çev. Galip Yüksel. Ankara: Nobel, 2014.
- Sarı, Ahmet. "Türk ve Alman Masallarında İnsan Yiyicilik (Antropophagy)". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 14/35 (2007), 229-249.
- Särkämö, Teppo. "Music for the Ageing Brain: Cognitive, Emotional, Social, and Neural Benefits of Musical Leisure Activities in Stroke and Dementia". *Helda* 17 (Ağustos 2018), 670-685.

- Simpson, Donald James. *The Effect Of Selected Musical Studies On Growth In General Creative Potential*. U.S.A. California: University of Southern California, Doktora Tezi, 1969.
- Sobutay, Meriç. *Localization Of Rap Music in Turkish Context Rap*. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Solomon, Thomas. "Hardcore Muslims: Islamic Themes in Turkish Rap in Diaspora and in the Homeland". *Yearbook for Traditional Music* 38 (2006), 59-78. <https://www.jstor.org/stable/20464972>
- Spotify. "Yılın Sanatçıları 2022". Erişim 04 Aralık 2022. <https://open.spotify.com/genre/0JQ5DAwD41iRZZRVB8exON>
- Spotify. "Yılın Şarkıları 2022". Erişim 01 Aralık 2022. <https://open.spotify.com/genre/0JQ5DAwD41iRZZRVB8exON>
- Sungur, Erol. *Postmodern Tüketim Anlayışında Dindar Yaşam Biçimleri*. Ankara: Araştırma Yayınları, 1. Basım, 2016.
- Swedenburg, Ted. "Islamic Hip-Hop vs. Islamophobia: Aki Nawaz, Natacha Atlas, Akhenaton". *Global Noise: Rap and Hip-Hop Outside the USA*, 57-85.
- Şanışer. "#SUSAMAM". *Youtube*. Yayın Tarihi 06 Eylül 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=L5K3IxINr7A>
- Tekdemir, Elif Hazal. *Rap Müziğin Gençlerin Toplumsal Davranışları Üzerine Etkileri: Uyuşturucu Madde Kullanımı*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Temel, Z. Fulya - Aksoy, Ayşe B. *Ergen ve Gelişimi Yetişkinliğe İlk Adım*. Ankara: Nobel, 3. Basım, 2010.
- Tolstoy, L.N. *İtirafımlarım*. çev. Elanur Bahar. İstanbul: Kum Saati, 2003.
- TRT Türk. "Misal & Erci-E | Resul Aydemir ile Müzik Yolcusu | 1. Bölüm". YouTube. Yayın Tarihi 28 Eylül 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=eVnglVJ0Vh8>
- TRT Türk. "Nellie | Resul Aydemir ile Müzik Yolcusu | 7. Bölüm". YouTube. Yayın Tarihi 16 Kasım 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=JLE0wiAXaBw>
- TRT Yeni Medya. "TRT TÜRK - Müzik Yolcusu". Erişim 12 Aralık 2022. http://www.trtturk.com.tr//programlar/muzik-yolcusu_1748
- Tükçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*. Erişim 03 Aralık 2022. <https://sozluk.gov.tr/>
- TV100. "Patrondan Tokat Yiyen Kadın tv100'e Konuştu". YouTube. Yayın Tarihi 30 Mayıs 2019. https://www.youtube.com/watch?v=RI_8mPVs-0U

- Tylor, Edward Burnett. *Primitive Culture*. 2 Cilt. New York: Henry Holt And Company, 1889.
- Uludağ, Süleyman. “Sülûk”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 26 Nisan 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/suluk--tasavvuf>
- Uruşak, Derya. *12-19 Yaş Gençler İçin Hip Hop Pantolon Model Tasarımlarının Bilgisayar Ortamında Hazırlanması*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Üçer, Merve Betül. “II. Türkiye Lisanüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı I”. *Müzikte Anlamın Yeniden Üretimi: Hip-Hop Kültürünün Türkiye’deki Görüntüleri Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme*. Bursa, 2013.
- Ünlü, Sezen vd. “Popülerleşme Sürecindeki Altkültür Temsilcilerinin Yaşadığı Çatışmalar: Joker Örneği”. *Selçuk İletişim* 11/2 (2018), 5-20.
- Üstün, Ayşenur. *Ortaokul 5. sınıf Fen ve Teknoloji Dersi “Vitaminler” Konusunun “Rap ile Öğretim”ine İlişkin Deneysel Bir Çalışma*. Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Weber, Max. *Sosyal Bilimlerin Metodolojisi*. çev. Vefa Saygın Ögütte. İstanbul: Küre, 2. Basım, 2012. Williams, Raymond. *Kültür*. çev. Suavi Aydın. Ankara: İmge, 1993.
- Weber, Max. *The Rational and Social Foundation of Music*. çev. Don Matindale vd. U.S.A New York: Southern Illionis Univesity Press, 1985.
- Wilson, Sarah J. “The Benefits of Music for The Brain”. *2013 Research Conference: How The Brain Learns Australian Council for Education Research* 20 (2013), 140-148.
- Yeniköy, Betül vd. “Zıt İki Sanatın Disiplinler Arası Yaklaşımı: Grafiti ve Ahşap Boyama”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 4/12 (01 Aralık 2017), 770-780.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 12. Basım, 2021.
- Yıldırım, Yusuf. “İsrail-Filistin Sorununda İki Devletli Çözüm Arayışları”. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 18/41 (Eylül 2021), 3842-3884.

EKLER

EK-1: Katılımcı Bilgilendirme ve Onam Formu

KATILIMCI BİLGİLENDİRME ve ONAM FORMU

Merhaba, adım Hatice ŞANLIBAYRAK. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi tezli yüksek lisans öğrencisiyim. Aynı zamanda İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında araştırma görevlisiyim. Bu çalışmanın amacı İlahiyat/İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin rap müzik dinleme sebeplerinin din sosyolojisi açısından incelenmesidir. Bu sebeplerin belirlenmesinde sizin görüşlerinizin önemli olduğunu düşünüyorum.

Bu araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Kimlik bilgileriniz araştırmacı dışında kimse ile paylaşılmayacaktır. Görüşmeler kaydedilecektir. Bu çalışma süresince toplanan veriler, yalnızca akademik araştırma amacı ile kullanılacaktır ve yalnızca ulusal/uluslararası akademik toplantılarda ve/veya yayınlarda sunulacaktır. İstedığınız zaman çalışmadan çekilebilirsiniz. Eğer çalışmadan çekilirseniz, sizden toplanan tüm veriler veri tabanımızdan silinecektir ve sizinle ilgili olan veriler çalışmada kullanılmayacaktır.

Katılımınız ve bilime sağladığınız destek için çok teşekkür ederim.

Yukardaki bilgileri ayrıntılı biçimde tümünü okudum ve görüşmenin uygulanmasını onayladım.

Katılımcı Adı Soyadı:

Tarih:

Görüşme Yapılan Yer:

EK-2: Mülakat Formu

Görüşme Formu

KİŞİSEL BİLGİLER

Takma isim:

Cinsiyet:

Yaş:

Eğitim durumu:

Ailenin ortalama geliri:

Babanın eğitim durumu:

Babanın mesleği:

Annenin eğitim durumu:

Annenin mesleği:

Doğum yeriniz:

Nerede yaşadıkları (Köy/ İl/İlçe/Büyük şehir...):

- 1) Rap müzik dinlemeye ilk olarak ne zaman başladınız? (İlk okul- orta okul-lise-üniversite)
- 2) Yetiştığınız ortamın rap müziği dinlemenizde ne tür etkileri var, açıklar mısınız? (Kültürel- ekonomik-çevre)
- 3) Rap müziğinde kendinize dair neler buluyorsunuz? (İsyen, aşk acısı, ergenlik, vb.)
- 4) En çok tercih ettiğiniz rapçiler kimlerdir? Bu rapçileri tercih etmenizdeki temel nedenler hakkında neler söylemek istersiniz?
- 5) Rap dinlediğinizde ne tür duygu ve düşüncelere kapılırsınız, açıklayabilir misiniz?
- 6) Bir ilahiyat/İslami ilimler öğrencisi olarak rap müzik sizin için ne anlam ifade ediyor, açıklar mısınız? (İsyen, başkaldırı, diğer...)
- 7) Dinlediğiniz rap müzik içinde küfür, isyan vs. gibi dinin hoş görmediği ifadeler geçtiğinde, bu durumu nasıl değerlendirirsiniz?
- 8) Rap dinlerken kendi kültürünüz, inancınız vs. ile uyuşan veya uyuşmayan ne tür yönler tespit ettiniz? Örneklendirebilir misiniz?
- 9) Rap dışında dinlediğiniz müzik türleri varsa, bunlar hakkında ne tür değerlendirmelerde bulunursunuz?
- 10) Rapin sizin hayatınıza kattığı olumlu veya olumsuz yönler hakkında neler söylemek istersiniz?

ETİK KURUL KARARI

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU

DEĞERLENDİRME RAPORU

Toplantı Tarihi : 26/04/2022
Toplantı K. Sayısı : 2022/94

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitimi Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Hatice ŞANLIBAYRAK “İlahiyat Öğrencilerinin Rap Müzik Dinlemeleri Altında Yatan Sebepler Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme” isimli projesi kapsamında yürütülecek çalışmalar için izin talebi kurulumuzca değerlendirilmiş olup;

- ☒ Etik açıdan uygun bulunmuştur.
- ☐ Etik açıdan uygun bulunmamıştır.
- ☐ Etik açıdan önerilen değişikliklerin yapılmasıyla uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Ahmet İshak DEMİR

Başkan

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fener Mah. Zihni Derin Yerleşkesi 53100 RİZE
Tel: 0464 223 81 00 Faks: 0464 223 63 28
www.erdogan.edu.tr